

Збірка творчості
дітей та молоді
до 170-ліття
з Дня народження
ДМИТРА
ЯВОРНИЦЬКОГО

КОД

Дмитра
Яворницького

УКРАЇНСЬКИЙ
КУЛЬТУРНИЙ
ФОНД

КРАЄЗНАВЧО-КУЛЬТУРНЕ
ТОВАРИСТВО

***Збірка творчості дітей та молоді — фіналістів літературно-краєзнавчого
конкурсу “КОД Яворницького” (2025) до 170 років з дня народження
академіка Д.І. Яворницького***

УДК 82-053.2(477)

K55

K55 **КОД Дмитра Яворницького.** Збірка творчості дітей та молоді — фіналістів Всеукраїнського культурного проєкту до 170-ліття з Дня народження Д.І. Яворницького. — Дніпро: Журфонд, 2025, — 100 с.

ISBN 978-617-8737-11-5

Книжка про легендарного історика козацтва, відомого культурного та громадського діяча Дмитра Івановича Яворницького є збіркою творчих робіт дітей, підлітків та молоді — фіналістів концептуального літературно-краєзнавчого конкурсу, що відбувся у липні—серпні 2025 року.

Видання має інтерактивний характер і поєднує різні форми творчості: літературні твори (прозові та поетичні), художні роботи (малюнки, комікси), а також мультимедійні матеріали — відео, презентації, квести та інші інтерактивні проєкти, які можна переглянути за допомогою QR-кодів.

Книжка буде цікавою не лише дітям і молоді, а й дорослим, адже поєднує глибину історичної тематики з креативним підходом сучасного покоління. Вона постає своєрідним містком між минулим і сьогоденням: крізь призму дитячого та юнацького бачення постать Дмитра Яворницького розкривається живою й актуальною, пробуджуючи інтерес до багатой історико-культурної спадщини нашого народу. Приклад Яворницького — це не лише історія видатної особистості, а й символ боротьби за історичну правду та національну гідність, який і нині надихає нові покоління.

Реалізацію проєкту здійснила Громадська організація «Краєзнавчо-культурне товариство «Д.І.Я.» за підтримки Українського культурного фонду.

УДК 82-053.2(477)

Підписано до друку 25.09.2025.

Формат 205х205 мм.

Друк цифровий. Папір крейдований.

Наклад 200 пр.

Видавництво «Журфонд»

49001, м. Дніпро, вул. Старокозацька, 8

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру

ДК № 684 від 21.11.2001 р.

Друкарня Вольф

м. Київ, вул. Виговського, 13

ISBN 978-617-8737-11-5

© КОД Дмитра Яворницького, 2025

© Журфонд, 2025

Літературно-мистецьке видання

Любі титаті й титатки!

Перед вами — збірка найкращих творчих робіт про легендарного історика козацтва Дмитра Яворницького, створених юними фіналістами Всеукраїнського літературно-краєзнавчого конкурсу, що відбувся в липні-серпні 2025 року в межах проєкту «КОД Яворницького» до 170-річчя від дня народження вченого.

Це вже третя книжка із серії «Історії сильних духом українців», яку ГО «ДІЯ» випускає для творчих дітей і молоді. З попередніми проєктами можна ознайомитися на нашій платформі юних авторів «Успіх усупереч»: <https://uspikhusuperech.com.ua>.

Особливість цієї книжки в тому, що вона стала першим виданням про Дмитра Яворницького — історика козацтва, етнографа, археолога, письменника, культурного й громадського діяча — створеним саме дітьми та молоддю України. У такий спосіб ми не лише відзначили 170-річчя від дня його народження, а й подарували нове життя його образу — через дитячу й молодіжну творчість, сучасні жанри та мову, зрозумілу для нового покоління.

Ця збірка — не лише про минуле. Вона про сучасність і майбутнє. Бо через голоси молоді ми чуємо Україну, яка бореться сьогодні й будуватиме світ завтра. Вивчаючи спадщину Яворницького, юні автори відкривають і власну ідентичність, усвідомлюючи, що українська культура є невіддільною частиною їхнього особистого «коду».

Саме тому «КОД Яворницького» вийшов за межі ювілейного проєкту. Він став платформою для самореалізації молодих людей, для їхнього голосу, що звучить водночас особисто і колективно, нагадуючи: навіть у найважчі часи культура залишається простором сили.

Дмитро Яворницький — це не лише академік і музейник. Він був провідним культурним і громадським діячем, лідером думок, який повернув українцям забуті сторінки героїчної історії козацтва й учив пишатися своїм корінням. Він став потужним натхненником для кількох поколінь борців за свободу та незалежність України — і продовжує бути прикладом для нас. Твори авторів цієї книжки є яскравим тому підтвердженням: у кожному з них звучить ідея, що його приклад додає сил і надихає.

Творці цієї книжки прагнули розгадати «код Яворницького»: зрозуміти, що робило вченого сильним, що давало йому наснагу, як його досвід може надихати сучасних українців. Чому його називають українським Індіаном Джонсом, Козацьким батьком, Нестором Запорожжя?

Кожен автор шукав власний кут зору: для когось Яворницький — мандрівник і шукач пригод, для когось — захисник історичної правди, для когось — символ незламності. Молоді дослідники у своїх роботах часто поєднували минуле й сучасність: проводили паралелі між боротьбою козаків і нинішньою боротьбою українців, між пошуками Яворницького й власним пошуком відповідей на питання ідентичності.

Це не лише науковий чи мистецький інтерес — це особистий досвід. Через творчість молодь знаходила духовні опори, які допомагають пережити війну, відстоювати українське слово,

**ЯНА
ТИМОШЕНКО,**
яворницькознавиця,
керівниця проєкту
“КОД Яворницького”

ТЕТЯНА КУЛИК,
кураторка літератур-
но—краєзнавчого конкур-
су “КОД Яворницького”

МАРІЯ НУДИЩУК,
яворницькознавиця,
кураторка веб-сайту
“КОД Яворницького”

ДМИТРО ПІРКЛ,
технічний куратор

**АЛІНА
КОЛЕСНІЧЕНКО,**
яворницькознавиця,
кураторка по зв'язкам з
громадами

**ВЛАД
ВОЙЦЕХОВСЬКИЙ,**
куратор подкаст-серіалу
“КОД Яворницького”

культуру, право на історичну правду. Це відчуття, що ми всі є творцями великої історії, яка триває до сьогодні.

Різноманіття жанрів, форм і стилів стало справжньою окрасою творчого конкурсу. Поєднання традиційних підходів із сучасними технологіями дало учасникам змогу вповні проявити свої здібності й креативно розповісти захопливі історії про непересічну постать ученого.

Більшість творів, що увійшли до цієї книги про Дмитра Яворницького, мають класичний літературний формат. Водночас тішить різноманітність стилів викладу, які оживляють, здавалося б, звичайні історичні факти та події: есе, уявні інтерв'ю, щоденники, легенди, детективні сюжети й особисті рефлексії. Це робить читання не лише пізнавальним, а й захопливим.

Найбільшу креативність автори проявили в номінації «Інтерактивний проєкт». У книжці можна знайти цікаві кросворди, квести, мультимедійні презентації і навіть анімаційні сюжети та історичний реп. А відеоролики фіналістів підтверджують: у сучасному світі історія оживає, трансформується й надихає нас пізнавати, самостверджуватися й діяти так, щоб примножити славу предків і дати поштовх нащадкам бути господарями свого життя на своїй землі.

Видання ілюструється переважно роботами юних художників. Малюнки, графіка, акварелі, комікси — це теж мова, якою можна розповісти історію, передати її деталі й цінності. Звертаємо увагу читачів на літературні твори цьогорічних фіналістів, що проілюстровані малюнками дітей, які брали участь у подібному конкурсі 2020 року. Це створює відчутний зв'язок поколінь між тими, хто відкриває для себе Яворницького сьогодні, і тими, хто вже раніше намагався розповісти про легендарного вченого мовою мистецтва.

У всіх роботах — від поезії до медіаконтенту — відчувається спільна риса: щирий інтерес до власної історії, яку молодь прагне не лише знати, а й осмислювати та поширювати. Вони роблять це творчо, експериментують із формами, шукають нові способи діалогу з ровесниками й зі світом.

Усі фіналісти — креативні особистості з розвиненим критичним мисленням, які змогли поєднати творчість і сучасні технології й не втратити достовірності, навіть при написанні літературних творів. Водночас не всі роботи потрапили до фіналу, хоча на конкурс було подано понад 400 заявок. Деякі роботи містили фактологічні помилки: від неправильних дат і подій до хибних візуалізацій (наприклад, зображення Яворницького з бородою, хоча він завжди мав лише вуса).

В епоху штучного інтелекту є спокуса швидко отримати інформацію й реалізувати будь-який проєкт. Але практика доводить, що інформацію завжди варто перевіряти щонайменше у двох трьох незалежних джерелах. ШІ може стати корисним інструментом, проте лише тоді, коли його використовують обмежено і критично ставляться до отриманих результатів. Для тих учасників, яким оргкомітет вказав на подібні помилки, ми сподіваємося, що це стане цінним досвідом, який допоможе вдосконалювати власну творчість, довіряти насамперед собі, а не штучному інтелекту, і продовжувати зростати творчо та інтелектуально.

Важливо відзначити географію учасників конкурсу. Ми отримали, як і планували, більшість робіт із деокупованих та прифронтових територій, пов'язаних із життям та діяльністю вченого. Саме ці громади сьогодні найбільше відчувають потребу у відновленні культурного життя, адже війна забрала в них музеї, школи, пам'ятні місця. Для юних авторів із Харківщини конкурс став нагодою розповісти про рідну Борисівку, нині окуповану, але живу в спогадах і текстах. Про студентські роки та визначальний вплив університетської

інтелігенції на формування особистості Дмитра Івановича. Для учасників із Дніпра це була можливість нагадати, що для їхнього міста Дмитро Яворницький — знакова постать. Для молоді з Донеччини та Запоріжжя — шанс показати, що їхній край має давнє українське коріння, попри російські міфи. У цих історіях оживає не лише Яворницький. У них оживають регіони, які потребують збереження історичної пам'яті та відродження.

Роботи на конкурс надійшли практично з усіх куточків України, адже немало учасників, внутрішньо переміщених осіб, переїхало в інші райони з прифронтових територій. Найбільше заявок ми отримали від учасників з Дніпропетровщини, Харківщини, Львівщини, а також з Одещини, Херсонщини, Сумщини, Київщини та Черкащини, Волині та Закарпаття. Надійшли й роботи з-за кордону — Польщі, Чехії, Німеччини, Норвегії та Туреччини.

Сьогодні, презентуючи цю книжку, ми відкриваємо не лише образ Яворницького. Ми бачимо молодь, яка своєю активною життєвою позицією через творчість закладає нові сенси, створює новий світ і формує систему цінностей, зрозумілу кожному: свобода, гідність, пам'ять. А також підтверджує відомий вираз: «Історія — це наука про минуле, спрямована в майбутнє».

У цьому й полягає справжній «код» українців — у здатності берегти спадщину, захищати свободу і надихати світ навіть у найважчі часи.

*Команда проєкту «КОД
Яворницького»*

Дарина Католик

15 років, с. Зимне (Волинь)

Навчаюся в 11 класі Опорного ліцею села Зимне на Волині. Зараз посилено готуюся до МНТ, яке відбудеться вже у травні. Своє майбутнє хочу пов'язати з медициною. Впевнена, що зможу стати справжнім професіоналом і бути корисною своїй державі.

Попри те, що вільного часу нині небагато, я знаходжу можливість малювати, займатися у гуртку народних танців і читати. Маю власну мінібібліотеку — понад 500 книжок різних жанрів. Особливо люблю паперові книги: їхній запах і тактильні відчуття допомагають повністю зануритися в історію та створюють особливу атмосферу.

Ще одна моя пристрасть — поезія. Пишу вірші про наших героїв і рідну землю. І, звісно, щиро вірю в нашу ПЕРЕМОГУ!

Момолот Яворницького

За що звете мене сепаратистом?

За те, що рідний край ціную і люблю?

За те, що в степ безмежний серцем чистим,

Як сокіл, в небі синьому лечу?

За те, що народився в Україні?

Що син своєї рідної землі?

Що не цурався батьківської мови

Й знаннями сіяв молоді уми?

Що край козацький на весь світ прославив?

Вмів відрізнити правду від брехні?

Вдихаючи батьківського «євшан-зілля»,

Сказав московському царату «Ні»?

«Козацький батько»? Це ж лунає гордо!

І слава Запорізької Січі

Навік злилася із моїм народом!

Ми ж власної історії творці!

Знесу усе, що доля посилає,

Та край козацький житиме віки!

Для московитів я — сепаратист, та знайте:

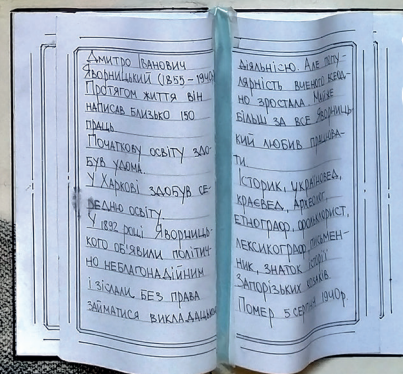
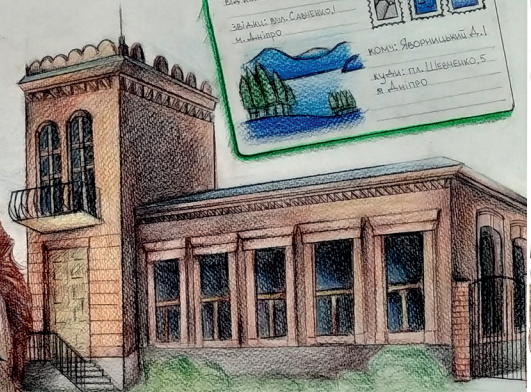
Для власного народу — геній! Назавжди!

Дмитро Яворницький

170 років

„Моїм правилом у житті було — працею,
працею, не задивляючись уперед і не
озираючись назад; працею доки
служать тобі руки й доки б'ється живе
серце у твоїх грудях; працею на користь
твого народу й на блато батьківщини, доро-
гої тобі!“

„Закоплення старовини — це не закоплення
бездіяльного розуму, а необхідна потреба
кожної освіченої людини“

Автори — Ростислав Федун, 17 р., Ольга Береза, 17 р.,
Марія Мироненко, 17 р., Марія Страшко, 17 р. (2020)

Віталій Циганко

14 р., с. Срібне (Чернігівщина)

Я мешкаю в селищі Срібному на Чернігівщині. Учень 9-Б класу Срібнянського ліцею. Захоплююся волейболом і футболом. Відвідую хореографічний гурток «Краплинки». Цікавлюся програмуванням. Успішно навчаюся, беру участь в олімпіадах та мовних конкурсах, зокрема поетичних, бо пишу вірші. Люблю поезію Ліни Костенко, картини Олега Шупляка, музику Артема Пивоварова. Маю люблячу родину: мама — вчителька, тато — електромонтер, брат Андрій — військовий, яким я дуже пишаюся. Мрію про мир і світле майбутнє України. Вірю, що наша країна вистоятиме і відродиться.

Я — не лях, я — Українець

Я — не лях, я — Українець —
Вивчив я свій родовід.
Кажуть, що я характерник —
Розтрощив цензури лід.
Як малим слухав про Бульбу —
Плакав щиро, гнів проймав.
Над усе я миру й волі
Краю рідному бажав.
Полюбив народ свій мудрий:
Пісні, танці, мову-сад...
Знав, що там колиска наша,
Зберегти її був рад.
Запорожці — предків слава,
Гордість, сила навіки!
От де наша ідентичність,
Будьте вічні, Козаки!
Я писав про вас невтомно,
Крок за кроком скарб збирав.
Донести до світу правду
За мету собі я мав.
За непослух — до Ташкенту
Запроторили мене —
Не скорився я негоді,
Знав, що діло те святе.
Все стерпів, ковтнув пігулку
Гркоти, знущань-цькувань.
Розповів про Петриківку —
Не уникнув покарань.
І словник я мови склав старанно —
Відтворив її красу.
Жаль, що видати не склалось
Ту добірку, ту ясу.
В 33-ому жорстокім

Звинуватили при всіх
За любов до України —
То було і сміх і гріх.
Та ще більше стало схочу
В мене, бідного слуги,
Вознести нашу безцінність,
Звести вгору корогви.
Артефакти всі козацькі,
Речі побуту, краси —
Все зібрати у музеї —
Додавало щоб снаги.
Про Сірка й Дніпра пороги,
Стародруки і люльки...
Хай весь світ про нас почує —
Будем жити ми віки!
Ви не плачтеся за мою —
Лиш рівняйтеся до лав,
Послугуйте відкритим,
Все робіть, щоб світ нас знав.
Споминайте незлим словом,
Згадуйте хоч раз на рік,
Бо горів я і згорів би
За Вкраїни довгий вік!

Я — Українець,
Вільної держави син,
Одержимої Незалежністю.
Ревний хранитель минувшини.
Навіки відданий рідній землі.
Ирій — не для мого зболеного серця —
Ціную тесані пороги отчого дому.
Міць
Козацького роду
Иродам не здолати ніколи!
Йой, таки ні-ко-ли !!!

Автор — Ксенія Кухтін, 11 р. (2020)

Євгенія Васіна

14 років,
м. Золотоноша (Черкащина)

Я навчаюся в Золотоніській гімназії й веду рубрику «Очима молоді» у газеті «Златокрай». Пишу про людей, які надихають, і події, що змінюють громаду. Поедную репортажі з художнім стилем, щоб читачі ніби ставали учасниками подій. Моє досягнення — серія матеріалів про незламних людей громади. Намагаюсь оживити історію через деталі та емоції. Саме так я створила нарис до 170-річчя Дмитра Яворницького, аби мої ровесники відкрили для себе його постать. Мрію, щоб мої тексти відчували серцем.

Навушники, що не замовкали

Художньо-репортажний нарис для рубрики «Очима молоді» газети «Златокрай»

У місцевій газеті «Златокрай» я веду власну рубрику «Очима молоді», у якій розповідаю про події та людей, цікавих моєму поколінню. Цього разу редакторка Алла дала мені незвичне завдання — написати про людину, ім'я якої я навіть не чула. Дмитро Яворницький... Хто він? Чому його ім'я згадують у серйозних історичних книжках?

Я взяла навушники, увімкнула улюблений плейлист і пірнула у пошуки. Музика у вухах, а перед очима — дивовижні сторінки минулого. Здавалося, мої навушники не просто грали — вони перетворювалися на машину часу, що переносила мене у часи, де ходив сам Яворницький.

Якби мені хтось тиждень тому сказав, що я буду слухати розповіді про Дмитра Яворницького в парку, сидячи в навушниках на лавці, я б подумала: «Ага, ще скажи, що він мені в месенджері напише».

Але ось я тут. Сонце ще не вирішило, чи воно хоче бути лагідним чи жарким, парк Шевченка в Золотоноші пахне свіжоскошеною травою, а у вухах — мої улюблені навушники. Колись вони були білосніжними, тепер — із відтінком «усе життя в рюкзаку».

Ідея репортажу була від редакторки Алли: «Женю, напиши щось таке, щоб молодь дізналася, хто такий Яворницький. Бо я впевнена, ти сама теж не знала». Я чесно зізналася, що не знала.

Отже, почала з головного — увімкнула пошук. І вже за п'ять хвилин зрозуміла, що Дмитро Іванович був такий собі «гуґл» XIX століття — знав про козаків стільки, що міг би вести свій YouTube-канал «Запорозька правда» та мати мільйон підписників.

Але інтернет — це сухі факти. А мені хотілося відчувати, яким він був. Тому я вирішила уявити, що ми з ним... ну, не на побаченні, звісно, але в такій собі розмові через час.

— Дмитре Івановичу, — кажу подумки, сидячи в парку, — ну от ви стільки подорожували, збирали пісні, легенди, старовинні речі. Навіщо?

— Як навіщо? — сміється він у моїй уяві. — Бо без минулого ти, дівчино, як навушники без музики — ніби є, а сенсу нема.

Ця фраза так мені сподобалась, що я навіть зробила паузу в музиці, аби записати її в нотатки. І подумала: «Слухай, а в нього ж почуття гумору нічогеньке».

Яворницький був не лише істориком, а й людиною, яка вміла слухати. Не просто чути слова, а ловити смисли. І, може, саме тому він мені уявився з навушниками. Звісно, не такими, як у мене — без дротів, з мікрофоном і кнопкою паузи, — а з величезними такими, наче дві дерев'яні миски, прив'язані до вух.

Іноді мені здається, що він і зараз десь тут, у парку. Сидить собі на лавці, слухає, як розмовляють діти, як грає вуличний музикант, як вітер шарудить листям, і думає: «Оце і є історія. Її треба берегти».

А я, між іншим, поки готувалася до цієї статті, знайшла купу цікавого: він народився в 1855 році (це вам не TikTok-ера), пройшов пів світу, був у засланні, бо його ідеї комусь не подобалися, і таки довів, що Україна має свою глибоку історію, яку ніхто не має права викреслити.

І ще: він був трошки впертюх. Якщо вже задумав — то зробить. І я подумала: а чим ми, сучасні підлітки, гірші? Ми теж можемо бути впертими, тільки в добрих справах.

Тому цей репортаж — не просто про історика. Це про людину, яка показала, що можна все життя присвятити пошуку чогось важливого і не втомитися.

Трансфер у XIX століття

Спершу я думала, що Дмитро Іванович — це якийсь нудний дядько з підручника, який роками сидів у бібліотеці й записував дати. Але коли я почитала більше, виявилось, що цей «дядько» встиг побувати археологом, етнографом, істориком, письменником, а ще — справжнім шукачем пригод. Якби в його часи існував Instagram, він би точно мав мільйон підписників і сториз із підписом «День другий. Розкопав козацьку шаблю. Хто впізнає власника — пишіть у коментарях».

Слухаючи музику, я уявила, як він іде степом, а за плечима у нього торба із записниками та шматочком сала (бо хто ж без цього в експедицію?). Він міг зупинитися в найвіддаленішому селі й тижнями розпитувати

старих дідів про Запорізьку Січ. А діди, мабуть, хитали головами: «Еге ж, дивний якийсь, усе про козаків розпитує, та ще й записує кожне слово».

Історик із серцем туриста

Яворницький не просто збирав факти. Він жив ними. Якщо треба було дістатися до якогось козацького кургану — він ішов, навіть якщо це означало перелазити через п'ять парканів і перепливати річку (спойлер: він умів). Мені здається, у дитинстві він би точно вигравав усі шкільні квести.

Я помітила, що чим більше читаю про нього, тим голосніше звучить моя музика. Наче навушники вирішили підкреслити: «Дивись, Женю, це не просто історик. Це людина, яка не боялася йти туди, куди інші навіть не дивилися».

Мій маленький експеримент

Щоб краще відчувати Яворницького, я вирішила провести власний експеримент. Взяла блокнот, ручку і... пішла на наш ринок. Там, як виявилось, можна почути не менше легенд, ніж у старих козацьких селах.

Підійшла до продавчині меду:

— Скажіть, а ви знаєте щось про Дмитра Яворницького?

Вона задумалась, а потім відповіла:

— Та це ж, мабуть, той, що жив на другій вулиці й грав у шахи з моїм дідом?

От вам і урок: навіть у наш час легенди живуть своїм життям.

Подорож у музеї та в уяві

Мені вдалося потрапити на онлайн-екскурсію музеєм, де він працював. Кімната із шафами, повними старих книжок, мап і люльок козаків. Я сиділа з ноутбуком, навушники на місці, і ловила себе на думці: а раптом зараз із-за полиці вийде сам Яворницький, зніме свій капелюх і скаже: «Ну що, Женю, підемо разом у експедицію?».

Я би погодилася, навіть не встигнувши вимкнути Wi-Fi.

Чи знали ви?

«Безсмертна душа Запорожжя», як його називали сучасники, постав і у образі запорізького писаря у серії картин «Запорожці пишуть листа турецькому султану» Іллі Рєпіна.

Великому генію пензля позував сам невтомний дослідник і збирач старовини Дмитро Яворницький.

Що взяла для себе

Читаючи про нього, я зрозуміла: Яворницький був не просто дослідником. Він був мостом між минулим і майбутнім. Він показав, що історія — це не набір дат, а живі люди, з їхніми страхами, перемогами, сміхом.

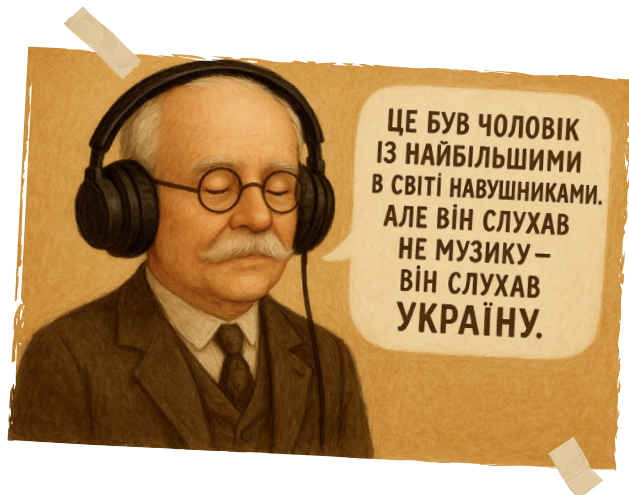
І, можливо, саме тому мої навушники сьогодні так і не замовкли. Бо музика допомагала мені відчувати ритм його життя. І в цьому ритмі я почула головне: щоб залишити слід, треба мати не лише знання, а й серце, яке вірить у свою справу. Бо історія, яку зберіг Яворницький, — це світло, яке й досі світить. І наше завдання — зробити так, щоб воно не згасло. Коли я віддала текст редакторці Аллі, вона лише усміхнулася й сказала:

— Бачиш, Женю, іноді варто просто вдягти навушники — і відкрити нову сторінку свого світу.

І знаєте що? Вона мала рацію. Бо тепер я точно знаю, хто такий Дмитро Яворницький. І якщо колись хтось питає, відповім: «Це був чоловік із найбільшими в світі навушниками. Але він слухав не музику — він слухав Україну».

ОДА НЕЗЛАМНОСТІ. МІЙ ЛИСТ ДМИТРУ ЯВОРНИЦЬКОМУ» Передмова

Цей твір — моя спроба поговорити з Дмитром Івановичем Яворницьким через час і простір. У ньому є справжні факти з його життя, які я вивчала в дописах із інтернету, онлайн-бібліотеках та з відеоматеріалів, і водно-

час — моє особисте переосмислення. Я не історик, але молода людина, яку його приклад надихає.

Я навіть не знаю, чи повірите ви мені, але все почалося з випадкової знахідки. Того вечора я затрималася в бібліотеці нашої гімназії, допомагаючи пані Олені розкласти старі книжки. Серед товстих примірників, обгорнутих у пожовклий папір, знайшлася невеличка шкатулка з потертого дерева. Усередині — згорнутий, майже розсипаний від часу аркуш. Почерк був тонкий і чіткий, а звернення — до когось із майбутнього.

Я прочитала:

«Якщо ти читаєш ці рядки, значить, моя мрія здійснилася — історія жива, і хтось, хто житиме після мене, усе ще пам'ятає про неї. Моє ім'я — Дмитро Яворницький, я досліджував козацтво, збирав по крихті їхні історії, пісні, побут. І якщо тобі пощастило жити в час, коли Україна вільна, бережи цю свободу, бо вона найцінніший скарб...».

Я не одразу усвідомила, що це справжній лист з минулого. Можливо, він колись загубився в якійсь книзі й пролежав так багато десятиліть. Можливо, це був навіть не лист, а уривок із чийогось щоденника. Але він звучав так, наче адресований саме мені.

Ту ніч я майже не спала. Мені снився сам Дмитро Іванович — у сірому сюртуку, з вусами, з тим поглядом, який бачу на старих світликах. Він показував мені карту,

і на ній сяяла не лише Січ, а й сучасні міста та моє рідна, маленька й затишна Золотоноша. Він промовив: «Твоє завдання — продовжити. Тепер ти тримаєш цей код у руках».

Прокинувшись, я зрозуміла: я повинна відповісти. Мій лист буде не про минуле, а про теперішнє й майбутнє. Про те, що ми називаємо кодом незламності.

Шановний Дмитре Івановичу!

Сьогодні 2025 рік, і я, звичайна школярка із Золотоноші, що на Черкащині, сиджу в нашій шкільній бібліотеці й думаю про Вас. Чесно? Раніше Ваше прізвище звучало для мене як щось із підручника — таке, що треба вивчити для контрольної. Але не відчувати. Але одного дня я прочитала, що вас називали українським Індіаном Джонсом. І це змінило все.

Бо я люблю історії. Історії про тих, хто шукає, хто не здається, хто йде проти течії. Саме таким Ви й були. Ваша експедиція Дніпром, мандрівки запорізькими шляхами, розкопки курганів... Ви не просто збирали уламки минулого — Ви будували міст до майбутнього. До мого майбутнього. Бо завдяки Вам я знаю, що козаки — не казка, а частина мого коріння.

Я пишу Вам із XXI століття, з України, яка багато разів доводила, що здатна вистояти, попри всі випробування. Ви писали про код козацької честі, а я хочу розповісти про код нашої незламності. Це, мабуть, те, що об'єднує нас через віки.

Сьогодні моя країна знову бореться за свою свободу. Ми більше не маємо запорізьких чайок, але маємо волонтерів, які, немов козацькі чумаки, везуть допомогу туди, де вона потрібна найбільше. Наші вчителі, як і Ви колись, передають учням історію не як сухі дати, а як живий подих народу. І навіть діти, мої однокласники, знають, що таке допомагати іншим.

Ми живемо під звуки тривоги, але в серцях наших — музика. Можливо, так само співали козаки після бою. Я думаю, Ви були б вражені, скільки в нас тепер пісень — і про війну, і про любов, і про світле майбутнє.

Я дізналася, як важко Вам було. Як у Вас забирали книги з друку. Як Ваш музей грабували. Як Вам доводилося бути

обережним навіть зі словами. Але Ви не здавались. Ви просто продовжували. Писали. Викладали. Виховували покоління. Ви — вчений, якому вдалося зберегти Україну у часи, коли про неї не можна було говорити вголос.

Ви колись мандрували Україною, щоб зберегти її голоси в книгах. А ми мандруємо мережею інтернет, щоб цей голос лунав у світі. Ми знімаємо відео, малюємо картини, пишемо пісні. Кожен робить свій внесок у спільну справу — і це теж наш код.

Я часто думаю: а що б Ви сказали нам зараз? Можливо, що незламність — це не тільки вміння тримати оборону, а й здатність залишатися людьми. Навіть тоді, коли опускаються руки. Коли важко, ми обіймаємо одне одного, допомагаємо, підтримуємо. Ми не дозволяємо темряві перемогти.

Мабуть, Ви були би своїм у наш час. Ви б точно підтримували архівні ініціативи, захищали пам'ятки, записували історії переселенців. Ви б зняли блог про козацькі страви або навіть TikTok про археологію. Але найголовніше — Ви б надихали.

Мені хочеться бути схожою на вас у завзятості. У повазі до правди. У здатності шукати корені — навіть у сухій землі. Я теж мрію лишити щось важливе після себе. Можливо, теж книжку. А поки — цей лист.

Дякую Вам, пане Дмитре. За те, що Ви є. І за те, що Ви — наш. І що кожен, хто йде своїм шляхом, уже розгадає свій «код Яворницького».

Мій код незламності простий: пам'ятати, хто ми, і навіть ми тут. Не забувати своїх героїв і не боятися бути героєм для когось. Це те, чому я вчуся у своєї країни щодня.

Ви залишили нам спадок — історію, у якій ми можемо впізнати себе. А ми залишимо наступним поколінням історію про те, як вистояли й перемогли. І, можливо, хтось через сто років знайде мого листа і теж відчує поклик продовжити.

Дякую Вам, Дмитре Івановичу, за те, що колись почали цю велику справу. Ми її не зупинимо.

З повагою Женья, 14 років
учениця Золотоніської гімназії
імені С. Д. Складенка

Єлизавета Окпоро

16 років, м. Дніпро

Я з Дніпра. Завжди була творчою особистістю. Мною керує бажання спробувати все, до чого маю хист, адже немає нічого неможливого, є лише те, що потребує більше часу. У роботі дотримуюсь принципів якості, новаторства й самостійності, бо саме так розкривається митець. Майстерно володію словом, олівцем, пензлем і комп'ютером. Моє натхнення — книги, фільми й життя. Уміння аналізувати й пророкувати деталі дозволяє створювати справжні витвори мистецтва. Брала участь у виставках, конкурсах, олімпіадах, STEM-проєктах. Зараз я вже студентка. Готуючи конкурсну роботу, поєднала свої вміння в кількох номінаціях.

Реп як мовий погляд на історію

Знати історію означає не лише пам'ятати, що й коли трапилось, а й розуміти причини та наслідки. Її вивчення може бути доволі тривалим і складним процесом, тому не кожен проявляє велику зацікавленість нею. Кілька років тому в інтернеті почали з'являтися історичні репи, які мають високі рейтинги серед глядачів, адже в легкій і цікавій формі надають необхідну інформацію. Проте їх поки небагато, а тривають вони здебільшого до 3-5 хвилин, що, звісно, не охоплює всіх подій, тому для комплексного розуміння варто знати історичний контекст.

«#Реп_Явір_170: історичний реп про «козацького батька» Дмитра Яворницького» довгий — близько 10 хвилин, та він дає змогу глядачам скласти цілісну картину про постать Дмитра Яворницького: тут подано його розширену біографію, способи вшанування пам'яті діяча за наших часів, особиста оцінка автора діяльності Яворницького та історичної епохи, у якій він жив. Крім того, до відео додано окремі пояснення для повного розуміння змісту репу.

До уваги читачів

Для кращого розуміння історичної постаті Дмитра Яворницького раджу одночасно і слухати, і дивитися відео, адже до слів у репі підібрано відповідні візуальні джерела, серед яких унікальні зразки, що неможливо відшукати в інтернет-просторі. Також під час перегляду варто звернути увагу на дати, що відображатимуться в правому нижньому куті екрана та допоможуть зорієнтуватися в історичних подіях. Нижче надано додаткову інформацію для роз'яснення певних фактів у репі.

⇒ За григоріанським календарем (новим стилем) Дмитро Яворницький народився 7 листопада 1855 року, а за юліанським (старим стилем) 26 жовтня 1855 року.

⇒ Нині село Сонцівка має назву Борисівка.

⇒ Оскільки Харківський університет імені Василя Каразіна в ті часи був місцем, що об'єднувало провідних діячів української культури, то його ще називали «Слобожанськими Афіними».

⇒ Валуєвський циркуляр (1863) та Емський указ (1875) обмежували використання української мови.

⇒ «Наступний мій крок, - собі хлопець сказав, - розповісти, як кіш Запорозький постав», – тут мається на увазі студентський задум Дмитра Яворницького підготувати дослідження на тему «Виникнення та устрій Запорозького коша».

⇒ Значний вплив на становлення Дмитра Яворницького мали викладачі Харківського університету Олександр Потебня та Микола Сумцов, що обидва знали на українській мові та культурі.

⇒ Тема вже обраного Дмитром дослідження для здобуття професорського звання була непринятною для імператорських часів, тому через принциповість молодому студентові відмовили виплачувати стипендію. Не маючи грошей, за допомогою друзів Яворницький починає викладати історію в третій чоловічій гімназії і в жіночій гімназії Н. Григорцевич. У майбутньому вчений набуде великого досвіду педагогічної діяльності.

⇒ Другом Дмитра Яворницького був Яків Новицький, також історик, фольклорист й археолог.

⇒ У 1883 році Дмитро Яворницький одружився з Варварою Кокіною.

⇒ У 1883 році Яворницький став членом Історико-філологічного товариства при Харківському університеті. Наступного року читав перші публічні лекції, відвідав VI Археологічний з'їзд в Одесі, а також познайомся з театром корифеїв, що був першим професійним театром у Наддніпрянщині, яка входила тоді до складу Російської імперії. Зокрема, корифеями українського театру були Марко Кропивницький, Микола Садовський, Панас Саксаганський, Марія Заньковецька тощо.

⇒ Микола Костомаров найбільш відомий як історик.

⇒ Нині існують певні суперечності щодо правильності передання прізвища художника Іллі Рєпіна.

Чоловік походив з козацького роду на прізвисько Ріпа. Через процеси русифікації він став відомим широкій публіці Рєпіним. Однак сам митець підписував свої картини як Ріпин. Познайомившись з Дмитром Яворницьким, художник знайшов вірного друга й джерело натхнення на все своє життя. Так завдяки цій дружбі з'явилася відома картина «Запорожці пишуть листа турецькому султанові», для якої образ писаря змальовано з Яворницького.

⇒ Петро Калнишевський був останнім кошовим отаманом Запорозької Січі, зруйнованої за наказом Катерини II у 1775 році. Після відвідування Соловецького острова, де минали роки ув'язнення отамана, Яворницький підготував наукову працю про цю історичну постать.

⇒ У Варшаві Яворницький протягом 1895-1896 років склав 4 магістерські іспити на історико-філологічному факультеті, а от захистити свою магістерську дисертацію зміг лише в Казані в 1901 році.

⇒ У 1905 році в Катеринославі відбувся XIII Археологічний з'їзд.

⇒ У рєпі згадуються революції 1905-1907 та 1917-1921 років.

⇒ Відкриття Катеринославського університету відбулося в 1918 році, коли було зараховано перших студентів.

⇒ У 1918 році Яворницький одружився із Серафимою Буряковою і був з нею до останніх днів свого життя.

⇒ У 1923 році більшовики запровадили коренізацію (в Україні – українізація) для того, щоб збільшити кількість своїх прихильників серед різних національностей, які опинилися під їхньою владою.

⇒ У 1929 році Дмитро Яворницький став дійсним членом Всеукраїнської академії наук (ВУАН), до цього з 1924 року був членом-кореспондентом.

⇒ Надалі описуються сталінські репресії 1930-х років.

⇒ У минулому місто Дніпро називалося Катеринославом.

Історія створення

Цей проєкт я створювала протягом 15 днів. Спочатку мені потрібні були авторитетні джерела про обрану історичну постать, тому за надані книги висловлюю подяку КЗК «ДМПБ» ДМР Бібліотеці імені Олеся Гончара, де вже кілька років маю статус активного читача. Ознайомившись із необхідними матеріалами, я почала писати текст. Маю великий письменницький досвід, але перевагу до цього надавала прозі. Моєю метою було описати майже весь життєвий шлях Дмитра Яворницького, щоб якнайбільше зацікавити глядачів особистістю діяча.

Коли приблизний текст було завершено, настав час роботи з візуальними джерелами. Тож я перевтілилася в оператора й зняла понад 100 відео як вдома, так і на території Дніпровського музею імені Дмитра Яворницького та будинку діяча. Окремо були використані відеофрагменти з відкритих інтернет-джерел.

Наступний крок – зробити обкладинку та вибрати найкращі з відео, відредагувавши їх так, щоб кожне з них відповідало словам у тексті.

Потім випробовувала роль композитора. Так, музику створювала сама, і, певно, це було найскладніше. Довелося частково переписати текст, щоб дотримуватися ритму, а потім понад 80 спроб запису репу. Насправді враховувала майже всі тонкощі: гучність, такт, дихання, вимову тощо. Коли ж основні матеріали були зібрані, залишилося поєднати музику з відео, ще раз відредагувати, кілька разів прослухати та підготувати додаткові пояснення до репу.

Так за пів місяця я встигла побувати істориком, письменником, режисером, оператором, вебдизайнером, редактором і навіть композитором. Наголошую на тому, що всі етапи роботи виконано САМОСТІЙНО та БЕЗ ЗАСТОСУВАННЯ ШІ. Наприкінці відео зазначено список використаних джерел, що підтверджує, наскільки ґрунтовним було дослідження життєвого шляху Дмитра Яворницького.

Станіслав Лисенко

14 років, м. Київ

Я живу в Києві й навчаюся в Природничо-науковому ліцеї №145. Писати вірші почав приблизно рік тому. Спочатку писав просто для себе, щоб висловити думки, які накопичувалися всередині, а потім вирішив поділитися ними з іншими.

Мене часто хвилює те, що відбувається навколо: сучасний світ складний, і не завжди зрозуміло, як на нього реагувати. Я пишу про теми, які, на мою думку, важливі — про війну, страхи, надію, самотність чи просто те, як важко іноді залишатися собою.

Літописець козацької долі

"Захоплення старовиною — це не захоплення бездіяльного розуму, а необхідна потреба кожної освіченої людини, яка ревно ставиться до діянь своїх пращурів і турботливо зводить будівлю для своїх нащадків"

Є люди, які все життя прагнуть слави. Є ті, що шукають багатства. А є ті, що шукають правди. Дмитро Яворницький належав саме до останніх. І тому його життя мені здається близьким і зрозумілим, навіть попри те, що він жив понад сто років тому.

Про нього казали, що він був «людиною великої душі й великого таланту». І я вірю в це, бо його життя було прикладом щирої любові до свого народу.

Він народився в бідній хатині села Сонцівки, син простого псаломщика. Батько читав йому вечорами «Тараса Бульбу» Гоголя, і, як згадував сам Яворницький, маленький Дмитро лежав на печі й тихо плакав над долею козака Тараса. Уже тоді в його душі проросло насіння любові до запорізьких козаків, яке він проніс через усе життя.

Коли я читаю рядки з його листів, мені здається, що це не просто слова, а вогонь, що горів у його серці: **«Уже з 1883 року я працюю пером і ні разу за цей час не думав про користь за свою працю: мене одне керувало — знати правду про запорожців і ту правду світу проголосити».**

Чи часто ми сьогодні замислюємося про те, хто ми є? Яворницький замислювався над цим завжди. І шукав відповідь не в книжках, а в людських спогадах, у старих піснях, у полях, у курганах. Він блукав степами, збирав перекази, слухав дідів і прадідів. І навіть тоді, коли йому казали, що його запорожці «не потрібні», він відповідав не словами — а своєю працею.

Колись чиновник, що мав владу над університетом, сказав йому: «Ваші запорожці нам не потрібні. Пишіть про Фінляндію». Але Яворницький не відступив. І за це його позбавили стипендії. Та він усе одно йшов далі.

Я уявляю його самотнім мандрівником серед степу, за плечима — торба із записами, у серці — любов до свого народу. І ще віра, що його

праця потрібна людям. Він так відповідав на питання: «Що почесне, що становище в суспільстві, що сімейне життя? Для мене це те саме, що для голодної собаки муха, а може й менше від того... Дніпро, степ, пісня, сопілка — ось що для мене вище за все на світі».

Іноді мені здається, що таких людей у нашій історії було дуже мало. Людей, які могли б сказати: «Все готовий залишити, лише б тільки одна моя нога могла стояти на священній для мене землі».

Він ніколи не зраджував себе. Навіть коли залишився без роботи, без грошей, він писав листи до друзів із бідністю в серці, але з чистим сумлінням: **«Що можу я зробити для мого любого Запоріжжя без копійки за душею, скитаючись по широкому стегу з посохом у руках, із сумою за плечима, відчуваючи голод і спеку і наражаючись на всякі випадковості?!»**.

Мене особливо вразило, як він допомагав художнику Іллі Рєпіну працювати над знаменитою картиною «Запорожці пишуть листа турецькому султану». Яворницький приніс до його майстерні свої запорізькі старожитності, консультував, навіть позував для писаря і його картини. Про це він згадував так: **«До послуг Рєпіна була вся моя колекція... навіть череп запорожця, викопаний біля місця колишньої Січі»**.

Я думаю: невже це не приклад справжньої любові до рідної землі?

Яворницький міг би жити спокійно — учителювати, писати книжки про щось нейтральне. Але він обрав інший шлях. Мандрувати, ризикувати, терпіти нестатки — аби тільки відкривати людям правду про їхнє минуле.

Читаючи його, я розумію, що це були не просто розповіді, а сповідь серця: **«Запорожжя, запорожці, Дніпро, пороги, стег! Скільки в цих простих словах полежає для мене чарівного, живого, захопливого змісту!»**

І тепер я думаю про себе. Чи достатньо знаю свою історію? Чи вмію любити Україну так, як любив

її Дмитро Іванович? Чи вистачить мені мужності йти своїм шляхом, коли буде важко?

Його життя для мене — це не просто сторінки з підручника. Це приклад того, як треба любити. Безкорисливо. До кінця.

Я хочу вірити, що в мені теж живе така любов. І що одного дня я зможу сказати про себе так, як сказав про себе Яворницький: **«Мною одне керувало — знати правду і ту правду світу проголосити»**.

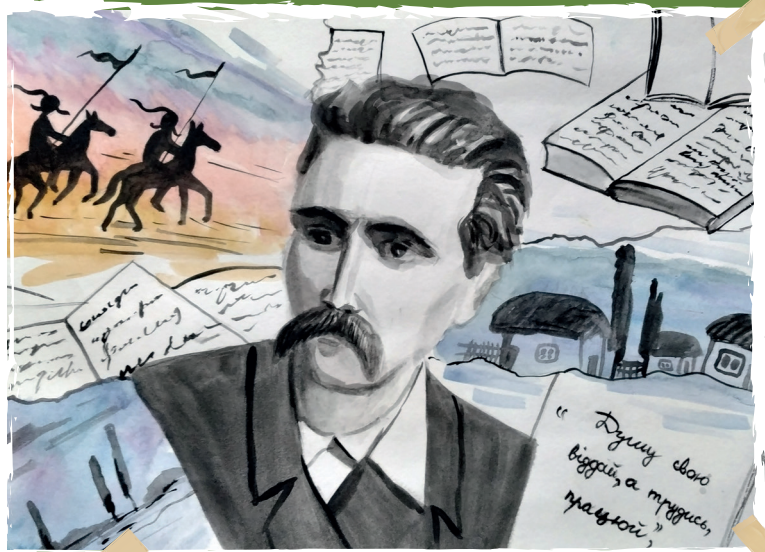
Ці слова я сприймаю як заповіт кожному з нас. Знати свою історію — щоб не стати перекотиполем, що котиться без коріння. Шукати свою правду — бо вона не завжди лежить на поверхні. Берегти пам'ять — бо вона є тим, що робить нас народом, а не натовпом.

Своїм життям Дмитро Яворницький навчив нас: справжня любов до України не потребує слів — вона живе в праці, терпінні й відданості. Його шлях довів, що любов до України — це найбільша сила, яка робить людину вічною в пам'яті народу.

Храмитель козацьких скарбів

У тиші архівів, у поживклих рядках,
Він чув як дзвеніли шаблі у степах.
І кожна сторінка, мов вітер вночі,
Несла у собі відгомін Січі.
Крізь згадки, історії й давні сліди,
Знаходив героїв старої доби:
Гартовані в битвах, у вірі міцні,
Несуть свою славу в теперішні дні.
Він лицар пера, що вгризався в минуле,
Щоб нашу історію ми не забули,
Та істину вивести з тіні століть,
Щоб пам'ять народу змогли оживить.

Він дуже хотів крізь байдужість і страх
 Роздмуть козацтва вогонь у серцях.
 І там, де мовчали і влада, і час,
 Історик промовляє до нас.
 Не слави бажав, а щоб пам'ять жила,
 Щоб спогад про Січ не зникав, як зола.
 Збирав він по селах думи й пісні,
 Щоб їх до нащадків усі донести.
 Не кликав до шаблі, не ніс прапорів,
 За правду стояв, усе терпляче зносив.
 А все ж був повстанцем — у книгах, у слові.
 Хоч голос його заглушали у змові.
 Кожний том — як козацький курінь,
 Де слово, мов зброя, стоїть на дозорі.
 І кожен, хто вивчить той спогад глибин,
 Той більше не стане рабом вже ніколи.
 Він знав кожну стежку, степи та лимани,
 Де славні козАки колись воювали.
 Він чув їхній стогін, він бачив їх гнів,
 Славетну історію в серці носив.
 Збирав, мов коштовність, уламки часів
 І спогад про славу забутих дідів.
 В рядках оживали звияжні походи,
 І степ заливався піснями свободи.
 Тут лицарі мужні у битвах стояли.
 І шаблі на сонці яскраво блищали.
 За волю, за правду ішли до кінця,
 Несли крізь вогонь українські серця.
 За край свій і віру ішли по стежках,
 А він зберігав про них пам'ять в книжках.
 У слові безстрашний, в душі непокірний,
 Для правди й народу навіки невпинний.
 І нині, мов дзвін, його слово звучить,
 Крізь тишу віків воно далі летить.
 Бо знання історії — крок до свободи,
 Що будить серця та єднає народи.
 І доки лунає козацький той спів,
 І степ ще шепоче про славу дідів,
 Живе Яворницький — в рядках і віках,
 Нескорений духом у наших серцях!

Авторка — Дар'я Мехедова, 11 р. (2020)

Тетяна Ворняну

17 років,
с. Горбова (Чернівеччина)

Навчаюся в одинадцятому класі ОЗ «Горбівський ліцей». Активна читачка бібліотеки села Горбової. Закінчила музичну школу (фортепіано). Учасниця ансамблю «Алунелул», виступала в Україні та за кордоном. У вільний час працюю офіціанткою, допомагаю батькам у господарстві. Моє життєве кредо: «Завжди твори добро, бо навіть зло іноді може стати на шляху, але саме доброта прикрашає людину». Мрію стати студенткою Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича за спеціальністю «Психологія».

Дмитро Яворницький – шандрівник у тасі, що з'єднав минуле й сучасне

Дмитро Іванович Яворницький — видатний український історик, археолог, етнограф, письменник, чиє ім'я пов'язане насамперед із дослідженням історії запорізького козацтва. Його невтомна праця збирила і зберегла безцінні скарби нашої минувшини — документи, козацькі пісні, легенди, перекази, предмети побуту.

Своє життя Яворницький присвятив служінню історії та культурі України. Він пройшов нелегкий шлях — від польових експедицій до створення музейних колекцій, від наукових досліджень до популяризації української спадщини. Його тритомна «Історія запорозьких козаків» стала фундаментом для наступних поколінь науковців та справжньою енциклопедією козацької доби.

У наш час постать Дмитра Яворницького повертається до сучасної культури через виставки, документальні фільми, наукові конференції, шкільні уроки та публікації. Його постать надихає митців, письменників і режисерів на створення нових творів, у яких оживає героїчне минуле українського народу. Музей у Дніпрі, що має його ім'я, став не лише сховищем історичних скарбів, а й місцем духовного єднання поколінь.

Вшанування пам'яті Яворницького — це не лише знак поваги до його особистості, а й нагадування про важливість збереження власної історії. Адже без знання минулого неможливо будувати майбутнє.

Повертаючи ім'я і спадщину Дмитра Яворницького в культурний простір, ми відновлюємо живий зв'язок з коренями нашого народу та зміцнюємо національну ідентичність.

Коли я почала досліджувати життя Дмитра Яворницького, переді мною постав образ людини, яка жила на межі двох світів: наукового та живого, народного. У підручниках його називають істориком, археологом, письменником, музеєзнавцем. Але чим більше я дізнавалася про нього, тим більше розуміла, що це не просто наукове звання — це етапи великої подорожі людини, яка присвятила себе служінню українській культурі.

Як історик, він став голосом тих, хто вже не міг говорити сам. Запорізькі козаки, їхні перемоги й трагедії ожили в його працях. Він не обмежувався архівними документами — шукав правду в усній пам'яті, у

старовинних піснях, у вицвілих козацьких хоругвах. Я уявляю, як він сидить у селянській хаті, уважно слухає старого кобзаря, а в записнику швидко з'являються рядки, які згодом увійдуть у його книги.

Як археолог, Яворницький відкривав землю, щоб висвітлити історію. Його експедиції були схожі на справжні пригоди — з наметами, річковими переправами, спекою й дощем. Кожна знайдена шабля, глиняний глечик чи монета була для нього не просто річчю, а ключем до розуміння цілого світу.

Як письменник, він умів перетворити наукові факти на живі оповіді. Його книги читаються як подорож у часі, де поряд із датами і битвами є запах степу, скрип козацьких возів і відблиск шабель на сонці.

Як музеєзнавець, він зробив неможливе: зібрав у Дніпрі (тоді Катеринославі) колекцію, яка стала сер-

цем майбутнього історичного музею. Він ходив по селах, вимінював старовинні речі на нові господарські, рятував від розпродажу родові клейноди. Це була тиха, але героїчна робота збереження того, що могло назавжди зникнути.

Я бачу в ньому не лише науковця, а людину з великим серцем і незламною вірою в цінність нашої спадщини. Його життя було сповнене перешкод — цензура, нестача коштів, байдужість чиновників. Але він ніколи не відмовився від свого шляху. І саме цим він надихає мене сьогодні.

Для сучасників Дмитро Яворницький — не пошталент із бронзи, а приклад того, що любов до своєї землі та її історії може стати сенсом життя. Він довів, що культура не зберігається сама собою — її треба берегти, як найдорожчий скарб, навіть тоді, коли світ навколо здається.

Автор — Михайло Пилипко, 13 р. (2020)

Ірина Джугостранська

18 років, м. Умань (Черкащина)

Моя найбільша ціль — залишити своє ім'я в житті народу, закарбувати його на сторінках української історії. Можливо, я не стану визначним істориком чи краєзнавцем, але зможу писати про таких людей. Грати роль у великих історіях — це не завжди те, що потрібно людині-слову. Адже я просто хочу писати вірші: про небо й хмари, про мир та Україну.

Олександр Косіненко

15 років,
с. Вільне, Криворізький р-н
(Дніпропетровщина)

Я навчаюся в дев'ятому класі Червоношахтарської гімназії Лозуватської сільської ради. Люблю подорожувати, грати на гітарі та проводити час із друзями, навіть якщо вони через війну за кордоном. Мої батьки — учителі історії, і хоч я не люблю підручники, розповіді моєї сім'ї під час подорожей мене надихають. Особливо історії про предків, які захищали Україну. Це пробуджує інтерес до пошуку фактів про видатних українців минулого й сучасності. Саме тому я брав участь в обласному конкурсі «Розповім про подвиг». Для мене історія оживає через досвід родини.

Код Яворницького

Деякі люди ще за свого земного життя здаються для когось дивакуватими, смішними, тому що справа, якій вони віддаються сповна, може і не знайти підтримки, а то і засуджуватися владою за їх життя, а ось у майбутньому про них стануть говорити, як про тих, хто випередив свій час. Такою для мене є Людина з великої літери — Дмитро Іванович Яворницький. Я ознайомився з матеріалами, що йому присвячені, у нашій бібліотеці та вирішив спробувати себе у творчому конкурсі «Код Яворницького».

«КОД ЯВОРНИЦЬКОГО»

За столом сидів уже немолодий чоловік. Руки його, зігнуті в ліктях підпирали сиву голову. А в голові думки роїлися, як бджоли у вулику, доганяючи одна одну: «От тобі і маєм! Стільки років вірою і правдою служив її Величності козацькій історії, їм козакам, а тепер ось «осколок феодалізму», «...займається контрреволюційною діяльністю», «позбавити посади директора музею без призначення пенсії... А як я без музею, без козаків моїх ...»

А ПОЧИНАЛОСЯ ВСЕ ТАК...

26 жовтня 1855 року в с. Сонцівці, що нині називається Борисівкою, що на Харківщині, у сім'ї сільського псаломщика народився син. Назвали Дмитром.

«Дмитре! Груню! Ви вже тут?» — запитує батько. «Тут-тут ми, тату!» — каже хлопчик, причаївшись на печі. «Добре! Ось візьму книгу та продовжимо», — відповідає. «Батько запалює лампу, бере до рук книгу та починає читати. Надворі холодно, а ми, діти, притулившись один до одного, слухаємо про Тараса Бульбу. Батько читає не поспіхом, повільно, і коли доходить того місця, де страчують старого Бульбу, я малий починаю плакати. Дорослим я розповідав про дитяче захоплення козацтвом. Зараз модно гороскопи складати. Ну там є таке — вершина гороскопу — найголовніша в житті подія, яка дає напрямок усьому життю. Так оті батькові читання «Тараса Бульби» і стали вершиною мого гороскопу».

Батьки мріяли вивчити сина та дати йому хорошу освіту. Спочатку хлопчик здобув початкову освіту своєму селі, потім навчався в училищі в Харкові. А потім за наполяганням батька навчався в духовній семінарії. Ох уже ці наші батьки! Вони ж «краще» знають куди саме треба йти навчатися їхнім дітям! Та семінарію не закінчив! Дуже його приваблю-

вали історія, література та мистецтво. То ж бо залишив навчання в семінарії та успішно склавши іспити почав навчатися в Харківському університеті на історико-філологічному факультеті.

Батьки Іван Якимович та Ганна Матвіївна гордилися сином. І, як на мій погляд, було чому, він був успішним та старанним студентом, а для батьків — турботливим сином. Спочатку він гостював у них, а потім зустрічі змінилися листами. Помер батько — смерть тяжко перенесла мати. Часто хворіла, останнім часом жила поряд з родиною доньки та все ж таки серцем була із сином: «Дорогий мій сину, сердечно дякую тобі за те, що не забуваєш мене стару. Цілую тебе міцно та посилаю тобі своє благословіння. Я тобою живу і радію твоєму життю. Допоможи тобі, Боже, у початих тобою справах.

НАВЧАННЮ КІНЕЦЬ. УРРРРА! УРРРА! ПЕРЕХОДЖУ НА СВОЇ ХЛІБА!

**(Перші труднощі. А як без них! Терпіння та труд —
усе перетруть)**

Та ось і навчання позаду — починається наукова діяльність. Його все більше і більше полонить козацтво. Тому він збирає все, що його стосується: записує пісні, перекази, народні оповідки — одним словом фольклор, а ще розповіді нащадків справжніх козаків та знайомиться з місцевими старожилами. Буває в гостях у власників приватних колекцій. Його стосовно козаків цікавить усе. Навіть ландшафт та природні умови нашого Дніпровського краю. А це дуже цікаво. Уявіть собі, одного разу в Яворницького запитали: «Як важко і наскільки страшно долати Дніпрові пороги?». Академік відповів приблизно так: «Нічого раз-другий руки-ноги поламаєш, а так...»

А ще він працює в архівах Петербурга, Москви, Києва, Варшави, Одеси, вивчаючи історію України. Бере участь в археологічних розкопках. Яким він був? — запитую вас і себе і даю відповідь — наполегливим і ще сміливим. Адже під час розкопок він одного разу ледве не загинув!

Так, йому дуже подобалася історія України. І за те, що ця людина не відмовилася вивчати славне Запорозжя, його звільняють з університету та звинувачують у сепаратизмі. Отоді він змушений був переїхати до Петербурга, де працюватиме вчителем гімназії та викладачем педагогічних курсів. Та й це ще не кінець! Трохи пізніше він захищає дисертацію магістра в Казанському університеті та працює приват-доцентом в Московському. В основу дисертації було покладено знову ж таки матеріали першого тому «Истории запорожских казаков».

Козацька тематика не залишила Яворницького. Докладно вивчаючи її, він побував у багатьох місцях, зокрема на Соловецьких островах з метою відвідування могили останнього кошового Запорізької Січі Петра Калнишевського. Там у монастирських архівах він знаходить потрібні йому матеріали, які ревно охороняли ченці. Щоб познайомитися з їх змістом, учений скористався старовиною Біблією. І знову я в захваті від Дмитра Івановича! Уявляєте, ця розумна людина застосувала маленьку хитрість. Ченці було думали, що то Біблія, а в руках вченого була майстерно виготовлена та розмальована під старовинну книгу каністра зі спиртом, перед якою не встояли монахи. А наш вчений добув та привіз з експедиції потрібні матеріали.

А потім він потрапляє під нагляд влади і його висилають до Ташкенту (Узбекистан). У Середній Азії «козацький батько» перебуває три роки. І знову досліджує козацтво та докладає сил та знань для відкриття Самаркандського музею.

КОЗАЦЬКА МЕККА ДМИТРА ЯВОРНИЦЬКОГО

У 1902 році Катеринославська губернська земська управа та наукове товариство запросили Дмитра Івановича Яворницького на посаду директора історичного музею імені Олександра Поля. Здійснилася мрія життя працювати на козацькій землі та ще в музеї!!! Уявляю стан цієї неперевершеної людини! Це і радість, це і гордість, це і бажання реалізувати себе. Поряд з музеєм було зведено його власний бу-

динок. «Козацька Мекка» ніби притягувала до себе людей творчих і талановитих. Як в будиночку, так і у великій душі нашого історика знайшли прихисток поети, художники, театральні артисти, бандуристи та кобзарі. Він вавив людей своєю людяністю та сміливістю. Серед знаменитих людей свого часу його друзями та просто знайомими були: Марія Заньковецька, Леся Українка, Нестор Махно, Ілля Рєпін... До речі, а чи всім відомий той факт, що писаря на картині «Запорожці пишуть листа турецькому султану» списано саме з Яворницького? А ще деяких людей змалювано з легкої подачі історика. У них могли бути криві зуби, велика потилиця. Такий типаж малювався художником — земляком (Рєпін також харків'янин). Ось тут і знадобилася послуга Дмитра Івановича: допомогти знайти цих людей!

Дмитро Іванович мав почуття гумору та веселу вдачу, винахідливість. Усе це допомагало йому в придбанні до музею різних експонатів. А ради поповнення музею він ладен був піти на все!

ПАМ'ЯТЬ ПРО ТЕБЕ, БАТЬКУ, ЖИТИМЕ У ВІКАХ

Та ось наступив той серпневий день 1933 року, коли академіка звинуватили в контрреволюційній націоналістичній діяльності. А ще він був звільнений з посади директора музею без призначення пенсії. Більшого покарання для вченого і не знайти.

За столом сидить уже немолодий чоловік. Руки його зігнуті в ліктях, сиву голову підпирають, а думки в голові доганяють одна одну. Була б у мене, як у козаків чайка! Гайда до Дніпра! Сів би в неї та спустився, як характерник на самісіньке дно! Винирнув би в тому місці, де козаки кашу варять. А вони мені: «Ходи до нас, людина добра, каші скуштуєш та про нащадків наших розповіси. Чи пам'ятають про нас, чи шанують, чи, може, уже свободу здобули та пишаться нею?». А що я їм скажу? Ніби і за крок до свободи були... Та не судилося... Нові «петри та катерини» на Україні знайшлися... Отакі то справи, братчики! А може, б оце сів до

килима-літака, або взув чоботи-скороходи та полинув до самісінької Москви та попрохав товаришів-«ленінців» у моїй справі розібратися. Може, вони зрозуміють, що мені без музею ніяк, без козаків моїх...

Дорогий Дмитре Івановичу, мрійнику ти наш, фантазере невинуваний! Небагато у світ цей приходять таких людей, що громадську справу ставлять так високо над особистою! Честь та слава їм за це, що перед нащадками історію та славу народу свого розкривають та ще й просять своїм нащадкам їх передати! Пам'ять про Вас житиме у віках!

Анастасія Горбач

14 років, м. Конотоп (Сумщина)

Краще вмерти біжучи, ніж жити гниючи — ці слова Івана Багряного ведуть мене по життю. Я народилася в Конотопі. Мої таланти — це любов до слова, малювання, читання, декламація поезій, створення буктрейлерів. Я учасниця та переможниця літературних і мистецьких конкурсів, олімпіад з української мови та літератури. Цьогоріч стала переможницею премії "15 до 15".

Я не певна, якою буде історія нашої держави, але вірю, що її писатиме свідомо молодь. Пензель, перо, голос, палітурка — у кожного своя зброя.

Проповідник минулими

Передмова: оповідання написане на основі спогадів про дитинство Дмитра Яворницького, використаних з книги «Дмитро Яворницький та його родовід». Деякі факти є художньою вигадкою для підсилення сюжету. У творі використано уривок з повісті Миколи Гоголя «Тарас Бульба».

Небом розтікалася темна заграва. Сонце квапливо опускалося за обрій, освітлюючи блідим промінням білий, мов мармур, сніг. Вечір поглинав світ і занурював його в непроглядний морок. Серед нескінченних снігових кучугур ховалося невеличке село Сонцівка. У теплу пору його невіддільною окрасою був сад, та такий, що не кожен поміщик ним володів! На місцевості розкинула свої води річка Липчик, щоправда, нині вона скидалася на льодяне люстерко. За садом височіла дерев'яна церква — напевно, єдине місце, що нагадувало людям про побожність. Серед усіх сільських хатинок найбільше вирізнялася одна. Вона не свідчила про багатство й розкіш, але її вбогість і скруту витісняв дух затишку та любові.

— Таточку, а почитайте нам книжку! — попрохав дитячий голос. Не було кращої забави для маленького Дмитрика, ніж морозними, холодними вечорами слухати батькові оповіді. Слова немов оживали й відтворювали захопливі картини минулого. Хлопчик щосили стиснув кулачки й вичікувально глянув на батька.

— Та щось немає сьогодні охоти, сину, — відказав Іван Якимович, переводячи погляд зі сторінок Псалтиря на Дмитрикове обличчя. У малого нетерпляче сяяли очі. Ні, вони палали жадобою до знань. Дещо в тому погляді віщувало незгасну любов до запорожців.

— То ви почитайте й охота одразу з'явиться. І нам з Горпиною радість буде, і ви своєї нудьги позбавитеся.

— Та дайте батькові спокій! Ліпше вже лягайте на печі, одпочиньте, мої зозуленята. Нічка надворі, — гукнула мати.

Ганна Матвіївна поклала веретено й нечутно підійшла до дітей. Вона ступала так тихо й граційно, що часом здавалося, ніби жінка не ходила, а плавала, мов лебідка. Материні долоні ніжно пестили дитячі голівки.

— Мамочко, я не зможу заснути, доки не дізнаюся, чи переміг Тарас Бульба лихих поляків! — Дмитрик похнюпився. Жінка всміхнулася й промовисто глянула в бік чоловіка. Той лише зітхнув і, не маючи іншого вибору, відклав молитовник та натомість розгорнув грубеньку книжку в пошарпаній палітурці. Хлопчик радісно застрибнув на піч, зручно вмоштуючись біля сестрички. Ганна Матвіївна, втішена всім тим видовищем, сіла прясти та й собі заслухалася. Чи ж може бути щось краще за такі вечори?

— А вже вогонь піднявся й лизав його ноги, обіймаючи потроху все дерево...

Та хіба знайдуться у світі такі вогні й муки, така сила, що перемогла б козацьку силу?.. — таємничим і дещо урочистим голосом скінчив свою розповідь Іван Якимович. Чоловік відірвав погляд від історії про звиягу січовиків й усміхнено подивився на дітей.

— Ну то як, славний козарлюга цей Тарас, га? — він уже заходився вихваляти доблесть запорожців, як раптом помітив те, чого зовсім не очікував. В очах у Дмитрика виступили сльози. Малий силкувався хутенько витирати їх долонями, проте марно. Урешті-решт, хлопчик не витримав і гірко заридав. Заридав так, як ніколи до цього і після того. Потоки прозорої рідини безшумно лилися рікою невгамовного розпачу. Стривожена Горпина лише співчутливо глянула на братика, не в змозі промовити ані слова. Батько також заціпенів. Тільки одна Ганна Матвіївна не розгубилася й підійшла до печі, ласкаво прибрала пасмо волосся з вологого дитячого личка.

— Ох, бідолашне зозуленятко моє, чому ж ти так заходишся плачем за тим вигаданим козаком? — мати лагідно пригорнула свою зажурену дитину.

— Мамочко, м-мені суму т-такого ще донині в-відчувати не доводилося... — схлипуючи, тільки й зміг промовити. Жінка взяла сина на руки й пильно подивилася в розчервонілі очі.

— Запам'ятай, моє сонечко, допоки живе згадка про людину, вона ніколи не загине. Навіть якщо тіло покрийть китайкою чи воно попелом розвіється за вітром, непоборний хоробрий дух вічно житиме тут, — мати торкнулася дитячого серця. Дмитрик одразу заспокоївся, виліз на піч та усміхнувся матері. Коралеві вуста зробили те саме у відповідь. Ганна Матвіївна переставила свічку на столик біля куделі та взялася за прядіння, щось наспівуючи. Дмитрик любив слухати материн мелодійний чистий голос. Батько і Горпина вже давно поринули в сон. Хлопчик і собі незабаром задрімав, слухаючи тиху пісню та думаючи про запожців...

— Гей, малий, що се ти тут робиш? — зненацька Дмитрик відчув, як хтось злегка штурхнув його в плече. Хлопчина помалу розплющив очі й не на жарт перелякався. Перед ним стояв ніхто інший, як справжній-сінський козак. То був ще достоту юнак, широкоплечий, м'язистий та могутній. На молодому обличчі виднілися мужні риси, негусті вуса додавали шляхетності. Темна чуприна рясно покривала одну частину тім'я, а на іншій спадала коротенькими пасмами. Брови товстими смужками вигнулися чи то від здивування, чи то від перестороги. А от очі... Вони нагадували небо серед зливи: водночас загрозливе, проте обнадійливе. Довго Дмитрик блукав би в задумі, якби незнайомиць не порушив мовчанку.

— Ти німий чи що? Гм... Може, вчинити тобі ласку й взяти до себе джурою? А то залишишся тут на поталу татарам.

— Е-е-е, ні... Я Дмитриком звуся, Дмитрик Яворницький. Щоправда, якийсь дурисвіт мені в школі літеру «Е» до прізвища причепив, от інколи й кличуть мене Еварницький, — хлопець знизав плечима, наче виправдовуючись.

— Ет, теж мені! Ми — Яворницькі, зроду-віку були! Чув коли-небудь про явір? Дерево таке, з кле-ном легко сплутати. От від того явора й звемося так.

Затямив? — Дмитрик схвально кивнув. — А тепер гайда, ми запізнаємося. Хлопчик підвівся й озирнувся безкраїм степом. Тут не було жодної живої душі, тільки він, цей юнак і його вірний товариш — гнідий кінь, як згодом запримітив Дмитрик. Козак посадовив хлопця перед собою та смикнув за вуздечку. Кінь покійно заїржав і прудко кинувся долати степові простори. Вони мчали хутко, безперестанку. Ласкавий легіт дмухав в обличчя, розвіював конячу гриву та приносив одну-єдину думку: «Як же хороше жити на волі!»

— То ви якийсь мій далекий родич? — знічев'я запитав Дмитрик. Юнак деякий час мовчав.

— Атож, з Галичини. Либонь, ти тільки нині довідався, що маєш козацьке коріння? — у голосі парубка вчувалися нотки гордості і якогось незнаного жалю. Хлопчик замислився. Вирішив більше не надокучати, так усю дорогу і їхали мовчки.

Недовго вони мчали степом. Не знати й звідки почали виднітися Дніпрові пороги, а за ними — Січ. Та жителі козацької фортеці не чули стукоту кінських копит, не бачили двох вершників, які стрімголов наближалися. Дмитрик дивувався з того, але його родич попрохав лише без слів спостерігати за всім тим, що він бачитиме на шляху. А дорога й справді видалася незвична. Тільки-но вони проминули Січ, як раптом по-

чулися якісь вигуки. То саме точилися повстання проти поляків. Після нетривалого затишшя знову залунав брязкіт шабель та почулися постріли рушниць і пістолів. Богдан Хмельницький, пригнічений несправедливістю, стомився терпіти, як його народ поневолюють, і почав діяти. Події стрімко розгорталися перед очима, мов гарно продуманий сюжет кінофільму. Дмитрик, не кліпаючи, споглядав усе те. Аж ось сталася невимовна прикрість: ворожнечі, чвари й розбіжності в поглядах призвели до розколу держави. Постійні сутички, зміни правителів — усе повторювалося в нескінченному коловороті. Юнак показав Дмитрикові кожну тогочасну видатну особу: від Виговського до Розумовського, не оминув навіть ганебних синів Гетьманщини. Кінь, який до того хутко мчав, зненацька зупинився. Юнак спустив Дмитрика й сам зліз, журливо глянув на хлопчика похмурими очима. Потому ставна постать помалу розчинялася на тлі зруйнованої Січі... Останні слова глухо долинули до хлопчика з поривами вітру:

— Пообіцяй, що це не стане для нас кінцем...

— Чекай, куди ти?! Не покидай мене самого! — розпачливо вигукнув Дмитрик.

Ніхто не знає, чи був то сон, чи реальність. Але і маленький Дмитрик, і зрілий Дмитро пам'ятали: це ще не кінець нашої історії...

Ольга Присяжнюк

17 років, с. Великозоменово
(Одещина)

ЯЯ навчаюся на першому курсі Національного університету «Одеська юридична академія» за спеціальністю «Журналістика». Для мене журналістика — це можливість не лише працювати зі словом, а й відкривати нові смисли, досліджувати минуле та сучасність, розповідати людям про важливе.

Особливо мене приваблює вивчення діяльності історичних постатей України. Адже саме через їхні долі, вчинки та ідеї можна краще зрозуміти розвиток нашої держави, її культуру та суспільство. Я вірю, що історія оживає тоді, коли ми розповідаємо її мовою сучасності, робимо її ближчою й зрозумілішою для молодого покоління.

Саме тому я вирішила взяти участь у цьому важливому конкурсі.

Хранитель музею

Тіні ховаються серед нічних вулиць і лишаються небаченими для занурених у сон людей. Навіть випадковий безсоннець крізь вікно не помітить тих тіней, що сунуть дорогами й тротуарами, шукаючи прихистку.

Одна з таких тіней не покидає стін свого музею. Ніхто — сплячі чи ні — не дізнаються, що ця тінь живе у кожній частинці будівлі. Кожна цеглина, колона, скло... Тінь не залишить свого. Та найчастіше осідає біля меморіалу, поруч з квітами й пожовклим листям.

Кожен з нас зрештою стає тінню. Як ми можемо зникнути, коли на Землі є стільки всякого, що потребує особистого захисту? Доводиться задовольнятися темрявою власного існування, аби лишатись поруч з тим, що любиш.

Тінь названого музею — Дмитро Яворницький. Багато звань у нього було і здобулось впродовж історії, та наразі він тінь, що береже свій музей. Він спостерігає за працівниками та відвідувачами, перевіряє пам'ятки історії й охороняє стіни вночі.

Можливо, його характерницьке минуле дозволило так міцно зачепитися за людський світ. При житті його сили дозволяли знаходити скарби, сховані в глибинах землі. Де ступала нога Яворницького, там проникливе око вбачало дорогоцінність історії. Тепер люди говорять про його внесок у національну спадщину, та мало хто знає, чому насправді Дмитра прозвали Характерником. А коли археологи переповідали історію пошуку підземних скарбів, мало хто справді наважувався вірити у такі дивацтва. А втім, чи справді важливі методи, коли мовиться про мету?

Усе в житті Яворницького сталося за його волею, навіть якщо він сам не міг того визнати. Його зусилля й невтомна праця... Та чи лишаються речі такими ж, коли мова йде про давню магію, що передавалась поколіннями ще серед козаків? Під час знахідок козацької доби Яворницький відчув, що всередині нього є щось більше, щось надлюдське. Найголовнішою його метою було правильно використати здобуті сили характерника задля здійснення давнього широго бажання.

Нині люди тішаються працями й здобутками Дмитра Яворницького, щороку переповідаючи його історію. Саме пам'ять живить тіні. Характерники навчилися плекати пам'ять, нерозривно пов'язувати себе з історією. Саме тому тінь досі міцно тримається за жовтуваті стіни свого головного здобутку, саме тому щоночі продовжує захищати своє від споконвічного зла. Він навчився обирати людей з мас, саме він обрав працівників музею ще задовго до їхнього усвідомлення цього. Хранитель плете мереживо пам'яті, насичується нею та пов'язує долі людей між собою, аби лиш спогади про минуле лишалися вічними. Коли життя його навчило знаходити скарби, то смерть розповіла, як їх далі берегти. І можливо, в цьому немає ніякої магії. Лише палка прив'язаність до чогось, у що вклав частинку душі.

Усе в житті стається так, як він велить. Та лише пам'ять дозволяє бути не просто тінню минулого, а духовним хранителем, що вбереже спогади заради майбутнього. Не варто боятися магії тоді, коли вона у правильних руках. А руки Дмитра Яворницького не лише правильні, але й чудотворні.

Тож, ось така тінь. Тінь, яка власним спокоєм заколисує віти дерев чи квіткові пелюстки, яка огортає музейні зали невидимою ковдрою-оберегом. Нам не обов'язково бачити тіні, щоб допомагати їм берегти нас. Лише пам'ять живить дух, тож пам'ятаймо тих, хто навчився використовувати небачені сили для звернення добра.

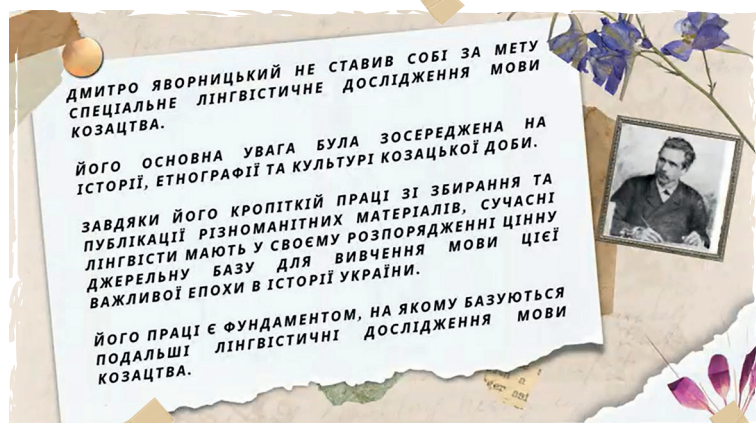
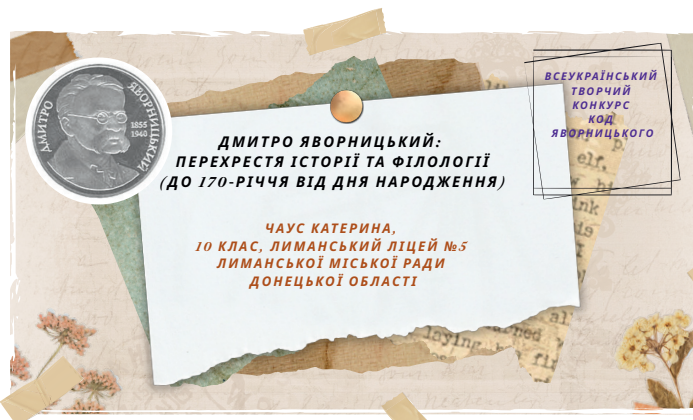
Авторка – Тетяна Полякова, 14 р. (2020)

Катерина Чаус

15 років, місто Слов'янськ,
Донецька область

Я — звичайна школярка з українського містечка, та моє серце палає від болю за рідну країну й долю друзів, які були змушені залишити Лиман на Донеччині. Саме тому беру участь у конкурсах національно-патріотичного спрямування. Для мене патріотизм — це не гучні слова, а вчинки: писати про Україну, розповідати про її постатей, підтримувати захисників через волонтерство. Я мрію стати історикинею чи культурною діячкою, щоб більше людей дізналися правду про героїчну боротьбу українського народу за свободу та незалежність.

Єлизавета Яненко

15 років, родом з с. Борисівки
(Харківщина),
проживає в м. Харкові

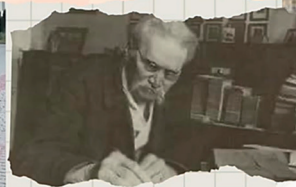
Я народилася й виросла в селі Борисівці, батьківщині Дмитра Яворницького. Його історія надихнула мене створити подкаст про рідний край і події, що формують нашу пам'ять. Я люблю спілкуватися з друзями, відкривати нове, вести активне життя. Захоплююся спортом і мистецтвом візажу, бо мені важливо творити красу й бачити результат. Вірю, що кожен день — можливість розвиватися. Для мене важливо не лише досягати власних цілей, а й надихати інших. Мрію залишити помітний слід у майбутньому, розвиваючись у сфері, що робить людей щасливішими.

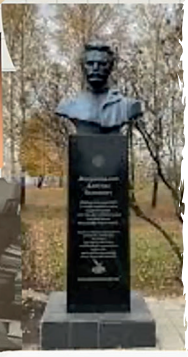
“Дмитро Яворницький

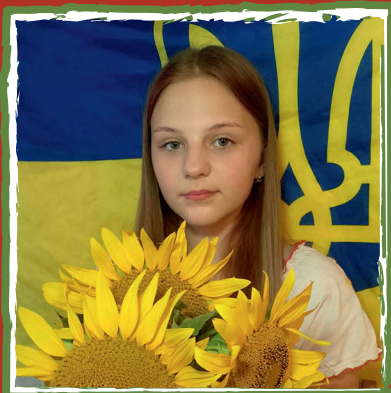
людина з мого рідного краю”

Автор: Яненко Єлизавета

Д.М. Яворницький

Ярослава Гізова

13 років, родом з с. Борисівки (Харківщина), проживає в м. Харкові

Я народилася на Харківщині, у мальовничому селі Борисівці — там, де народився Дмитро Іванович Яворницький. Через війну ми з родиною переїхали до Харкова, де я навчаюся в Лук'янцівському ліцеї. Люблю співати й танцювати. Вивчаю історію рідного краю, адже мені важливо знати й берегти культурну спадщину моєї малої батьківщини.

Камінь, що пам'ятає

Розповідь від першої особи

Мене звати Ярослава Гізова. Я народилася в селі Борисівці — невеликому, але для мене найріднішому куточкові світу. Саме тут понад півтора століття тому, побачив світ Дмитро Іванович Яворницький — людина, про яку в нашій школі говорили так багато і з такою гордістю, що я в дитинстві була певна: мабуть, він був важливіший за президента. Бо як інакше пояснити, що його ім'я звучало на кожному святі, що в урочисті дні покладаються квіти до пам'ятника на шкільному подвір'ї, що постійно відчинені двері кімнати його пам'яті, а екскурсоводи з таким запалом передають знання всім охочим?

Наша школа має його ім'я. Це було так важливо для нас, дітей, що ми відчували себе ніби обраними. У початкових класах я вже знала, що у святкові дні найздібніших і найвідповідальніших учнів запрошують покласти квіти до пам'ятника нашому землякові Дмитру Яворницькому. Мріяла, що колись і я гордо стоятиму з букетом, а всі дивитимуться на мене. Ще однією моєю дитячою мрією було стати екскурсоводом у кімнаті пам'яті, де зберігалися історії, світлини та речі, пов'язані з цією видатною постаттю. Екскурсовод тоді був справжньою зіркою, він міг розповідати всім охочим: гостям школи, мешканцям села і навіть своїм однокласникам про життя великого історика, про його любов до України, до козацької слави.

На подвір'ї школи, поруч із пам'ятником, стояв величезний камінь. Коли я була зовсім маленькою, то мене хвилювало питання: звідки він тут? Я часто приходила до того місця, де лежав камінь, довго дивилася на нього: мовчазний, грубий, сірий, але він ніби дихав спокоєм і силою — і у моїх фантазіях виникали незвичайні історії. Мені здавалося, що він пам'ятає більше, ніж будь-хто в селі. Іноді я уявляла, як маленький Дмитро сідає на цей камінь, дивиться вдалечині і мріє про далекі козацькі степи. А ще придумала власну легенду: колись давно козаки, повертаючись із походу, зупинилися біля нашого села, і цей камінь став для них дороговказом. Може, під ним вони сховали якусь таємницю — лист чи карту, а можливо, заповіт, який зможе дістати лише той, хто справді любить свій край.

Згодом я дізналася, що то була частина декору — своєрідний акцент біля тендітної квітчастої клумби та погруддя Д. І. Яворницького.

А потім прийшла війна.

Я не встигла закінчити навіть початкову школу. Лютневий мороз стискав землю, а в небі замість тихого снігу свистіли й рвали тишу ворожі «Гради». Борисівка опинилася в окупації. Вулиці спорожніли, біля школи більше не було святкових лінійок і дитячого сміху. І камінь стояв там самотній. Після визволення села ми ще деякий час залишалися вдома, але, зрештою, батьки вирішили, що тут небезпечно, і ми виїхали до Харкова.

А потім навчання онлайн. Іноді, коли вимикала камеру після уроку, сиділа і згадувала наш шкільний двір, музейну кімнату, запах книжок і той великий камінь, що мовчки стоїть біля пам'ятника. Мені стало боляче, коли дізналася, що село знову окуповане. Здавалося, разом із ним заховали й частинку мого дитинства.

Та з часом я зрозуміла: навіть якщо не можу повернутися додому зараз, пам'ять про нього живе в мені. Я стала більше читати про свого земляка — Дмитра Яворницького, уже не як маленька дівчинка, а як майже доросла. Мене вразило, що й він колись змушений був залишати рідний край, але завжди повертався до нього думками й серцем. Може, тому я так часто думаю про той камінь. Він для мене є символом стійкості й вірності. Він бачив і мир, і війну, і дитячий сміх, і сльози. І я вірю, що одного дня знову до нього підійду, доторкнусь рукою й прошепочу: «Я повернулася». А він, холодний і мовчазний, як завжди, стоятиме на своєму місці, тримаючи в собі історії, які варто берегти.

Я зрозуміла, що навіть коли навколо руйнується світ, є речі, що залишаються незмінними. Пам'ять. Любов до рідного дому. І камінь, що пам'ятає.

Вероніка Ковтун

17 років,
с. Золочів (Харківщина)

Звуся Вероніка а.к.а. Роні К. Люблю читати, збагачуватися новими знаннями і писати твори. Деякі мої роботи вже надруковані в збірках, таких як "Моя Батьківщина — Україна", "Пізнай себе, свій рід, свій нарід", "Успіх усупереч" та "Сильні духом IN-UA". Крім того, захоплююсь музикою — граю на фортепіано та співаю. Неодноразово брала участь у краєзнавчих конференціях, обожнюю досліджувати історію Харківщини.

Студент

Усі події реальні, діалоги та деякі ситуації вигадані авторкою.

Авторка: Роні К.

Коли проходиш повз величні стіни нині Каразінського в Харкові, коли заходиш у довгі коридори і затишні аудиторії, коли присутній на дні відкритих дверей (навіть онлайн), хоч-не-хоч думаєш про те, скільки студентів випустив університет. Скільки дружи, кохання, недоспаних ночей, невиконаних завдань, ввічливих вибачень і розбитих сердець бачили ці стіни. Скільки трагедій і піднесень пережив заклад. І ось перед тобою вже стоїть юнак, який обговорює щось з товаришами, повний сил і наснаги. Ось перед тобою 1877-й...

— Дмитре, обережніше, будь ласка! Хтозна, чи наступного разу Олександр Опанасович врятує ситуацію.

— Говориш так, наче самого ні разу не ловили, — закотивши очі, зауважив юнак, який мав вигляд, наче щойно із Січі повернувся.

Вираз обличчя першого хлопця втратив серйозність — натомість виникла хитра усмішка:

— Ти правий. І я не чисте скельце. Але ти... На вигляд — чистий козак-рлюга. Цілком імовірно, що скоро скажуть про твої скоєні чи не всі гріхи світу.

— Я не здивуюся. Хоча не думаю, що можливо придумати щось безглуздіше за Емський указ.

— Яворницький! — ззаду долинув знайомий голос.

— Олександр Опанасовичу! Щиро дякую за клопотання.

На обличчі Потєбні майоріла лагідна, але дещо сумна посмішка:

— Не дякуй. Я розумію геть усі твої вчинки. Хлопці, приходьте сьогодні на зібрання гуртка з історії. Є що обговорити.

— Добре, прийдемо, — відповів Дмитро жваво, хоч і тривожно. Часи тоді такі були — тривожні. Гурток узагалі не був законним після цього указу. А він любив гурток і вчителя теж. Але те, як він сьогодні говорив, лякало Яворницького.

Студенти сиділи в очікуванні нових знань з вуст улюбленого викладача. Але замість звичного привітання, зайшовши в кімнату, Потєбня сказав:

— Університет можуть закрити.

Ця фраза викликала спочатку лише гнітючу тишу. Усі присутні заціпеніли. Аж поки хтось не вимовив здушеним голосом:

— Назавжди?

— Сподіваємося, що тимчасово... Але точно не знає ніхто.

В Яворницького всередині все стиснулося. Не може бути. Вони не зробили нічого... НІЧОГО. Не вбивали, не крали і навіть ображати не думали. Усе, що вони робили — любили все українське. І чому це неправильно? Чому не можна любити свій рід, історію, ту колискову, яку мати співала? Але найбільше його хвилювало запитання, яке він і поставив з опущеною головою:

— Це через мене?

Очі професора розширились. Він підійшов до Дмитра і поклав свою руку на його плече.

— Ні. Ні, твоєї вини тут немає... А може і є... Утім, так само, як і моя, як і Миколи Федоровича, як і кожного з нас. Але ця вина лише в тому, що ми відмовились сліпо коритись комусь. І якщо за це слід нести покарання... Що ж, я погоджуюсь його нести.

Під час вимушених канікул Яворницький тільки і думав про те, як хоче до університету — знову вивчати запорожців. Ще малим він дізнався про те, що походить з роду козацької старшини. Саме тоді він зачудовано слухав «Тараса Бульбу», тоді він плакав і відчув, що цьому він готовий присвятити своє життя. І зараз, коли все так успішно складалося, університет закрили. Але, на щастя, це тривало не довго, адже університет знову відкрив свої двері для студентів.

Дмитро сидів у своїй кімнаті й думав про те, що скоро відновить свої дослідження. Це додавало впевненості і... щастя.

— Ей, козаче Байдо, не думав мене здихатись? — на порозі стояв пітний юнак з речами. Яворницький підбіг до нього, обійняв і сказав:

— У жодному разі, Халанський. Без тебе і університет був би не тим.

— Ти ж не думаєш кинути? Ну всі ці праці про козаків і так далі?

— Ніколи. Це моя історія. Мій рід. Я з діда-прадіда був панського коліна, козацького роду. Що б сказали мої прабатьки, якби я просто забув про них. Я не кину, навіть якщо мене заарештують, не кину і якщо будуть загрозувати чимось гіршим. Бо не зможу жити спокійно, знаючи, що нащадки можуть забути про славі козацькі часи.

Михайло Халанський усміхнувся і схвально кивнув головою.

Сьогодні можна почути лиш відгомін слів, сказаних «Нестором Запоріжжя». Колись же він звучав голосніше за церковний дзвін. Зараз ми лиш вшануємо пам'ять про людину, яка не завдяки, а всупереч обставинам уперше розповіла нам історію запорозького козацтва і дніпровських порогів. Про юнака, який збирав народні пісні ще в рідній Сонцівці. Про чоловіка, який «любив клаптик землі нашої». А колись він сміявся, тривожився, любив і дружив. Колись і він стрімко біг на заняття і проводив вечори над підручником. Колись і він стояв біля стін університету, повний мрій і натхнення. Колись він, як і ми, вчився, помилявся, і знову вчився, плакав, тривожився і страждав. Але, попри всі труднощі, він зміг досягти своєї мети.

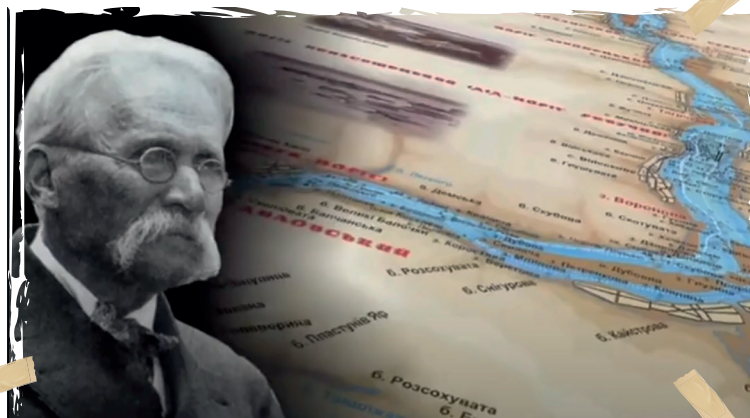
Коли проходиш повз стіни нині Каразінського і бачиш забите вікно, неможливо не думати про тисячі доль, які пройшли через нього. І про силу духу тих, хто всупереч війнам, заборонам, болі навчався і працював. Неможливо не захопитися тим, скільки шляхів переплелись під цим дахом і переплітаються донині.

Дмитро Глущик

16 років,
м. Умань (Черкащина)

Я навчаюсь в Уманському коледжі, фаховий молодший бакалавр початкової освіти. Народився і виріс в Умані. З дитинства захоплююсь гаджетами та створюю відеоконтент. Моє хобі – спорт і технології. Вони допомагають підтримувати життєвий баланс. Кредо: «Технології – нескінченний шлях пошуку та розвитку!».

Вероніка Корба

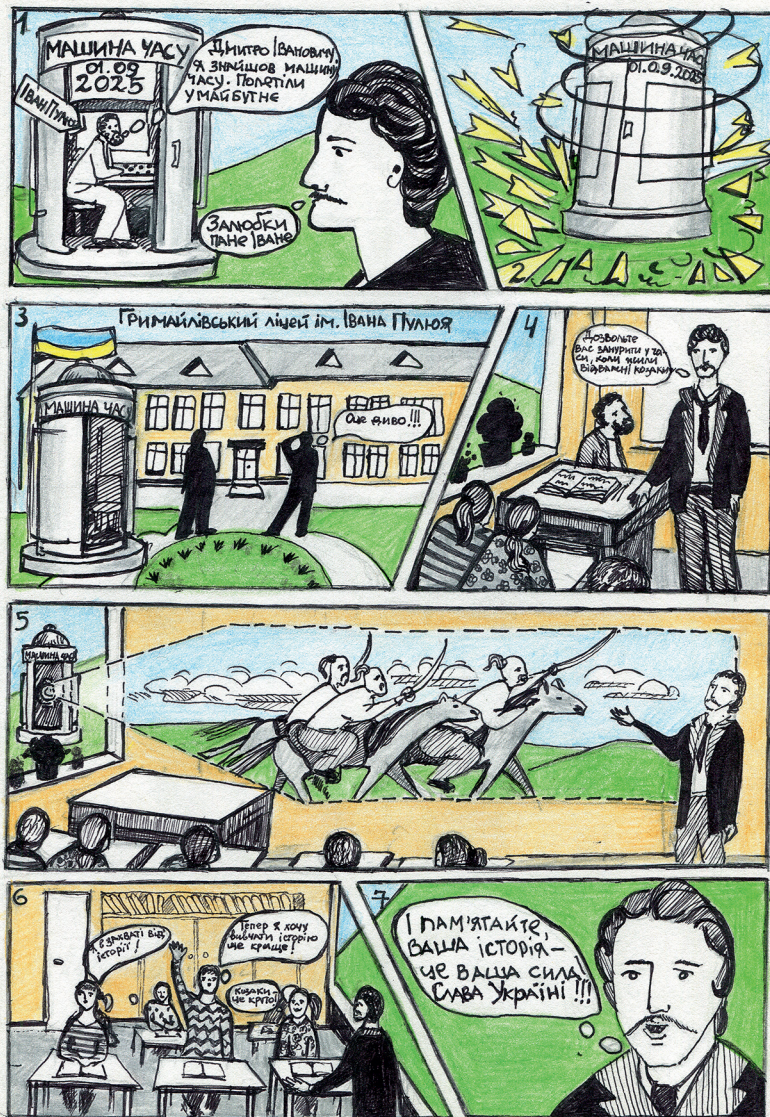
9 років, селище Гримайлів
Чортківського р-ну
(Тернопільщина)

Я учениця 4 класу Гримайлівського
ліцею імені Івана Пулюя.

Я народилася і живу в Гримайлові –
тут дуже гарно, і саме на рідній
землі я знаходжу натхнення для
своїх малюнків та саморобок.

Я брала участь у конкурсі «Вільна...
Незламна... Прекрасна... Моя
Україна!» і отримала Дипломи
I ступеня у віковій категорії 6–10
років за роботи: «Квітуха моя
Україна», «Віра, армія, родина,
освіта – це незламна, квітуха моя
Україна!»

Я люблю малювати, робити різні
поробки та вигадувати щось нове.
Окрім малювання, мені подобається
співати і я навчаюся у музичній
школі. А ще я дуже люблю котиків
– вони мої найкращі друзі і моє
натхнення.

Андрій Канівець

13 років,
м. Лубни Полтавська область

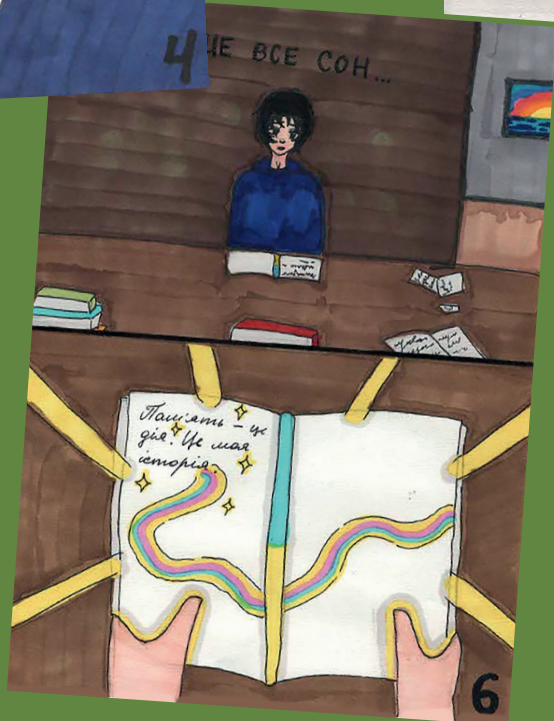
Я навчаюся в 7 класі Першої гімназії імені Матвія Номиса Лубенської міської ради Лубенського району Полтавської області.

Я активний, допитливий і багатогранний, поєдную спорт і творчість у щоденному житті. Граю у футбол і волейбол.

У вільний час створюю креативні комікси — яскраві, дотепні, з власними героями та сюжетами. Мої малюнки — це спосіб мислити, фантазувати і ділитися ідеями.

У навчанні я відповідальний і відкритий до нового. Мій девіз: "Мрій, дій, не зупиняйся на досягнутому".

Дмитро Кожемякін

15 років, м. Липовець
(Вінниччина)

*Я живу в краї, де історія живе
в піснях і каменях. Вірю, що
пам'ять — це не тільки минуле,
а й сила для сьогодення. У своєму
оповіданні «Козацький голос із
минулого» я прагнув показати
Дмитра Яворницького не як
музейну постать, а як живого
співрозмовника. Поєднав
його спадщину із сучасними
викликами — війною, боротьбою
за ідентичність, щоденним
героїзмом українців. Через діалог
і легенди хотів довести, що
козацька звичаєва — це жива
традиція. Мій твір — подяка
тим, хто зберігає український дух.*

Козацький голос із минулого

Усе почалося з випадкової книги в шкільній бібліотеці. Я шукав щось про Поділля, про козацькі згадки в нашому краї, бо мій дід казав, що на околицях Летичева колись були невеликі січові застави. І раптом мені до рук потрапив том з пожовклими сторінками: «Історія запорозьких козаків» Дмитра Яворницького. Спершу прізвище ні про що мені не сказало. Але щось було в тому імені, щось живе. Я прочитав кілька сторінок — і все. Занурився.

Яворницький писав не як учений, а як очевидець. Він ніби сам сидів край Дніпра, слухав козацькі думи, бачив, як лунає сурма і здіймається мартин з піску. Я ж, сидючи на горищі нашої хати на Вінниччині, відчував, як крізь тріщини між дощок проривається той самий вітер, вітер історії. І якось уві сні я потрапив у місто, якого ніколи не бачив. Старі будинки, тиша. Переді мною невеликий дерев'яний будинок. Я постукав. Двері відчинив сивий чоловік з проникливими очима. Він не питав, хто я. Лише сказав: «Заходь». Козаки знову ожили. Їм є що сказати. Ми сіли за дерев'яний стіл. На ньому — карти, зошити, частини люльки, якась давня книга. Я торкнувся палітурки і відчув пульс. Живий, козацький. А Яворницький дивився на мене як учитель, не суворо, а глибоко. І раптом запитав: «Ти їх чуєш?» Я кивнув. І тоді він посміхнувся: «Збережи. Що б не було — збережи». Я прокинувся під звук грому — дощ лупив по даху. І вже знав: ця зустріч не була вигадкою. Це був наказ. Невимушений, без пафосу, але важливий, як козацька присяга. З того дня я почав збирати оповіді від старих, пісні, згадки про козацькі хрести біля села, про шляхи, які вели «на волю». Іноді мені здається, що я один із тих, кого Яворницький обрав на зміну собі. Не для слави. А для пам'яті. Бо поки жива пам'ять, живі й ми. І ті, що були до нас.

У серпні 2024-го я стояв у черзі на пошті. Позаду мене — чоловік із коротким сивим волоссям на скронях, у формі. З ним привіталася поштарка: «Пане Віталію, дякуємо. Вернулись — і слава Богу». Я обернувся. Його очі, як у Яворницького на тому старому фото, втомлені, але чисті. Ми розговорилися. «З фронту?» — запитав я. «Звідти. Із Запоріжжя. З-під Оріхова», — відповів спокійно, ніби казав «з поля».

«Я... цікавлюся історією. Зараз пишу про Яворницького. Він теж був там — умовно. Шукав козацькі могили, записував думи...». «А ми стоїмо на тій землі, — усміхнувся ветеран. — Там, де він шукав кургани, ми

риємо окопи. Там, де козаки ставили хрести, тепер стоять «Джавеліни». Змінився час, але суть та сама». Мовчанка. Потім він додав: «Знаєш, є така легенда. Бабця розказувала. Нібито на Південному Бузі колись була козацька застава. Один отаман, Данило Крученик, тримав там оборону від татар. І коли його останній побратим загинув, Данило встав на скелі над рікою і крикнув: «Хто мене згадає, той від ворожої кулі вціліє!» І пішов у ріку. «А згадують?»—запитую. «Ті, що живі, напевно, згадують»,—відповів ветеран і підморгнув. — Може, тому я і повернувся». Ми ще довго говорили: про історію, про війну, про те, як «живе слово» — важливіше за прапор, якщо воно правдиве. Того вечора я відкрив той самий том Яворницького. На полях — мої записи, поміж ними — нова фраза: «Данило Крученик. Записати. Розшукати. Пам'ятати». Бо історія — це не тільки про те, що в музеях. Іноді вона приходить у черзі на пошті. У постаті ветерана. У тіні над рікою. І тоді ти розумієш: Яворницький був не лише істориком. Він був мостом. Між степом і нами. Між минулим і тим, що ми творимо зараз.

Авторка — Марія Вовк, 13 р. (2020)

Авторка —
Єлизавета
Скок, 15 р.
(2020)

Лілія Джемесюк

20 років, м. Умань (Черкащина)

Я — майбутня журналістка, навчаюся в Умані. Уже три роки беру активну участь у конкурсах та ініціативах із просвітницькою метою. У шкільні роки була учасницею конкурсу «Успіх усупереч», писала твори, що випереджали програму. Згодом мої тексти переросли в публікації про важливі теми. Я прагну максимально реалізувати свій потенціал і популяризувати українську культуру. Журналістика для мене — спосіб зберігати пам'ять, передавати голос покоління та змінювати суспільство. Вірю, що слово може бути інструментом єднання й підтримки навіть у складні часи.

Він — історія

Наша країна має багату й цікаву історію, де кожен період сповнений яскравими подіями та неймовірними героями. Дзвоном мечів і мелодією бандури відлунює нам козаччина — епоха героїзму, боротьби, свободи та традицій. Це час, що певною мірою визначив нас як націю, вплинув на становлення наших національних героїв, створив образ України в очах іноземців, став місцем, де свого часу пульсувала свобода та демократія. Як мало і водночас багато ми знаємо про нашу країну. Але ж як захоплюють нас життєписи Хмельницького, Дорошенка, як щиро нас цікавить побут і звичаї козаків. Та чи замислюємося ми, що за кількома сторінками такої цікавої інформації стоять роки дослідження конкретних людей? Хтось не шкодував часу, сил, коштів, років життя для того, аби ми зараз знали своє коріння, пишалися історією та національними героями. Чи знаємо ми їхні прізвища, чи замислюємося про їхню роль?

Хто пише біографію істориків? Як умістити цілий всесвіт з голосами, що лунають крізь віки, у короткий життєпис? Так і писати: народився, жив, помер? Але ж за життя історик проживає ще сотню життів, він будує хати з трипільцями, приймає послів з гетьманами, видає універсали. І все це він поєднує з власним життям, він вчиться, досліджує, дізнається нове та здмухує пил із давніх подій. Історики — мандрівники в часі, які намагаються захопити якнайбільше минулого та перенести його в сучасність, щоб вказати правильний шлях для поколінь.

Серед таких «мандрівників» особливо важливою є постать Дмитра Івановича Яворницького. Ми знаємо його як відомого дослідника запорізького козацтва ще зі школи. Десять сторінок шкільних підручників загубилися така неймовірна постать, заховалася між абзацами суцільного тексту.

Яким ви уявляєте Яворницького? Можливо, для вас він — представник сивої давнини, який годинами просиджував за письмовим столом? Тоді я скажу, що це зовсім не так. За 84 роки життя він багато чого пережив і бачив, тож його життєпис не обмежується двома чотиризначними цифрами 1855-1940, а наповнене різноманітними перипетіями. Мабуть, Дмитру Івановичу була передбачена доля історика, бо жив він у справді історичний час: епоху, коли руйнувалися імперії та режими, а на їхньому місці зрости нові, коли українці відчайдушно боролися за свою незалежність та ідентичність. Яворницький не був спостерігачем, він був голосом історії. І тут варто зазначити, що був він українськомовним голосом. Польський літературознавець Єжи Єнджеєвич згадував, як Дмитро Іванович казав:

«Наша мова може не подобатися лише тим, хто її не знає або не опанував як слід». Польський дослідник вважав, що «треба було мати величезне почуття патріотизму..., щоб торувати шлях українській мові серед стількох недругів та перешкод!».

І якщо пройтися стежками біографії Яворницького можна побачити, що в багатьох випадках він діяв усупереч. Усупереч обставинам, ворогам, владі. Здобув освіту, попри скрутне фінансове становище, активно збирав фольклор і вирушав у різні експедиції, хоча з дитинства мав слабе здоров'я. Його дружина Серафима Яворницька згадувала: «У 1891 році за свою «излишню любовь ко всему украинскому» Яворницький російським урядом засилається у вигнання в степи Середньої Азії». І навіть це його не зламало. Те, як він переживав і долав ці вимушені перешкоди свідчить про те, що професор справді любив те, чим займався, і те, що в його характері були присутні справді козацькі риси: відчайдушність, наполегливість, нескореність.

І щоб остаточно розвіяти уявний образ Яворницького, той, де він був мало не сучасником Богдана Хмельницького пропоную вам цікавий факт: Яворницький був знайомий із видатним українським художником Іллею Ріпиним (коли наступного разу ви побачите його відому картину «Запорожці», то зверніть увагу на центр композиції, адже за деякими джерелами там в образі писаря постає Дмитро Іванович), а через декілька десятиліть про нього згадають Дмитро Бузько та Гео Шкурупій у своєму репортажі «Старим Дніпром в останній раз». І, якщо уважно читати біографії сучасників Яворницького, ви будете здивовані, зі скількома відомими українцями він був знайомий. Професор був своєрідним ланцюжком, що поєднував минуле і сучасність.

На завершення я б хотіла запитати у вас, читачі: «Хто для вас Дмитро Яворницький?» Якби мені поставили це питання, я б відповіла: «Він — історія, не просто її дослідник, а сама історія, що жила й житиме в постаті цього науковця».

Авторка — Міра Хайлова, 13 р. (2020)

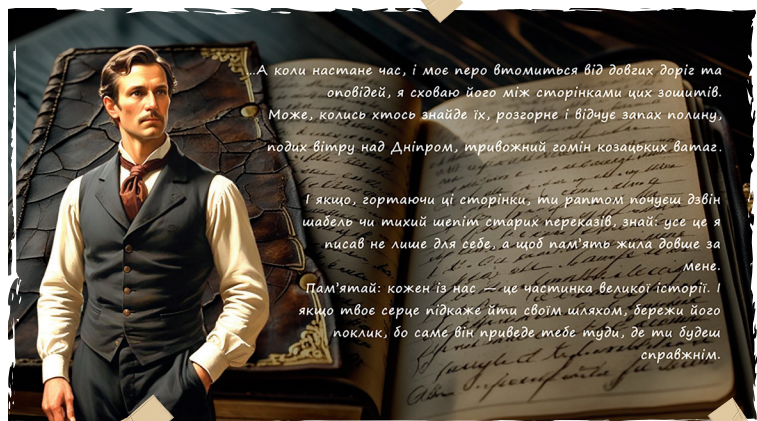
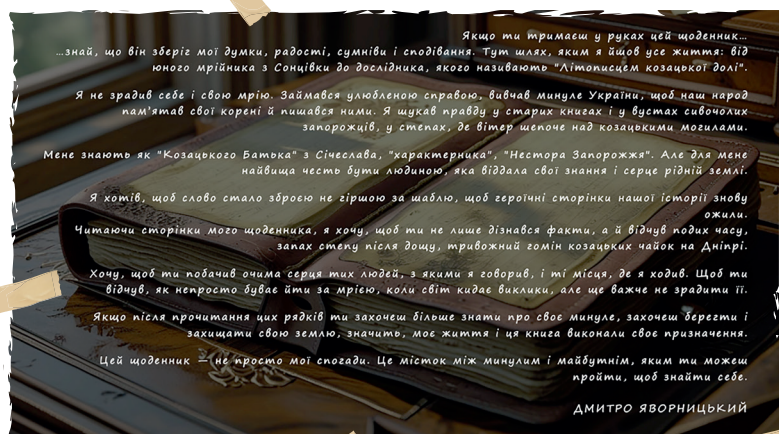

Поліна Вовкула

13 років, с. Софіївська Борщагівка
(Київщина)

Я творча та допитлива, відмінно навчаюся й завжди прагну пізнавати нове. Закохана в мистецтво, книги та іноземні мови. Я поєдную різні формати творчості: від малювання та екологічних проєктів до досліджень у Малій академії наук України. Вірю, що кожна ідея, утілена з любов'ю, здатна подарувати людям світло й натхнення.

Це вже моя третя участь у проєкті «Успіх усупереч». Мрію перемогти, щоб моє бачення життя Дмитра Яворницького було почуте і надихнуло інших.

Юлія Мищишина

16 років, м. Львів

Малюю з дитинства, а останні роки роблю це ще більш інтенсивно задля збагачення української культури, зокрема ілюструючи книги в темних жанрах. Розвиваю власний стиль, у коледжі здобуваю академічну базу, беру участь у конкурсах. Надаю перевагу «темному фентезі», розкриваю містичні й похмурі сюжети, інтерпретую складні явища у візуальній формі. Мій стиль поєднує елементи сюрреалізму, готики, символіки та експресіонізму. У конкурсі «КОД ЯВОРНИЦЬКОГО» я дослідила постать Дмитра Яворницького та інтерпретувала сюжет із докудрами «У пошуках істини» про створення картини «Запорожці пишуть листа турецькому султанові».

Софія Суходоля

15 років, м. Сатанів
(Хмельниччина)

Я навчаюся в рідному Клинівському ліцеї. З дитинства захоплююся літературою та історією. Участь у конкурсі стала для мене можливістю поєднати ці два світи й здобути новий досвід. Я не змагаюся за перемогу, а пробую себе у творчості. Колись мріяла стати письменницею, тому цей твір — маленький крок назустріч дитячій мрії. Він також присвячений моєму педагогу-організатору Оксані Степанівні, яка завжди підтримувала мене. Цей проєкт — доказ, що навіть маленькі спроби формують великий шлях.

Кабінет, поверх залитий сонцем. Запах кави впереміш із фарбою створював особливу атмосферу. Саме цей запах пилу видавав головне — ми в кабінеті художника, який, судячи з кількості пустих чашок з-під кави, уже не першу ніч працює над майбутнім шедевром.

— Козаки... Козаки, козаки, козаки! — Репін злетів зі свого місця немов обпалений. Він не міг дочекатись того названого «професора козаків», якого йому порадили колеги. — Що з тих козаків взяти... Як показати тих запорожців... Ай, чорт би тих козаків взяв, ну не можу.

— Е-е, не так все просто, шановний правописцю! Наших запорожців і чорти взяти відмовились би, хе-хе!

У кабінеті миттєво розквіт Дмитро Яворницький. Усміхнений, як те ранкове сонечко, він підійшов до новоспеченого колеги. У руках у нього було безліч речей, які потім він з гордістю розкладе перед художником.

— То Ви і є Яворницький? Не таким молодим я уявляв людину, що знає про козаків більше, ніж вони самі...

— Яворницький! Власною персоною! А Ви, якщо не зраджує мені моя козацька пам'ять, славнозвісний Репін!

Перед справою Ілля запросив Яворницького випити горнятко міцного французького чаю.

— Тьфу, та то хіба чай козаки п'ють? Горілки б та сала з часником! — Яворницький жартома надув свої по-здоровому налиті рум'янцем щоки.

— Дмитре-Дмитре... І емоційна ж Ви людина! Якби дати назви кожній з ваших емоцій, їх було б більше, ніж мазків у всіх моїх картинах!

— Ай... що їх називати? Надуті щоки — це ніщо інше, як емоція, з якою козак пише відповідь султанові після того, як останній назвав нашого запорожця хамом! Ну сперечатись готовий, що з такою емоцією, ха-ха-ха! — Він знову надувся, а Репін на момент застиг. Мало не прокинувши чай, художник опинився перед мольбертом і з пензликом в руках.

— Сидіть! Сидіть і не рухайтесь! Сядьте лівіше! Ні, не так... там світло. Ось, зупиніться! Отак добре, малюю!!!

— Шановний, а я ж не з пустими руками!

І тут Яворницький почав діставати зі свого клунка всяку всячину. Від старого-престарого глечика і до вишитої сорочки. Він розповідав історію кожної дрібнички, хвалився розповідями, як відшукував те чи інше.

— Та найбільше я люблю цю красуню! — Яворницький дістав бережно обмотану дерев'яну ікону. За вицвілими кольорами було не важко

Автор — Павло Бічай, 15 р. (2020)

зрозуміти: вона набагато старша за самого Дмитра. — Знаєте, я так пишаюсь тим, що врятував її!

— То від кого? Невже від нападу монголо-татар?

— Ха-ха, Ваша версія має право на життя, та знайте: справжня історія захопить вас, ба більше, ви можете мені і не повірити, та врятував я її від курей!

Ох і бачили б ви вираз обличчя Репіна, повік запам'ятали б!

— Від к...курей? Ану, друже мій непередбачуваний, розкажіть! — продовжуючи водити пензликом по полотні, Ілля уважно слухав співрозмовника. Усе в ньому було українським! Його мовлення, рухи, погляд і натура! Немов не сучасник сидів перед маляром, а справжнісінький козак! Головне — у Дмитра була українська душа. Він займався тим, що в їхні часи засуджували. А він цього і не приховував! Навпаки, пишався собою. Мав він усередині якийсь магніт. Молодий, жвавий, яскравий і такий... Хоч Репін і був творчою людиною, та навіть він не зміг описати все, що відчував поруч з Яворницьким. Єдина думка, яка поєднувала кожного, хто мав можливість провести хоча б хвилинку з істориком — «я відчуваю, що знаходжусь поряд не з людиною, а з історією. Він не просто цікавиться козаками, він ніби жив з ними в один час, а потім прийшов до нас, щоб передати нашу історію, яка так сильно потрібна нам зараз!». Перебив роздуми той самий «об'єкт захоплення».

— Так от, шановний, подорожую я часто і далеко! Старі люди в забутих селах часто знають історій більше, ніж наші літописці. Звісно, подорожі проходять або пішки, або з вірним конем! Я взагалі вважаю, що козаки пересувались на конях не тільки через зручність і швидкість. Вони наче відчувають усю суть хазяїна! Не дарма кажуть «подивись на коня й одразу побачиш внутрішній світ вершника»! Ха-ха, добре, так ніхто не каже, сам придумав щойно... Гарно сказано, треба записати... Так от! Під час однієї зі своїх «перевірок на наявність стародавніх історій» у чудесному селі, назву якого Ви в мене не питаєте — сам не пам'ятаю... Е-е, про що це я... Так цей, в одному селі натрапив я на чудового дяка! Ай і чоловік же був! Так от, коли він проводив мені екскурсію селом,

я зустрів фермера. А знаєте, чим він був відомий? У його курнику стояла вона — ікона! Роль її була очікувана: кури мали чи то молитись, чи що, але фермер казав, що із святою вони несуться ліпше. Я, звісно, не повірив, самі розумієте, але коли я на власні очі побачив... Не зрозумійте мене неправильно, я в жодному разі не хотів позбувати людину прибутку, та відчув, що це творіння має бути в моєму домашньому музеї!

На цьому Яворницький і не думав замовкати. Розповіді вченого ніби й не думали закінчуватись. Моментами, звісно, Репін його перебивав, аби уточнити певні деталі картини. Що козаки мали б істи, яку емоцію краще зобразити тому козаку, а яку отому. Козаку, який розташувався посередині та писав лист, дістались лице і міміка Яворницького! Той виконував свою роботу чітко й швидко. Пригадував історії із Січі, які передавались від дідів онукам роками, що дійшли аж до нашого часу. Хай там як, а сперечатись не було сенсу: Дмитро Яворницький був генієм свого діла. Насправді, присвятивши стільки свого життя вивченню нашої історії, він міг з невимовною легкістю дати відповідь на будь-яке питання, пов'язане з ділом його життя.

Зайшовши з-за спини зосередженого повелителя пензля, у якого явно щось не вдалось, Дмитро раптом видав:

— Ну що, пане помазок, знову! Та Ви вже більше мазків зробили, ніж козак Сірко шабелею махав! Я ж втомився, уже хоч чаю того французького б приніс.

— Цить, шановний. Не забувайте, що якби не моя картина, Ваші історії досі жили б у курятнику з іконою! — обидва чоловіки завелись сміхом, Яворницький продовжив:

— А от якби не мої історії, то Ваші козаки зараз би сиділи і попивали французький чай з турецькою пахлявою! Ха-ха-ха!

Уже вечоріло. Запах фарби й дерева впереміш із чоловічим сміхом вбирався в стіни. І хоч вони не зможуть у майбутньому розповісти нам цю історію, та п'янки спогади назавжди залишаться закарбованими в часі...

Андрій Алексич

14 років, м. Дніпро

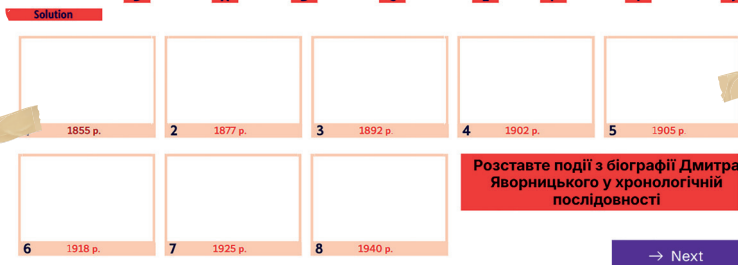
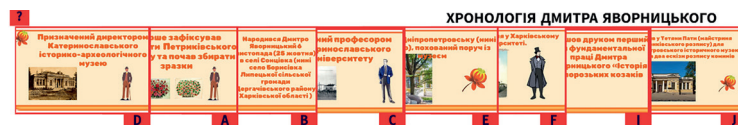
Я навчаюся у 9-Б класі НВК №106 у місті Дніпро. Люблю комп'ютерну графіку, із задоволенням граю у футбол і шахи.

Я — відмінник, беру участь у різних конкурсах та олімпіадах на шкільному, міському й районному рівнях, маю відзнаки та сертифікати.

У майбутньому прагну успішно закінчити школу, вступити до університету та продовжувати розвиватися, здобувачи нові знання й досвід.

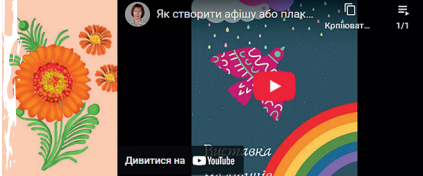
Я — активний та цілеспрямований екстраверт, люблю працювати в команді, вмію критично мислити й відповідально ставлюся до всіх завдань. Важливо для мене — досягати цілей і водночас залишатися неконфліктною людиною.

Участь у цьому конкурсі стала для мене ще однією можливістю випробувати свої навички та отримати новий досвід.

Віртуальний музей

Завдання: створіть афішу або гасло, твір або кросворд «Дмитро Яворницький і Петриківка»
Форма: онлайн-дошка Canva, Jamboard або просто аркуш Google Docs

Даніїл Шестопа́лов

16 років, м. Кам'янське
(Дніпропетровщина)

Я навчаюсь в Науковому ліцеї та у вільний час відвідую Центр туризму, краєзнавства і екскурсій учнівської молоді «Горицвіт». Для мене дуже важливо розвиватися, навчатися новому і спілкуватися з цікавими людьми. Я вірю, що кожна день може бути цікавим і надихаючим пригодою, і я стараюся робити його таким.

А ще цікавлюсь Петриківським розписом та історією.

Пилип Шолойко

13 років, родом з м. Бердянська (Запорізька обл.), проживає в м. Одеса

Я живу в мальовничій, сповненій історії та моря Одесі. Навчаюся в Авангардівському ліцеї й уже три роки є частиною музичного оркестру гітаристів. Гітара для мене — не просто інструмент, а мова душі, без якої я не уявляю свого життя. Мистецтво сьогодні має особливе значення. Воно стає прихистком для серця, способом висловити свої почуття, біль і надії. Війна торкнулася кожної української родини, і моя не є винятком. Саме тому музика для мене — не лише натхнення, а й сила, яка допомагає долати труднощі.

Я мрію, що одного дня зможу реалізувати свій талант і стати відомим гітаристом, щоб дарувати людям світло й емоції, які народжуються у звуках струн.

Дмитро Яворницький — охоронець козацької слави

Де берег Дніпра, де реве сивина,
Січі зародилась незламна стіна,
Там слово живе, мов вогонь у печі —
Там сам Яворницький тримає мечі.
Не воїн із шаблею — ні, не боєць,
Душа його — справжній козацький ловець.
В архівах, у тінях старих рукописів
Легенди там сплять, наче сни поміж списів.
Козаки — не легенда, не вигадка з мли,
А народ, що за волю без страху ішли.
Крізь цензуру й тюрми, страшні заборони
Яворницький збирав їхню славу з безодні.
Палила Москва з царями книжки,
Поляки ламали українські стежки,
Знищення мови, культури, звичаїв —
Він їх збирав, хоч увесь світ мовчав.
Бо знав: без коріння — нема майбуття,
Не буде Січі — і не буде життя.
Його праця — то крик, то молитва, то кров.
То до правди й свободи жива ще любов.
Він не кликав до бою, не бив у литаври —
Та історії зброя міцніша від шаблі.
Бо допоки в народі палає той стяг —
Буде жити козацтво й не зникне ніяк!

Ілона Шемчук

12 років, с. Чепелівка
(Хмельниччина)

Я навчаюся в сьомому класі.
Цікавлюся української
літературою, культурою — саме
тому вдруге беру участь у конкурсі
ГО «ДІЯ». Окрім читання книг, ще
люблю різні ігри, тому цього разу
я поєднала всі свої хобі й створила
цікавезну інтерактивну гру для вас.

Гра: “Код успіху: Дмитро Яворницький”

Опис гри:

Гравці стають учасниками подорожі на козацькій чайці разом із Дмитром Яворницьким — відомим українським істориком, етнографом і дослідником козацтва.

Мета гри — відкрити «код успіху» дослідника, виконуючи завдання, що пов’язані з його життям, подорожами та колом спілкування.

Під час гри учасники знайомляться з історичними фактами, культурними постатями, літературними джерелами та особистими історіями Яворницького, поступово відкриваючи козацькі пороги — символічні етапи гри.

Правила гри

- Учасники працюють індивідуально або командами.
- Кожен «поріг» треба пройти послідовно, виконати завдання.
- За правильне виконання завдань команда отримує фрагменти «коду успіху».
- Для перемоги треба відкрити всі пороги та секрети успіху.

Софія Кучеренко

13 років, родом з м. Херсона,
проживає в с. Богородчанах
(Івано-Франківщина)

Я з Херсона. Хоча через війну та окупацію ми з родиною залишили дім, навчаюся дистанційно в рідній Херсонській гімназії. Люблю читати, особливо історичні твори — вони відкривають для мене минуле й дають відчуття його живий подих. Попри те, що я далеко, серцем завжди повертаюся до Херсона, його вулиць, людей і дому, за яким дуже сумую.

Подорож у минуле

У роботі використано інформацію з Херсонських державних архівів і Вікіпедії, а також особисті фото родини Солдатських.

Я дуже люблю подорожувати. Найбільше мені запам'яталися поїздки до бабусі та дідуся моєї подружки Катерини. І ось ми в Садовому, що розкинулося на березі тихоплинного Інгульця, притоки Дніпра, неподалік Херсона. Село зустрічало мене зеленими садами, квітчастими подвір'ями та спокоєм, якого так тепер бракує. Пам'ятаю, як одного разу, прогулюючись центральною вулицею, зупинилася біля незвичного пам'ятного знака. На ньому були викарбувані слова про заснування села, і саме тоді я дізналася, що колись воно мало іншу назву — Фалєєвка. Тепер це місце залишилося лише в моїх спогадах: дороги туди відрізані, вулиці постійно під ворожим обстрілом, а будинки — знищені й спалені. Серед них згорів і дім подружки, або точніше сказати, її дідуся і бабусі...

Тоді мене дуже зацікавило, що прізвища Михайла Фалєєва, Федора Комстадіуса, Джона Говарда, Івана Синельникова та Дмитра Яворницького пов'язані не лише з історією Херсона, а й із власне Садовим. Це була жива пам'ять про далекі часи, коли на цій землі вирували події, що згодом стали частиною великої історії краю. Я дізналася, що колись тут діяла Інгульська переправа, а приблизно в середині XVIII століття з'явився запорізький зимівник Інгульської паланки. Головна поштова дорога, що тяглася вздовж Дніпра, проходила саме через ці місця. Уявляючи ті події, я ніби бачила, як у квітчастому травні 1786 року Катерина II з численним почтом переправляється через Інгулець, аби розпочати знайомство з Херсоном і його мальовничими околицями. Це був інший світ — мирний, величний, сповнений надії та життя.

Станом на 1886 рік у селі Херсонського повіту Херсонської губернії мешкало 454 особи, налічувалось 74 двори, існували православна церква та церковно-приходська школа, відкрита в 1881 році.

Саме сюди, на запрошення Миколи Комстадіуса, влітку 1891 року прибув Дмитро Іванович Яворницький, щоб провести археологічні розкопки. Результати його досліджень стали основою невеликої, але надзвичайно змістовної праці «История села Фелеевка-Садовая Херсонской губернии», що поєднала в собі історію, археологію та етнографію цього краю (книга була видана коштом Комстадіуса, останнього власника села Фалєєвки-Садової).

Місцевість колишньої Фалєєвки не випадково привернула увагу відомого історика й археолога. Її зручне для життя географічне розташуван-

ня та багатий природний світ приваблювали людей ще з часів кам'яного віку. Після Кючук-Кайнарджійського мирного договору 1774 року територія увійшла до складу Інгульської, або Перевізької, паланки, де діяла запорізька переправа і знаходився центр паланки. Згодом ці землі стали власністю прем'єр-майора Михайла Фалєєва, а після його смерті — родини Комстадіусів, які розвели тут чудові сади, завдяки чому село отримало нову назву — Садове.

Для Яворницького ці розкопки були не просто науковою експедицією — вони стали розмовою з віками, що зберегли пам'ять про життя, боротьбу і побут людей на берегах Інгульця. Дмитро Іванович детально описував результати розкопок курганів, печер і могил, проведених у Фалєєвці. Особливу цінність мала знахідка в Інгульській печері — стоянка первісної людини, що свідчить про давнє заселення цих місць. Загалом на території села було зафіксовано близько тисячі поховань різних епох. До тексту Яворницький додавав зображення курганів, печер, могил та артефактів, знайдених під час розкопок, завдяки чому науковий опис набував наочності й живо передавав дух досліджуваної місцевості.

Як свідчать епістолярні джерела, Дмитро Яворницький підтримував дружні стосунки з Миколою Комстадіусом протягом 30 років. Він часто гостював у

Фалєєвці, у маєтках матері Комстадіуса — С. М. Таль та її брата — генерала Синельникова. Перед від'їздом у Середню Азію дослідник деякий час жив у родині Комстадіусів. А коли Дмитро Яворницький опинився на засланні (1892-1895 рр.), то Комстадіус зберігав у себе книги та найбільш цінні речі Дмитра Івановича. Саме йому історик висловлював подяку за допомогу у виданні першого тому «Історії запорізьких козаків».

Дмитро Іванович Яворницький відомий не лише як історик та археолог, він проявив себе і як талановитий етнограф-фольклорист. Упродовж 1878–1905 років він записував народні пісні на території Херсонської губернії, а зібраний матеріал увійшов до його збірника «Малоросійські народні пісні», виданого в 1906 році. Серед цих записів були й пісні, почуті у Фалєєвці. Можливо, серед тих голосів, що лунали понад століття тому, були й пращури моєї подружки, які, не підозрюючи про це, зберегли в піснях частинку своєї душі та передали її нащадкам крізь роки.

Історія степового краю завжди була багатого й різноманітною, тож не дивно, що дослідники такого рівня, як Дмитро Іванович Яворницький, цікавилися нею та залишили нам у спадок безцінні наукові праці, значна частина яких пов'язана з Херсонщиною.

Сьогодні, коли я згадую ті мирні дні в Садовому, серце наповнюється одночасно теплом і болем. Теплом — від спогадів про квітчасті сади, дитячий сміх і теплі зустрічі, болем — від думки, що все безжально спалене й зруйноване. Замість пісень лунає гуркіт вибухів. Втрачено не тільки будинки, а й цілі сторінки нашої історії — під час окупації.

Анна Давидова

14 років, м. Кривий Ріг
(Дніпропетровщина)

Я дуже люблю писати й читати свої твори. Творчість стала моїм життям, тому хочу ділитися нею із якомога більшим колом людей. Окрім есе та розповідей, також пишу вірші. На жаль, я їх не публікую, але в моєму блокноті можна налічити десятки невеличких рядків!

Дмитро Яворницький як спогад, пошана та пам'ять (есе)

Звук гортання сторінок із деяким інтервалом заповнював кімнату, переплітаючись із тихою фоновією музикою, яка не відволікала, а лише підсилюючи концентрацію, грала в навушниках. Я гортала сторінки книги, яку взяла в бібліотеці, схилившись над письмовим столом, бо втома мала доволі сильний намір мене здолати. Серед великої кількості сторінок із не зовсім знайомими мені портретами, я зустріла той, завдяки якому втому мою змило, як сонце літнім дощем. З книги на мене дивилися чорно-білі очі, виразні, які, здавалося, хотіли мене вивчити. Це були очі відомого історика, етнографа та письменника — Дмитра Яворницького!

З цим ім'ям я познайомилася не так давно, але постать цієї, не побоюся слова великої людини, зацікавила мене майже відразу.

Але почати потрібно з головного — хто ж такий Дмитро Яворницький?

Легендарний історик козацтва, або справжній «український Індіана Джонс». Дмитро Іванович Яворницький є лексикографом, антропологом, лінгвістом, істориком, фольклористом, етнографом та письменником. Також він має титул «батько українського козацтвознавства».

Життя його почалося 6 листопада 1885 року в селі Сонцівці (Харківщина). Яворницький закінчив дослідницький історико-філологічний факультет Харківського університету. Протягом усього життя досліджував історію запорізького козацтва, українську культуру, побут і традиції.

Знають цю видатну людину не тільки через факт дослідження запорізького козацтва, а й за його працю «Історія запорізьких козаків». Ця широко відома робота є найбільш важливою в його творчості. Не варто забувати і про його збирання та вивчення народних пісень, дум, легенд, звичаїв, а також пам'яток матеріальної культури, пов'язаних із козацтвом. Усі, хто у свої навчальні роки відкривав не раз книгу з історії, знають, або чули про катеринославську «Просвіту», але не кожен пам'ятає, що саме Дмитро Іванович Яворницький був одним із її засновників та активним діячем. Він займався розвитком освіти та культури на Придніпров'ї.

Що цікаво, на мою думку, так це те, що він не був «кабінетним вченим», він проводив історичні дослідження та етнографічні експедиції, брав участь у розкопках курганів і козацьких могил. Усюди популяризував історію запорізьких січовиків. Чому мене захопило саме це? Усе дуже просто. На мою думку підлітка, який не любить сидіти вдома та нудьгувати, а навпаки, обожнює відкривати для себе незнайомі місця, отримувати незабутні емоції та досліджувати щось нове — той факт, що видатний історик багато де був та поширював свої ідеї, є просто захопливим! Коли моя уява малює його «героїчну постать» із промовою перед широкою аудиторією в музеях або наукових установах, чи із замисленим поглядом і записником у руках десь за межами рідного міста, моє серце завмирає. Я можу сказати, що саме такий спосіб життя науковця виглядає як мрія. До речі, факт його промов на публіку може ще раз нам довести, що Дмитро Яворницький був достатньо активним публічним діячем, який виголошував промови з питань історії України.

Перша його історична праця «Виникнення і будова Запорозького Коша» побачила світ, коли Яворницький закінчив Харківський університет. Він написав цю працю, відмовившись від офіційно запропонованої на факультеті теми, за що позбавився стипендії. Та попри це, історик продовжив їздити по місцях Запорізької Січі, читати публічні лекції про козаків та співпрацювати з історико-філологічним товариством.

Дмитро Іванович Яворницький не просто історик, збирач артефактів і переказів, а творець, який був живим вогнем, що горів любов'ю до української історії, а зокрема — козацтва. Його енергія, ентузіазм і цілеспрямованість вражали сучасників і продовжують надихати нас. Його знання були винятково глибокими, а слова — переконливими і палкими. Дмитро Яворницький не лише писав про минуле, а давав йому життя для кожного, хто мав щастя слухати його та читати. Його ім'я стало синонімом справжнього науковця та патріота своєї Батьківщини.

Я хочу звернути увагу на ті міста, у яких він побував, і як саме отримав славу завдяки невтомній праці й блискучому інтелекту.

Розпочати, на мою думку, потрібно з Катеринослава (нині Дніпро), бо саме там він був одним із перших професорів Катеринославського університету. Займався дуже важливою справою — давав людям знання, та неабиякі! Він викладав історію України й зробив курс історії краю, чим заклав підвалини регіональної історіографії. Та його педагогічна праця не обмежувалася лише стінами університету, він також активно долучався до освітнього життя міста: читав публічні лекції на земських курсах для вчителів, викладав основи українознавства та надихав молоде покоління на вивчення свого минулого.

Особливе місце в його діяльності посідає ініціювання та редагування першого й, на жаль, єдиного випуску газети-тижневика «Запорожжє» — спроби створити майданчик для просвітницької ідеї серед українців. Завдяки його наполегливості та глибокому патріотизму Катеринославський історичний музей не лише постав, а й зберіг свою унікальну колекцію — справжню скарбницю козацької слави. Слід відзначити великий внесок Яворницького в культурно-громадське життя. Він був активним учасником товариства «Просвіта», поширював ідеї національного самоствердження серед місцевого населення.

Не можна також не надати достатньої уваги Харкову, у якому Дмитро Яворницький також залишив свій історичний відбиток. Саме з цього мальовничого міста почалося його формування як вченого. Не приваблювало Яворницького навчання в Харківському духовному училищі. Його справжньою пристрастю була історія. У 1877 році, за рік до завершення семінарії, він покинув навчання та вступив до Харківського університету на історико-філологічний факультет. Одразу зміг відзначитися, і як це заведено — неабиякі! Визначився він із темою свого дослідження, яка мала назву «Історія козацтва», почав збирати матеріали не тільки в архівах, а

також здійснював краєзнавчі, етнографічні та фольклорні експедиції, археологічні дослідження. Після закінчення університету його як обдарованого студента винагородили тим, що залишили позаштатним стипендіатом для підготовки до професорського звання. Це місто, у якому його навчали вчити інших людей, де саме цю людину вчили сприймати інформацію, слухати. Він навчався та працював у Харківському національному університеті, тому я вважаю, що саме це місто є його «початком».

Наступним містом, про яке я б хотіла поговорити, — це Київ. Назва цього міста знайома всім, бо це — наша столиця! І діяльність Яворницького це місто не оминуло. Саме там видатний історик співпрацював із науковими колами та виступав із лекціями. Він також був членом товариства імені Тараса Шевченка у Львові, яке мало представництво в Києві. Мав також членство з'їзду УСДРП у столиці, що свідчить про його участь у політичному житті того часу. Але, на жаль, хоч Яворницький і мав зв'язок із Києвом, основної його діяльності було там замало.

Наступною буде приваблива Одеса. До речі, нещодавно з'явилася новина про те, що одну з одеських вулиць назвали на честь Дмитра Яворницького! Саме тут він досліджував архіви та брав участь у наукових конференціях. Одеса дала старт його науковому становленню як знакової постаті української науки. Саме тут він уперше представив свою колекцію широкому професійному загалу, що згодом стало поштовхом для створення Катеринославського музею, для розвитку краєзнавчої літератури й підтримки численних його освітніх ініціатив. Також його дослідження було визнано одним із найкращих у масштабі археологічного з'їзду.

Ми не можемо оминати таке місто, як Запоріжжя! Бо саме історія цього міста вабила історика найбільше. Яворницький із теплотою писав:

«Якби ви знали, як я люблю своє Запоріжжя... готовий був би лише ногою стати на його святу землю».

Саме в цьому місті він бачив увесь сенс своїх досліджень, експедицій і всього свого життя. Він бачив частину власного духовного світу. Саме тут він прово-

див експедиції, систематизував історію Січей у праці, досліджував простір козацтва, започаткував культурну та національну ідею. Саме тут, на берегах Дніпра, серед слідів славетної Січі, він відчув справжній поклик історика, археолога й етнографа. Протягом багатьох років Яворницький здійснював численні експедиції в запорізькі степи, досліджуючи залишки Микитинської Січі, збираючи усні перекази, легенди та пісні, які зберегли в собі пам'ять про козацьку епоху. Його уважне око знаходило історію в кожному камені, у кожному слові старожила, у кожному уламку забутої фортеці.

Та найцінніше таке місто, як Запоріжжя, він не просто записував і зберігав, Яворницький умів оживити минуле. У своїх працях «Запоріжжя у переказах народу», «Вольности запорізьких козаків», а особливо в монументальній «Історії запорізьких козаків», він передав живу тканину козацького світу, зробивши її доступною для читача й науковця одночасно. Його підхід поєднував точність архівіста з чуттям письменника, тому Запоріжжя в його книгах не просто локація, а жива історична сцена.

Окрім письма, Яворницький займався картографією й фотографією, документуючи топографію козацьких земель перед тим, як вони назавжди змінилися через будівництво Дніпрогесу. Він передбачав, наскільки важливо зафіксувати кожну деталь не лише для науки, а й для нащадків.

І в усьому цьому — глибоке розуміння національної ідеї. Запоріжжя стало для нього символом української сили, гідності й волелюбства. Не дивно, що саме тут він сформував своє унікальне бачення історії — як народної, живої, щирої. Його вклад у дослідження Запоріжжя — це не лише наука, це любов, що стала текстом.

Я відклала книгу, спокійно вимкнула лампу та лягла відпочивати. До самого ранку в моїй голові поставали мальовничі міста, розквітало розуміння, та наповнювала душу тиха радість, що в житті нашої України брали участь такі люди, як Дмитро Іванович Яворницький. Розумні, кмітливі та на світогляд багаті.

Марія Буко

20 років, м. Дніпро
(Дніпропетровщина)

Я студентка архітектурного факультету, і для мене архітектура – це не просто навчальна дисципліна, а справжнє покликання. Щиро захоплююсь сучасними тенденціями в архітектурі, водночас високо ціную історичну спадщину та прагну вчитися в неї гармонії й мудрості. Раніше багато малювала, і ця любов до творчості допомагає мені виражати власні ідеї у просторових образах та формах. Моє прагнення – пов'язати життя з архітектурою, аби реалізувати себе у професії й водночас зробити внесок у процвітання та відбудову нашої країни, створюючи простори, які надихають людей і формують нову якість життя.

ОКРІМ ТИХИХ ЗОН ВІДПОЧИНКУ ТУТ ПРИСУТНІ ВУЛИЧНИЙ СОЛЯРІЙ
ДИТЯЧИЙ МАЙДАНЧИК, ЗОНА ДЛЯ НАСТІЛЬНИХ ІГОР

З ПОЯВОЮ ПІШОХІДНОГО ПРОСТОРУ РОЗШИРИВСЯ
ДІАПАЗОН ОГЛЯДУ НА ІСТОРИЧНУ ПАМ'ЯТКУ
АРХІТЕКТУРИ.

ЧИМ ВІДОМИЙ ДМИТРО ЯВОРНИЦЬКИЙ ДЛЯ М. ДНІПРО?

УКРАЇНСЬКИЙ ІСТОРИК, АРХЕОЛОГ,
ЕТНОГРАФ, ПИСЬМЕННИК,
ДОСЛІДНИК
УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦЬКА.

***НЕОЦІНЕНИЙ ВНОС Д. ЯВОРНИЦЬКОГО У НАШУ КУЛЬТУРУ
ПРЕДСТАВЛЯЄТЬСЯ ВИДАНИМ ТОМІВ "ІСТОРІЯ ЗАПОРОЗЬКИХ
КОЗАКІВ", ВАЖЛИВИМИ МУЗЕЙНИМИ ЕКСПОНАТАМИ, НАУКОВИМИ
ПРАЦЯМИ, ПИСЬМЕННИМИ ТВОРАМИ***

БІЛЯ НАЦІОНАЛЬНОГО МУЗЕЮ СТОІТЬ
ПАМ'ЯТНИК-НАДГРОБOK ДМИТРУ
ЯВОРНИЦЬКОМУ. САМЕ ТУТ ВІН І БУВ
ПОХОВАННИЙ.

ПОРЯДКІЗ БУДИНКОМ-МУЗЕЕМ НА
ПІШОХІДНІЙ ВУЛИЦІ ДНІПРІВ'ЯН
ІСТАНОВИЛИ МОНЮСКУПТУРУ,
ПРИСВЯЧЕНУ ІСТОРІЮ ТА ЙОГО
ВКЛАДУ В ІСТОРІЮ КОЗАКЧИНИ.

Вадим Вайт

17 років, м. Кривий Ріг
(Дніпропетровщина)

*Я з раннього дитинства жив у
мирі, який складали загадкові
фантазмагорії. З дванадцяти
років почав писати прозу. З
шістнадцяти років відбуваю
покарання у відповідний установі.
Уважаю, що у світі надто багато
запитань, на які — хочеш ти того
чи ні — комусь треба шукати
відповіді. Саме так звучить
філософія впевненого руху туди,
куди не потрапити без своїх
докладених зусиль.*

Краєзнавче сновидіння

Якось мені наснився дивний сон. У ньому я блукав вузькими вулицями Дніпровщини в загадковій тиші, поки раптом за черговою маленькою домівкою не побачив високу, раніше незнайому мені постать. Гарні витончені вуса підкреслювали обличчя — похмуре та зосереджене перед брилою знань. Я зупинився, і в моєму серці заграли нові почуття; бо той, кого я побачив, — був сам Дмитро Яворницький.

Він стояв біля старої криниці, тримаючи в руках товстий записник зі шкіряною обкладинкою. Пальці його були в чорнилі, ніби він щойно писав щось надзвичайно важливе. Я обережно наблизився до нього з поважною усмішкою.

— Ти щось загубив, хлопче? — спитав він, не дивлячись на мене.

Я розгубився. Так важко було знайти відповідь на таке, мабуть, звичайнісіньке питання! А він стояв, не поворухнувшись з місця, та дивився щось обережними задумливими очима.

— Навіть не знаю... — відповів я скуто. — Окрім вас, тут більше нікого та нічого нема.

Його обличчя раптом стало теплішим. Я вперше побачив те, наскільки багато один звичайний погляд може містити в собі премудрощів.

— Ходи зі мною.

Ми рушили старою вулицею. Розпечена уява змінювала місто навколо нас. Отож, близька мені Дніпровщина якось загадково позбулася нескінченних асфальтних доріг та височенних багатоповерхівок; немов їх поглинала земля все нижче і нижче, допоки вони повністю не зчезли. Сонце, увесь цей час закрите за стінами, запалало на округлому пагорбі видовженого степу.

Коли я подивився під ноги, то замість каміння й цегли побачив яскраву пекучу траву, яка вилася по всій тропці. Герой сновидіння заспокоїв мене, міцно стиснувши мою руку, і раптова зміна навколишнього середовища з'явилася скоріше пригодою, чим страшною несподіванкою.

Дмитро Яворницький вів усе далі, наперекір зеленим гаям та дивовижним печерам. Я розумів, що він має показати мені дещо зворушливе...

Він зупинився біля кургану.

— Дивися, хлопче: ти бачив це місце на уроках української історії. Тобі так подобалося шукати, знаходити, збирати... Душа справжнього дослідника завжди добирається свого.

Здивований, якусь мить я невинно оглядав курган. Піднявши погляд угору, побачив вежу — з прапором Запорізької Січі.

— Саме тут, — продовжив він з натхненням, — колись я віднайшов те, що вважалось втраченим. Уявляєш собі, яка це знахідка для української культури?

— Звісно, — відповів я, радісно потискуючи кулаки. — Моя родина колись жила в Запоріжжі, пане Яворницький. Тато і мати дуже любили розповідати мені про козаків... Навіть я сам хотів їм стати! Носити на поясі блискучу шаблю, мати густий чорний чуб... Насамперед любив одягатися, як вони. Кожен день вдягав вишиванку та червоні шаровари й дивився на себе в дзеркало...

Дмитро Яворницький стримано усміхнувся, поклавши руку на моє плече.

— Це зветься тягою до батьківщини. Ти робиш усе правильно.

Я обернувся, почув його останні слова. Але нікого не було поряд; тільки-но я рушив уперед, як сон розтав.

Прокинувшись, одразу ж поспішив до письмового столу, де вже кілька днів я писав шкільну роботу на тему археологічних відкриттів минулого України. І першим абзацом, вписаним у колонку знахідок, був той самий курган, показаний паном Яворницьким.

Не було часу маятися сумнівами та гіркотою справжності. Збагнув, що тепер я — спадкоємець, а не звичайний мандрівник.

Минуло кілька тижнів за ретельним відображенням спогадів на папір. Моя шкільна робота виграла конкурс — і я з батьками вже відпочивав біля маленького готелю в Дніпрі. На правому березі, я дивився на

блакить неба й заслухався плескотом хвиль — сьогодні чомусь особливо квапливих. Призовий фонд, отриманий мною після першого місця, був значним; добру половину від суми батьки розподілили надвоє — мені, як переможцю, та нам — як родині. Мене хвалили всі, хто бачив роботу в газетах чи на сторінках соціальних мереж, а я лише втомлено усміхався та дякував.

Трохи згодом я вийшов на вулицю, поблукав тонесенькими провулками туди, де чув превеселий гам. Я йшов повільно й без поспіху, не вдумуючись у ніщо турботливе. Тоді ж хтось кволо пробурмотів поряд зі мною такі слова:

— Дивися, хлопче.

Старенький дідусь, сидючи навколішки біля повернутої шапки з кількома срібляними монетами, щиро чомусь радів. А потім кивнув у сторону залитої сонячним світлом міської площі, на якій гомоніли люди, стоячи навколо білого — спочатку мені незрозумілого — монументу. Я подякував дідусю і поклав кілька сотень в його шапку. Підійшовши ближче, я розплився у тихому спокійному здивуванні.

То був пам'ятник Дмитру Яворницькому.

Стояв він у своєму вічному задумі, трохи нахилившись, опираючись однією стороною на палицю. «Дійсно, — замислився я, — саме таким я бачив вас у сні, пане Яворницький».

Я пригадав нещодавно використану мною цитату, за допомогою якої закінчив роботу: «Моїм правилом у житті було — працюй, працюй, не задивляючись уперед і не озираючись назад; працюй доти, доки служать тобі руки й доки б'ється живе серце у твоїх грудях; працюй на користь твого народу й на благо батьківщини, дорогої тобі...»

Він сказав це в 1913-му році, а я повторив майже 113 років потому, наділив новою силою. Саме тому віддав заощаджені гроші в історичні та археологічні організації, які так чи інакше примушувати битися те «живе серце», описане Дмитром Яворницьким. Дякувати Україні та її дослідникам, минуле країни буде жити, оживати в майбутньому і дихати новими пізнаннями. Ми навіки запам'ятаємо той сон.

Софія Усаченко

16 років, с. Лука-Мелешківська
(Вінничина)

Я студентка другого курсу
Вінницького транспортного
фахового коледжу. Попри технічну
спеціальність, серцем я – дослідниця
минулого. Для мене історія – це не
просто шкільний предмет чи набір
фактів, а справжнє мистецтво
розуміти світ. Це мова часу,
якою промовляють покоління.
Кожна нова історична постать
чи маловідома подія відкриває для
мене не лише нові знання, а й нові
відчуття. Це мій спосіб пізнавати
себе, свою культуру, своє коріння.

Я мрію зробити історію ближчою
до людей, показати, що вона – жива,
цікава й неймовірно актуальна.
І якщо моя любов до минулого зможе
когось надихнути – я буду щаслива.

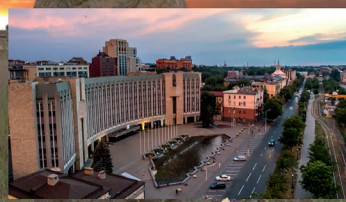
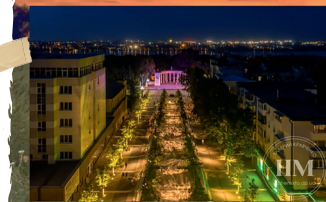
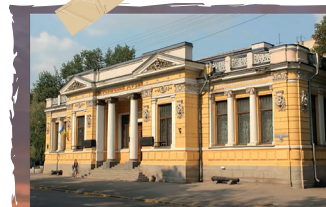

Марія Каракаш

15 років, м. Дніпро

Я з Дніпра, цього року перейшла в десятий клас. Вивчаю англійську, німецьку, корейську та італійську мови. Брала участь і посідала призові місця на олімпіадах і конкурсах імені Тараса Шевченка, Петра Яцика, «Змагайтесь за нове життя!». Маю ютуб-канал, де створюю відео на історичну тематику. Зацікавилася Дмитром Яворницьким, готуючи дослідницьку роботу в МАНі у восьмому класі. Відтоді прагну популяризувати історію мого міста й розповідати про видатних людей, які вплинули на його розвиток.

Катерина Олійник

17 років, родом з Покровська
(Донецчина), проживає в
Дніпрі

*Я студентка педагогічного
коледжу й майбутня вчителька.
Народилася в Покровську, нині
живу в Дніпрі. У творі «Розмова
з Яворницьким на березі Дніпра»
я уявила діалог із видатним
істориком і дослідником козацької
слави. Це розмова про пам'ять,
коріння та відповідальність
молодого покоління за рідну
землю. Мій твір — спроба
зберегти голос нашого народу й
передати його далі. Вірю, що слово
може об'єднувати людей, тому
хочу нести цю пам'ять у своїй
майбутній педагогічній праці та в
серцях учнів.*

Розмова з Яворницьким на березі Дніпра, або Я, Дніпро і Яворницький голос хвиль і пам'яті

Есе-діалог (уявна розмова)

Іноді мені здається, що Дніпро — це не просто ріка. Це дорога, якою «йде» пам'ять. Вона тихо несе хвилі під ліхтарями міста, омиваючи береги, що зберігають голоси тих, хто вже давно став частиною цієї води.

А інколи здається, що з цією рікою я розмовляю, як із другом. Бо тут я — студентка педагогічного коледжу, майбутня вчителька початкових класів. Рік тому я б сказала: «Я з Покровська». Тепер я кажу: «Я — з Дніпра»...

Сьогодні мій Покровськ зранений, зруйнований уламками чужих рішень і ворожих гармат. Але він тримається, як тримаються наші люди. Навіть коли немає стін, залишається дах любові. Навіть коли немає світла — горить вогник надії. І я несу цей вогник із собою сюди, до берега. Я бережу його всередині себе, як тримаю в кишені дрібну мушлю зі степу — на згадку про дім, який завжди зі мною, хоч би де я була.

Я тепер часто ввечері приходжу на берег Дніпра, на набережну. Сідаю на холодний камінь і слухаю ріку. Дивлюсь, як вона несе за собою мої думки, як забирає шепіт чужих голосів і повертає мені тих, кого давно нема. Іноді мені здається, що з темряви виходить Він. Дмитро Іванович Яворницький — людина, яка знала цю річку краще за будь-кого.

— Добрий вечір, Дмитре Івановичу, — кажу я подумки. А він зупиняється поряд, тримаючи в руках старий зошит, у якому, здається, досі шелестять степові трави.

— Вітаю, дитино, — відповідає мені. — Чого сидиш тут сама?

— Думаю... Про місто. Про себе. Про те, чи правильно я зробила, коли не поїхала далі, а залишилась тут, у Дніпрі.

— Дніпро тобі вже рідний?

— Не зовсім. Але я вчуся його слухати. Знаєте, у Покровську ріки немає. Там степи й поля, шахти й дороги. Там зараз боляче, але я вірю: знову буде світло. Ви б знали, Дмитре Івановичу, як непросто сьогодні вчитися мріяти. Місто чуже, вдома війна, гуртожиток — чужий дім. Дніпро ніби тримає мене, але іноді холодно йому від моїх думок.

Він довго мовчить, прислухаючись до хвиль.

— А ти дивись на річку. Вона несе в собі всі голоси степу. І я теж колись був чужим у великому місті. Але тут — кургани, могили, димарі заводів — усе це треба слухати й пам'ятати.

Він сідає поряд.

— Я тебе розумію, бо теж колись вирішив залишитись тут, біля ріки й людей, яких любив понад усе.

Я усміхаюся. Мені зараз так бракує цих тихих розмов: у Покровську все було інакше, своє. Тут я наче чужа, і тільки ріка приймає мене такою, як є.

— Я вчуся, — кажу я. — Буду вчителькою. Як ви колись були учителем для всіх, хто хотів чути правду про запорожців, про степи, про кургани.

Він сміється тихо й трохи журно.

— Я збирав слова, перекази, кістки старі й кургани обійшов. А ти — збиратимеш і берегтимеш дитячі мрії. Це важливіше за будь-які листи й архіви.

— Я хочу розповідати дітям про тих, хто колись ходив цим степом.

— А я все життя розповідав, — тихо каже він. — Колись давно мене прозвали «козаком», а від друзів зажив прізвисько «козацький батько», бо я ніс у собі голос тих, кого вже давно не було серед живих. Я писав про запорожців не для царів, а для людей. «Любив я Запорожжя усім серцем, і люблю, і любитиму, доки житиму»¹.

Він дістає з кишені листа, пожовклого й м'якого від часу.

— Знаєш, я обійшов понад п'ятсот курганів. З мене сміялися: навіщо ті кістки, навіщо ті легенди? Але я знав: не буде пам'яті — не буде землі. Тоді, у Катеринославі, сьогоднішньому Дніпрі, я зібрав музей. Спершу невеличкий — усього кілька кімнат. Тепер це великий історичний музей, який має моє ім'я.

— Так, я була там... За тридцять років керування вам вдалося перетворити маленький губернський музей на скарбницю пам'яток історії та культури. Знаю, що саме через збирання старовини і порятунок церковних старожитностей у 1930-і роки ви поплатилися посадою.

— Посада — то пусте... Найцінніше там — не стіни, а те, що ми пам'ятаємо свою ріку й своїх козаків.

— А вам не страшно було? — запитую я. — Іти проти байдужих, проти тих, хто не вірив у ваше слово?

Він дивиться на мене, і в його очах блимає той самий вогник, що й на хвилях.

— Страшно було. Я листувався з друзями й писав: «Не всякому подобається правда... але кому ж іще її говорити, як не мені?»².

Я мимоволі стискаю руки. Думаю про своїх майбутніх учнів. Я хочу, щоб вони знали не тільки букви й цифри — хочу, щоб вони знали, хто вони. Щоб знали і Покровськ, і Дніпро, і кургани, і старі пісні...

Уже хочу спитати його ще про щось, але він сам раптом усміхається і дивиться кудись за ріку.

— Знаєш, якось я ночував під самим курганом. — Його голос м'який, ніби шурхіт сухої трави. — Темно, холодно, вітер виє степом, а я лежу на плащі й думаю: чи не з'їсть мене вовк, чи не прожене чужий сторож? Але не міг піти — треба було знайти той уламок козацької люльки. Казали мені тоді: «Дмитре

Івановичу, навіщо вам ці кістки?». А я відповідав: «Без кісток не буде правди»³.

— І ви не боялися? — питаю я тихо.

— Боявся. Але ще більше боявся, що степ стане німим. Що забудуть, хто тут жив і як співав. Я продавав свої книги, аби заплатити селянам за уламки шабель і люльок. Це була моя плата за пам'ять.

— І ви ніколи не пошкодували?

Він дивиться на мене довго й каже так тихо, ніби тільки для мене:

— Якби шкодував — не було б у вас ні музею, ні цих курганів, ні мене самого серед хвиль.

Я запам'ятовую ці слова. Я знаю, що колись розкажу їх своїм учням: справжня пам'ять завжди потребує людей, які не бояться ночувати під курганами й берегти уламки старих пісень.

— Я хочу навчити їх мріяти, — кажу я йому. — Так, як ви вчили своїх слухати землю.

Він усміхається й киває.

— Ти вчителька. Ти маєш нести пам'ять далі. Твої діти питатимуть тебе: «Хто ми? Чий це берег?». І ти розкажеш їм мої історії так, як зрозумієш сама.

— Але ж час усе змиває...

Він дивиться на мене й усміхається так, що в грудях стає легше.

— Я не боюся часу. Бо завжди знайдеться хтось, хто прийде на берег і покличе мене подумки. І я повернусь, щоб нагадати: ми тут жили, мріяли, ми тут лишили свою тінь. Так само, як ти лишиш свою. Бо я — не музей. Я — пам'ять. Я — ріка.

Раптом вітер доносить до мене запах води й мокрого каміння. Я знаю: він іде, але не зникає. Я проводжаю його поглядом. І ріка проводить його разом зі мною.

Дніпро тихо несе ніч у саме серце міста. Завтра я знову прийду сюди, бо мій дім тепер тут — між Покровськом і Дніпром, між рікою й степом, між мною й тінню того, хто збирав наші голоси у вічність...

Колись мої учні запитають мене: «Хто такий Яворницький? Чого він блукає берегом?». І я відповім: «Він стоїть на сторожі нашої пам'яті. Він — тінь козацького степу. Він — голос, що не дасть нам забути».

А коли мене запитують, чому я не поїхала далі, я кажу: «Бо моє коріння — тут. На цьому березі. Я пам'ятаю його слова: «Не вмере ніколи той народ, що пам'ятає свої могили...»⁴.

І доки я пам'ятаю і вчу інших пам'ятати — жива і ріка, і степ, і мій рідний Покровськ, і ваш голос, Дмитре Івановичу.

А широкий Дніпро несе мене далі, і я знаю:десь там, під нічним небом, хтось інший почує мій голос, не дасть йому зникнути і обов'язково підхопить його своїм серцем та словами для тих, хто прийде після нас, і понесе у світ, до нових берегів. Бо всі ми — частини одного великого коду.

Авторка — Тетяна Полякова, 14 р. (2020)

Надія Мазурець

18 років, м. Здолбунів
(Рівненщина)

Я народилася в Здолбуніві на Рівненщині. З дитинства моє життя було пов'язане з мистецтвом: літературою, музикою, театром, малюванням. Я брала участь у різних конкурсах — від місцевих до міжнародних, створила власну поетичну збірку, пишу казки й легенди. Люблю українські традиції: у вишиванці бачу код душі, у пісні — історію роду. Моє покликання — зберігати культурну спадщину й ділитися нею. У майбутньому хочу стати вчителькою та розвивати творчий проєкт, де дитячі мрії оживатимуть у грі, слові й барвах.

У ніч, коли зорі спалахують снами
і світ наче дихає старовиною,
мені щось шепоче у снах над степами —
летить Яворницький з косою журбою.
Не в човні, не в човні — на словах, наче вітрі.
В руці його — книга, що сяє, мов храм.
А в серці — вогонь із легенди прадавньої.
«Прокинься, дитино. Іди за часом».

Я ніколи не була за межами Здолбунова і Рівного. Я бачила лише фото — старі листівки, світлини з музею, де він стоїть: суворий, зосереджений, з вусами й очима, які пронизують час. Дмитро Яворницький. У моїх руках — поживка книжка, знайдена в бібліотеці, що вже майже не працює. Її давно не брав до рук ніхто з моїх однолітків. Але мене щось потягло до неї, ніби голос.

І я ступаю у простір незнаний,
де козаки — не примари, а пісня.
Хутір у хмарах, палає туманом,
а кожне ім'я — як вогонь під обрієм.
Мене зустрічають Сірко і Мамай,
грають на сопілках історії звуки.
«Дівчино, твоя кров пам'ятає край,
де слово сильніше шабель і муки».

Я читаю і ніби бачу його — він іде селом, розпитує стареньких про пісні, записує в зошит оповідки. Його не зупиняє ні дощ, ні війна, ні байдужість. У ньому — пристрасть, віра, неспокій. І я думаю, що було б, якби він народився в наші дні? Напевно, вів би YouTube-канал чи TikTok, Instagram «Історії з Яворницьким», де розповідав би про кургани, старі церкви, забуті мелодії... Або, можливо, вів би блог із польових експедицій?

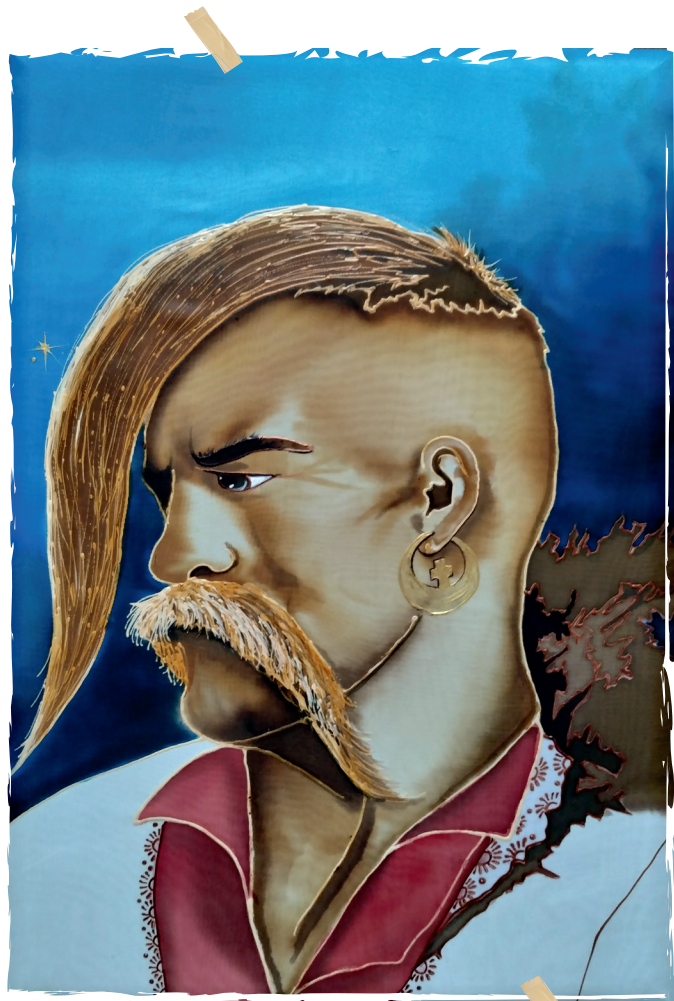
Де Яворницький іде попереду —
в очах його блискавка і степовість.
«Я збирав уламки, пісні, обряди —
а тепер твоя черга: передай цю совість».
Він вкладає мені у долоні перо,
що світиться в темряві, мов маяк.
І каже: «Коли темно — пиши вогнем.
Справжня історія — там, де ти є».

Але тоді я думаю: а чому не я? Чому не ми? Ми ж теж можемо стати голосами тих, хто вже не може говорити.

Я беру в руки пензель, записую подкаст, складаю текст. Не для оцінки.

А щоб зберегти. Щоб почули.
Я лечу понад час, понад дати й туман,
де козацькі прапори — це душа народу.
Я бачу, як в словах оживає курган,
і кожна літера — це мапа свободи.
Яворницький зникає, та залишає слід —
в мені, у папері, у блисках зіниці.
Тепер я — знаю старовинні біди,
щоб перетворити їх на нові сузір'я криці.
Бо історія — не музейний пил, а вогонь,
що живе у юнацькому серці.
І я — не свідок, а частина тієї гри,
де нащадки стають вершниками в герці.
Так, я дівчина з ліцею, звичайна, жива.
Але в мені — вся кров Яворницького роду.
І коли ніч настає, і зорі — слова, я пишу.
Я лечу. Я веду свою ходу.
В степах безкраїх, де кобза мовчить,
де вітер історію з листя читає,
я чую, як голос крізь вічність звучить —
то Яворницький мені промовляє:
«Ой дівчино з Рівненщини, з краю лісів,
в тобі, як у книзі, таємні коріння.
Шукай серед слів, серед прадавніх пісень
свій код, що не гасне з плином століття».
Я слухаю тишу — в ній іржа шабель,
і шепіт курганів, і дзвін із могили.
Якби не Яворницький — хто б нам зберіг
у пазли розсипані козацькі крила?
А ми? Чи згадаємо тих,
що потайки історію крізь бур'яни несли знову?
Бо Яворницький — це не тільки в минулому.
Це код, який можна зчитати
й переписати по-своєму.
І кожен з нас — частинка цього коду.

В собі Яворницького код я знайду —
бо юність не мовчки повинна зникати.
Слова — мої стріли, папір — мій щит,
і серце — це дім із теплого світла.
Якщо ще хтось чує, як сивий степ дрижить —
ми з вами — ланцюг.
Ми — Яворницький.
Ми — крила.

Дар'я Близнюк

18 років, м. Дніпро

Я студентка економічного вишу в Чехії.

*Хоча моя майбутня професія
напрямку не пов'язана
із творчістю, але креативність
і вивільнення своїх почуттів через
мистецтво все одно лишається
однією зі складових мого життя.*

*Я навчалася народних і класичних
танців. Потім захопилась
музикою, почала самостійно для
себе опановувати гру на укулеле
та гітарі. Періодично пишу
вірші. Також нещодавно почала
цікавитись фотографуванням.*

*Працюй, не вдивляючись
унеред і не озирючись
назад...*

*...Хотів би я стати
Тим вітром буйним,
Що літає вільно,
Що гуляє гульма...
...щоб полинуть
На шумні пороги,
Де жили — гуляли
Козаки-небоги,
Де було братерство,
Гарцювала воля,
Де життя кипіло,
Як кипить то море,
Де ярма і пана
З віків не знали.
Де за волю бились,
Без страху вмирали...*

Д. Яворницький

Часто, маючи хоча б декілька вільних годин, щось незрозуміле в мені так і тягне під пекуче сонце до берегів могутнього Бористену. Покинути міські бетонні стіни й напівзаасфальтовані дороги-вужі, поринути в зелені плавні, порізані протоками й заводями, присісти десь у затінку на розжарену землю та споглядати вічний спокій величної матері-природи. У ці миті думки, неначе рій маленьких бджіл, які дзижчать у голові, нарешті вгамовуються, і я знову відчуваю себе по-дитячому чистим і порожнім від буденних, беззмисловних тривог, переживань. Та новини й реалії українця XXI століття висять постійною чорною хмарою навіть у найяскравіший літній день. Якась внутрішня скорбота й тоскна, пекуча туга падають білим осадом на серце, і вже навіть сила природньої краси не здатна його зішкребти.

Ненажерлива війна, сотні ракет і літаків, неначе тетерев'ятники, полюють на свою здобич — на беззахисних, приспаних людей та на численні символи людської пам'яті. Усе, що є любо серцю, може за секунду

взятися попелом, і лиш ненадійна свідомість людини зберігає все в спогадах, хоча і вони з часом стають усе блідішими, допоки зовсім не перетворюються в сіру димку. Підірвані оселі, зруйновані церкви, спалені музеї і галереї – це не лише про знищення фізичного, це стирання духовного.

Осмислюючи тисячі болісних чужих і особистих втрат, сидючи на побережжі широкого і непокірного Дніпра, я думаю і про нього, і про його спотворення. Колись розкішна, бурхлива ріка, у якій вились хвилі, як пишні кучерики, від ударів водяного потоку об величні пороги. Пороги – ті, що вже майже сто років вимушені почивати під товщею води. Дніпро спинили, взяли в гігантські бетонні ґрати та змусили буйного Бористена стати смиренним. Майже всі, хто ще застав бувалу річку, пішли в кращий світ. Спогади про унікальне гірське утворення в його водах могли б піти разом із ними, але була людина, яка завжди прагнула зберегти пам'ять, захистити та передати її майбутнім поколінням. Часто саме його благородне і витончене обличчя дуже чітко впливає з-поміж усіх інших образів у моїй підсвідомості. Я звертаюсь до нього «Дорогий Дмитре Івановичу...», немовби чекаючи відповіді, поради, настанови. У хвилини відчаю та зневіри він постає білим, яскравим світлом, яке вселяє племінні надії. Щоби він сказав мені? Як би він вчиняв, якщо б жив у цей буремний час?

Скільки ж всього того, що ми знаємо про своїх прашурів, для нас зберіг та віднайшов Дмитро Яворницький. У його природі було постійне прагнення зберегти все те, що постійно хотіла зруйнувати та чи інша влада. Мені він нагадує вартового історичної пам'яті.

Ніколи б я не чув та і не бачив би кам'яних хвилерізів Дніпра – порогів, якби 70-річний відданий науковець не здійснив великі експедиції, не описав та не закарбував усі деталі скелястих гребель. Заради «стрибка в майбутнє» і рішення більшовиків побудувати ДніпроГЕС сотні археологічних пам'яток та унікальний природний комплекс були затоплені. І, попри

слабке здоров'я та погодні умови, Дмитро Іванович віддано своїй справі, як і в молоді роки, мандрував річкою, що вирує і кипить. І я тепер, через сто років, можу теж побачити принаймні на фото Діда-Ненаситця чи славні Кодацькі пороги.

Національний музей мого рідного Дніпра, у якому я так часто раніше бувала, горда тим, що має ім'я вченого. Бо він же і створив його, як митці свої шедеври, зібрав численні колекції, щоб кожна річ, яка вже бачила сотні, а то і тисячі років, жила й далі та розповідала нам про минувшину. І так музей був виколіханий, викоханий Дмитром Івановичем, як рідна дитина, що він хотів, він мусив його обереґати, не жаліючись, не полишаючи свого дитяти на поталу кривдникам. Так і було, коли навколо вирували революція та громадянська війна. Він захищав музей та дорогоцінні експонати від мародерів та розбою. Коли на нього напала банда батька Махна, Яворницький на свій страх і ризик домігся в самого Нестора охоронної грамоти. Тепер і я міг бачити всі ці унікальні предмети: прикраси модниць Бронзової доби чи козацьку шаблю з вигнутим, як місяць-молодик, клинком.

Дивлячись на вічну природу, є її частинкою, я запитую себе: «Як у цей буремний час зберегти те, що робить нас українцями, тримає наш дух та пам'ять нашої етнічності?..». Так боляче бачити, як тьмяніє мій край, як тліють його могутні символи. Певно, у цьому і є сенс нашого теперішнього буття – зберегти все те, що підкріплює і продовжує правду про наших предків, про нас самих для майбутніх поколінь. Щоби потім у наші голови не сіяли думки, що Січ – це «кубло пияк та розбишак», що українців як нації не існує, а мова наша – діалект.

Дмитро Яворницький – не просто видатний історик і вчений, не просто земляк, який прославляв наш край та його героїв. Це людина, що прагнула зберегти все, що має цінність для історії, для всіх нас, які живуть уже далеко потому. Степовий легіт здійняв поривом моє чорне, як смола, волосся, і я зро-

зумів, що цей вітер для мене і є Дмитром Івановичем. Я відчуваю його дух у цьому безмежному степу, у цих бурхливих хвилях. Чи можемо ми здатись та жалітись на нашу долю, коли цей самовідданий діяч показав, що всі зусилля не даремні?

Правда в тому, що я завжди знав відповідь на ці питання. У хвилини душевного падіння я чув його голос, повторював кожне слово угорос, як заворожений:

«Працюй, не вдивляючись уперед і не озираючись назад; працюй, не чекаючи нізвідки й ні від кого ні нагороди, ні подяки; працюй, поки служать тобі руки й поки б'ється живе серце у твоїх грудях; працюй на користь свого народу й на користь своєї Батьківщини...».

Авторка — Марія Устимова, 11 р. (2020)

Нікіта Бабенков

18 років, м. Київ

Організатор і ініціатор соціальних проєктів та конкурсів для дітей з особливими потребами. У 2023–2024 роках започаткував та провів низку всеукраїнських і міжнародних конкурсів малюнків та есе. Є лауреатом премії Київського міського голови за особливі досягнення молоді, фіналістом конкурсу «Успіх усупереч», а також лауреатом Національного конкурсу «Благодійна Україна» у номінації «Волонтер року» (2025). Мої ініціативи спрямовані на підтримку дітей, волонтерство та розвиток творчості. Попри власні обмеження, доводжу, що сила духу здатна змінювати життя інших.

Код народу

Автобіографічний нарис

*Малюйте, діти, нашу Україну!
То промінь сонця у п'ятим війни.
Єднаймося у боротьбі столітній ми без спину
Щоби нащадки всі жили!*

Нікіта Бабенков

Лютий 2025 рік, місто Київ

Снігом засипає землю. Сніжинки кружляють у мовчазному танці. Іду на метро, щоб доїхати до станції «Університет», а там пішки до музею імені Михайла Грушевського. Магазины святково прикрашені, скрізь оздоблено сердечками, бо незабаром День усіх закоханих. Пахне кавою та здобною випічкою. А в мене немає відчуття свята... Я його вже не відчуваю третій рік поспіль, відтоді, як почалася ця страшна війна. Вона не може бути нестрашною: це пекло для всіх. З кожним днем біль стає все більшим, серце рветься від того, що моя рідна земля вмивається кров'ю, болем, а смерть щодня стукає у двері українців.

Пропікав до мурашок сигнал телефону: «Відбій повітряної тривоги!» Виходжу з метро на вулицю. Починаю швидко йти вздовж ботанічного саду в бік червоного корпусу Київського національного університету імені Тараса Шевченка. У минулому столітті він був університетом Святого Володимира та в ньому навчались багато синів та дочок України, які творили її історію. Мене тільки виписали з лікарні, стан погіршується, і з цим погіршенням зникає надія на життя. Розумію, що не довго... Але віра в диво не згасає... Зупиняюсь; захотілось присісти на лавку; підіймаю очі — дивлюся на зоряне небо.

*Настала тиша... вибухів нема...
Заплющив очі... і дрімаю...
Побачив Бога і у Господа питаю:
«Навіщо ця війна?»
На це Господь відповідає:
«Одвічно так: добро із злом
У битву цю вступає.
Та прийде час — і Світло возсіяє,
І переможе правда на Землі,*

*І щастям світ засяє!
Згорять у неклі наші вороги
Зцілить країна рани,
І молодь підніме країну з колін!»*

Сніжинки закручують різні танцювальні фігури разом з вітром, і ніхто їх зупинити не може, жодна сила. Одна сніжинка впала на рукав моєї куртки. Якесь вона неймовірно гарна, ще й усміхається мені. Я простягаю свою руку до неї — і раптом мене якесь незвідана сила закружляла та понесла. Чи то уві сні, чи то наяву — ніяк не збагну. Деревя стали якісь геть молоді. Червоний корпус на місці. Людей немає, окрім двох чоловіків, які дуже повільно йдуть та розмовляють. Одягнені в довгі чорні пальта фасону, який я бачив на дуже старих фото та капелюхи з великими крисами. Спадає на думку, що, може, це якась історична реконструкція, але чому дерева тоді такі молоді?

— Я вдячний Олександрю Кониському, що допоміг нашій зустрічі та що Ви для цього приїхали зі Львова. Як студенти будуть без вас? — з усмішкою сказав вусатий чоловік старшого віку.

— Олександр Якович, мій хрещений батько, неймовірна людина, мій наставник, що постійно надихає мене, — з глибокою повагою відповів молодший чоловік з бородою. Він мені сказав, що Ви, Дмитре Івановичу, зараз працюєте в московських архівах, якраз після Вашого середньоазійського відрядження. До речі, як Ваше дослідження?

— Михайле Сергійовичу, Ви не повірите, я майже закінчую мій другий том «Історії запорозьких козаків». І маю таку думку, що козацтво має азіатське походження. У Ташкенті та в Самарканді я проводив з французькими та англійськими колегами археологічні розкопки. Виявляється, що багато спільного в побуті козаків і народів Середньої Азії.

— Дмитре Івановичу, мені от нещодавно потрапила до рук Ваша остання з робіт — «Іван Дмитрович Сірко, славетний кошовий отаман Війська запорозьких низових козаків», яку друзі привезли із Санкт-

Петербурга. Із захопленням прочитав, — сказав чоловік з бородою. — Я оце в останнім часом постійно розмірковую про нашу історію... Подивіться, що відбувається, як перекичують, тільки російська імперія, а де ми — українці? Де наша вікова історія?

— Де? — трішки стурбовано сказав молодший. — Маю на думці написати таку фундаментальну роботу — «Історія України-Руси» від прадавніх часів до сьогодення.

Розмову незнайомих чоловіків я почув лише тому, що підійшов ближче до них. І тут я швиденько почав зіставляти почуте. Кониський був хрещеним батьком Михайла Сергійовича Грушевського, дружив з Яворницьким. Коли Дмитро Іванович Яворницький був у середньоазійському відрядженні? Так, він допоміг відкрити музей Самаркандського статистичного комітету в 1896 році, але десь у квітні 1894 він поїхав працювати в архів у Москві. А зараз лютий. Значить 1895 рік. Ну так, Грушевський захистив дисертацію навесні 1894 року та восени ж і поїхав працювати професором до Львівського університету. І саме в 1895-му почав працювати над своєю знаменитою «Історією України-Руси». Аж мінус 130 років! І саме в цей момент я збагнув, що чоловіки дивляться на мене.

— Доброго дня, панове. А ви не підкажете, як мені пройти до музе...ю, я аж затнувся, — до будинку родини Грушевських?

— Доброго, юначе! — зі здивуванням промовив Грушевський. — А що тебе веде до садиби Грушевських?

— Мені потрібно завести прапор, — чесно відповів я.

— Який прапор?! — вигукнув Яворницький.

Я розщібаю куртку: у внутрішньому кармані, під серцем, у мене лежить наш стяг, який мені відправила з вдячністю за підтримку та за мої вірші окрема 44 механізована бригада ЗСУ. Побачивши тільки частину прапора, на обличчі у чоловіків з'явилась усмішка, а в очах промайнуло захоплене і дещо стривожене здивування.

Михайло Грушевський почав махати рукою, даючи мені знак, щоб я не витягав прапор.

— Юначе, ходімо з нами: ми вас проведемо до будинку, — запропонував Михайло Сергійович.

— Буду Вам дуже вдячний, — посміхнувся я.

Дорогою мене розпитали, чому я несу прапор до будинку. Ну, я і розповів, як на духу, що я організував два міжнародні конкурси малюнків для дітей з інвалідністю — «Дитячі мрії про майбутнє без війни», «На крилах надії» та Всеукраїнський проєкт «Розмалюй гільзу — врятуй пораненого бійця» для дітей з особливими потребами. Ми організовуємо аукціони та продаємо розмальовані гільзи, купуємо тактичні ноші, допомагаємо на збори різним бригадам — на авто, стерлінги, зарядні станції, акумулятори, на все чого потребують наші захисники. А щоб «мої діти» (так я називаю особливих дітей), увійшли в історичну пам'ять, організовую виставку в музеї. Я роблю це для них, бо вони незламні та стійкі, особливі захисники, які тримають тил нашої країни. Вони, попри власні проблеми, не нарікають на все і всіх, а мріють і сподіваються жити в незалежній, квітучій Україні, в якій усі випромінюватимуть один до одного лише любов і добро. Мої діти заслуговують на таке свято — відкриття виставки «УКРАЇНА БЕЗ ВІЙНИ: мрії та надії дітей з особливими освітніми потребами через призму їхньої творчості». І хай моє життя через хворобу, може, й не бути аж надто довгим, я буду робити все для наших неймовірних дітей та захисників.

— Молодець, козаче, ми з Михайлом Сергійовичем будемо спостерігати за твоїми справами! Щиро радіємо, що козацький рід продовжується та передається той унікальний код нашої нації. Благословляємо! Ти вже прийшов, — тихо пролунало.

— Ти вже прийшов, Нікіто! Мої вітання, — обійняла мене Світлана Михайлівна, директорка історико-меморіального музею імені Михайла Грушевського. — Уже все підготували, чекали тільки на прапор.

— А де Грушевський? — не можу зрозуміти, у якому я перебуваю часі.

— Нікіто, портрет на місці, де і завжди, дивись. Підіймаймось на третій поверх, будемо прапор вішати, — усміхнулась директорка.

22 лютого 2025 року, місто Київ

Суботній день. Відкриття виставки, яка була створена як нагадування про 3-й рік страшного повномасштабного вторгнення російських військ в Україну, що стало кульмінацією загарбницької війни, розпочатої росією в 2014 році, як вшанування героїзму українських воїнів та внеску кожного українця в боротьбу за Незалежність. Збираються поважні гості: особливі діти з різних куточків України, їхні батьки, учителі, друзі, члени журі міжнародних конкурсів, бандуристка. Співробітники музею не встигають підставляти стільці.

Я хвилююся. І ось Світлана Михайлівна як справжня господарка музею відкриває захід. Бандуристка співає під бандуру духовний гімн «Боже великий, єдиний», який написав Олександр Кониський. Я відчуваю спокій, стою, а біля мене з обох боків два найвеличніші історики — «батько козацтва» Дмитро Яворницький та видатний історик Михайло Грушевський.

*Код народу — то вишиванка,
з нами лишень асоціація!
Козацька слава, незламний дух;
Історична пам'ять, поступ і рух;
Любов до рідної землі — наш код нації*

Станіслав Пацюк

17 років, м. Городня
(Чернігівщина)

Я народився в мальовничому містечку Городні на Чернігівщині. Багаторазовий призер районних та обласних учнівських олімпіад. У цьому році вступив до КНУ ім. Т. Г. Шевченка. Вивчаю англійську та німецьку мови. Одинадцять років поспіль навчаюся спортивно-бальних та народних танців, а також обожнюю читати. Окрім цього, маю досвід у захисті науково-дослідницької роботи Малої академії наук.

На правду оті не заплююшиш

«...— Слухай, а гайда до мене на тиждень-другий? Сам писав, що мрієш хоч окрайцем ока на П'ятницьку церкву глянути. Ти ж мені все жалієшся: жорстока спека працювати ніяк не дає, Катеринослав увесь обійшов. Чернігівський вітер навряд чи насмілиться перебивати та перемішувати твої думки для написання... Як там твій шедевр зветься?.. «Запорожжя в залишках старовини і переказах народу...». Ну й назва. Це ж треба було години витратити на пошуки ідеалізованих думок. Упевнений, не одне після нас покоління читатиме твої залишки козаччини...».

Зі схованих листівок до товариша Яворницького

Качанівський історичний реалізм

— От хоч вбий мене, а не повірю, — знову пролунав знайомий, рідний уже для його душі голос. Він начебто й виражав приязнь, яка вже назбирала років зо дев'ять досвіду дружби, однак певний відголос сумніву відчувався.

Тарновський ніколи не відмовляв у допомозі. Проте у своїй пам'яті ще з ранньої молодості, з перших хвилин знайомства з істориком не вірив у здібності останнього. Точніше, він завжди дорікав про можливість плагіату.

— Настала пора повірити: вухам я також ніколи не довіряв, а очі брехню ніколи не покажуть. І чим раніше усвідомиш цю просту істину, тим швидше налагоджуватиметься твоє життя — шляхетною промовою Яворницький щойно розпочав ту саму довгоочікувану розмову, про яку обидва — сіверський колекціонер мистецьких пам'яток з Полтавщини та харківський експерт історичних наук — мріяли ще з давніх годин та часів.

Неочікувана мить — і в руках Тарновського, повелителя чернігівських лісових масивів та культурної спадщини неньки України, опиняється те, з чого розпочалося все їхнє спільне. «Небезпечна казочка», як би її прозвали болотяники — недолюдські створіння урало-монгольської раси, які й наразі стверджують про «братнє» ставлення до українців. Десятки літ промайнули задля зібрання матеріальних доказів про існування народності української. Неначе й звичайнісінька палітурка, але за нею — словесні, кров'ю співвітчизників окроплені докази, чий існування ставили під сумнів чужі, а інколи й свої.

— Бажаєте огляд?

— Аякже. Лише авторські слова здатні вміло розпочати, деталізовано описати й ефективно, неочікувано завершити власну розповідь. Тим паче, коли від неї залежать шанси та ймовірності нашого існування.

— Маєш наразі у своїх руках мої пошуки покликів, які урізноманітнювали моє життя, здобуття тої істини, яку ми, українці, закопали, самі не усвідомлюючи як, навіщо та коли. Правда, на яку хотіли заплющити очі: вони цього так чи інакше чекали, аби ми відмовилися від власної спадщини. Підлещуються до нас, українців, століття минають, а їхнє улесливе «Ми — один народ» звучить і досі по всій колишній Гетьманщині. Нас хотіли завести у бездонну яму: живцем закопуючи, їм так простіше здихатися і від конкурентів, яких здолати неможливо, і від доказів про їх непричетність до того чи іншого народу, на чію історію вони вкотре зазіхнули.

— На кожную історію будь-якої народності впливають такі фактори, які взяти під контроль деколи буває не під силу тим самим народностям. Ти хоч спробував розглянути життя держави та її жителів у цьому світі, коли на них чигають значні загрози, звідусюди лунають погрози, одначе вороги лиш перекручують свої лихоліття та маніпуляції у самозвані «політики одного народу»?

— Русь-Україна так і вижила. Козацька народність лиш своїм існуванням підтверджувала факт життя Батьківщини, яку вже давно супостати й їх прибічники поховали й забули. Щойно з'явилися вільні, озброєні люди, Відродженою світ застав нашу націю. Без козацької величчї предки наші, ймовірно, забули б про себе як окрему національність... Геніальне розкриття неіснуючого братства поміж нами й уральськими поневолювачами через призму зародження козаччини, Хмельниччини як становлення, утвердження нової сили у Європі — за цим я й гнався всі молоді літа. Молодість минула, аби зараз, о такій важливій для синів та доньок України порі у твоїх руках розквіта період об'єднання нації чи, як там італійці кажуть про свій золотий час, «Рисорджименто». Ця книжка розповідає

про наш іредентизм, і як хто піде проти нього, а чи насмілиться висловитися проти — є він наш законний ворог! Усе рідне возз'єдналося воєдино: від Карпат аж по Донбас, від Причорномор'я до Чернігова...

— Чернігівський край... Його згадок зустрічав я чи не найменше, його слова лісистого боїться царська влада: для неї сіверська душа, яка панує у цих землях, покриті тими ж сіверськими лісами, відображається імператорським поневолювачам у темних снах. Віщають їм страждання, коли вони ще не доберуться до власного пункту призначення — пекла Дантеса та його дев'ять спекотних кіл, де їхні родичі «винагороджуються за свої здобутки». Невже дух північноукраїнських земель не заслуговує окремих незлих, тихих слів, як колись Шевченко у «Заповіті» писав? Своему, не «Заповіті» української національності.

— Цей титан загинув так, аби «землі українські» не втратили другого слова: щоби «українське» не зникло із землі нашої, і супостати уральські ані слова «російські» не принесли на наші землі, ані порядків варварських не установили на землях цивілізації Русі-України. А земля, на якій Ви нині живете, Василю Васильовичу, чарівна. Крові пролили багато, аби все ще зберігся регіон у складі української національності. Не віддали ми північний регіон орді московській. Дух чорнозему сіверського вважає за чинну ціль не підпускати врага да супостата до земель Київських, Брацлавських, Полтавських, степів Причорномор'я та гір Кримських, не впускає злого царату до їх Величностей Карпат та залізо-вугільних покладів Донбасу. Чернігівщині й завдячуємо, бо ж її терена часто слугували нам за врата, які стримували набіги болотних кочовиків. Для мене святим обов'язком було описати, фарбами словесними розмалювати той край, де ми з Вами наразі перебуваємо, і додати ці епітети та метафори до творення мого. Його, бачу, держите міцно — воно ж і є нашою долею. Ми або ж прославимо палітурку оцю серед співвітчизників, або ж загубимо шанс нагадати світові про існування української національності. Окремим епізодом присвячено тематику Ніжинської, Чорної ради як приклад темної сторінки історії націєтворення. Маю за нагаль-

не й провідне поділитися з Вашими вухами чіткою та зрозумілою мені цитатою самого Самійла Велички, чия доля, як і всіх свідомих синів та доньок України-мати, спіткала цькування: «узріте, сини українські, нещастя матері вашої й погибель Вітчизни вашої: адже егоїстичні й пихаті колишні козацькі владолюбці та їх міжусобні ратники були руйнівниками Вітчизни вашої й погибеллю для вас самих». За звичайну правду, його ненавиділа влада російська. Бо на правду очей не заплющують: її або підтвердять, якщо любі Ви комусь, або ж, як комусь заважає ваше існування на порядку денному, засудять й зітруть спершу зі своєї пам'яті, а потім й іншим втруть, що не існує у твоєї інформації достовірності ані краплини, і Ви для інших станете «не Ви».

Вам ще мушу, Василю Васильовичу, честь віддати за сродную працю. Що музей власний ні своїм, ані чужинцям на управління віддаєте, а лишень собі довіряєте. Не малі вже, усвідомлюєте: є серед своїх людей чужі душі, і довіряти їм не слід. Кортить мені осмислювати далі питання національності української та подальше відновлення процесу відродження нації народу нашого. Одначе, самі знаєте, історія сама себе не вміє пізнавати: вона лиш вміє зацікавити, а досліджувати маєш сам, бо інакше власної точки зору не матимеш.

— Чекатиму подальших звершень, пане Яворницький. Із задоволенням підтримуватиму видавничу діяльність будь-яких праць, які лиш краєм слова стверджуватимуть існування української народності. Для Вас священним обов'язком поширювати ідеали незалежності народу, а моїм покликом стане культурна просвіта останніх про давні, уже ледве не забуті золоті часи...

«...Почалося все з листа, закінчилося з... Ні, наше знайомство не завершилося. І, як на зле ворогам, не матиме кінця. Своєю «Історією запорозьких козаків», яка так і лишилася в моїх руках, він започаткує новий період Титанів; його наміри перевернути історію країни навряд чи ірреалістичні, а плани поширювати ідеали становлення нової української нації навряд

чи назвеш дитячими. Це все — ціла операція дорослого, свідомого про реалії сьогодення та весь реалізм народу...».

«Сторінки напрочуд були жорсткі на дотик: усвідомлюють, чию історію ілюструють. Шкода, що книжка, оповідачка темних сторінок людства, сама співчуває нам. Нежива, але відчуває біль. Предмет, одначе тримається твердо, як і народність українська. Зачаровує: ретельно, чітко написані слова гуртуються в лаконічні речення й розгортають для тебе, здавалось би, події, які сталися ще вчора, але між ними та сьогоденням промайнули сторіччя земного часу. Книга не соромиться розповідати правду: сторінка за сторінкою, кожен каліграфічно намальований символ носив сховану від народу часточку правди, яку не було складно віднайти...».

«Хтозна-яка то була година, коли, не відриваючись від книги, раптово впали в очі непримітні срібна козацька чаша й декілька глиняних люльок, яких, напрочуд, до візиту Яворницького не було на моєму робочому столі. Тільки тоді, обернувшись, побачив на стіні над ліжком ескіз картини Рєпіна «Запорожці», а поруч нашвидкуруч написане послання: «Ще зустрінемося, повелителю української культури. Пам'ятаєш, як я казав: на правду очей не заплющиш». Лишень тоді знову поринув у книгу. Одначе там всюди була вона. Кожне речення було окроплене Правдою... Одне слово, але розкриває сюжет книги. Чи, можливо, і сенс життя кожного???».

«Що було вчора, того не пам'ятаю. Чомусь застав себе сидячим за столом. Знову перечитував листи Яворницького про історичну спадщину українського народу? Можливо. Але коли я встиг придбати картину Рєпіна? Навряд чи книга харківського історика та етнографа надасть мені хоч мінімально адекватне пояснення...».

04. VI.1887

Качанівка, Чернігівська губернія, Україна

Іван Гапонов

14 років, м. Дніпро

Люблю читати про історію України, вивчаю чотири іноземні мови. У вісім років написав казку «Два королівства» про дружбу й мир. А також займався бальними танцями, спортом, навчався в школі усного рахунку «Соробан». Про Дмитра Яворницького і його знайомство з моїм прадідусем я дізнався від моєї бабусі. Це цікава історія, і я хотів її розповісти іншим, тому вирішив узяти участь у конкурсі. Через війну нині живу за кордоном, але продовжую навчання в українській школі. Мрію про мир в Україні та здійснення власних задумів.

Зустріт із Дмитром Яворницьким

Про непересічну постать історика, археолога, дослідника запорізького козацтва Дмитра Яворницького я дізнався на уроках історії в школі. А ще — від своєї бабусі Зої Шевцової. Вона за фахом лікарка, але захопилася вивченням історії рідного краю, насамперед Таромського, Карнаухівки, Миколаївки-1, Сухачівки та інших колишніх козацьких поселень. Поштовхом до цього стали спогади її дідуса (мого прадіда) Михайла Лояна — учителя-просвітянина, громадського діяча Придніпров'я першої половини ХХ століття.

Якось ми з бабусею пішли до Дніпровського історичного музею, який нині має ім'я вченого. Із допитливістю я розглядав там безліч різних експонатів. Передусім мене зацікавив «козацький» зал, де представлено предмети побуту наших пращурів. Екскурсія тривала довгенько. Нарешті бабуся сказала:

— Уже час іти, адже я хочу показати тобі ще багато цікавого.

Як не примхливий хлопець, я дав згоду, і ми вийшли з музею. Біля бічного лівого фасаду будівлі я побачив пам'ятник: скульптура селянина, який тримає в руках хрест.

— Ти придивися уважніше: в рисах цієї людини можна розгледіти обличчя академіка Яворницького, — примітила бабуся.

— Справді, так, — відповів я схвильовано.

— Цей пам'ятник відкрили в 1995 році на могилі вченого. Ось послухай мою оповідь, — задумливо продовжила бабуся Зоя. — Це було на початку 1960-х років, мені виповнилося десь років десять-дванадцять. Ми з татом і мамою мешкали в триповерховому будинку на розі вулиць Титова (нині Незалежності) і Дніпропетровської (нині проспект Богдана Хмельницького). Дідусь часто приїздив до нас із Таромського. Ми разом гуляли околицями. Він був добре обізнаним у рослинах, деякі з них називав по-латині, бо навчався у Тимірязєвській сільськогосподарській академії. Старий цвинтар зі своєю таємничою історією знаходився між «розвилкою» на Дніпропетровській і проспектом Кірова (нині Олександра Поля). Одного разу дідусь підвів мене до невисокої огорожі. Там під невеликими мармуровими плитами знайшли вічний

спокій Дмитро Іванович і його дружина Серафима Дмитрівна. На ті могилки ми з дідусем клали гілочки м'яти, чорнобривців, любистку, барвінку — ці рослини, оспівані народом, особливо шанував учений. Пізніше, 6 липня 1961 року прах тіла академіка було урочисто перенесено до стін історичного музею, створенню якого він віддав багато років свого життя.

— А що трапилося з могилою його дружини?
— запитав я стурбовано.

— Залишилася на старому цвинтарі, — сумно сказала бабуся.

— Отже, ви доглядали могилки на той час призабутого великого вченого, занепокоєно уточнив я.

Вчитель Михайло Лоян —
соратник Дмитра Яворницького

Земська «червона» школа
в Таромському, де бував Дмитро Яворницький. Нині гімназія
№ 105 імені Михайла Лояна

— Бабусю, розкажи, як мій прапрадід познайомився
із Дмитром Івановичем?

— Ой, це вже інша історія, — спокійно сказала
бабуся. — Ще буде час.

Наближалися шкільні канікули. Я знову при-
чепився до бабусі, щоб розповіла ще про Дмитра
Івановича. Передихнувши, бабуся Зоя почала зга-
дувати розповіді свого діда Михайла.

— Дмитро Іванович часто їздив селами і зби-
рав старовинні речі. У 1920-х роках побував він і в
Таромському. Познайомився із твоїм прапрадідом
Михайлом. Вони разом ходили до старожилів, роз-
питували про минуле. А потім учитель запропонував
відвідати земську, «червону» школу (дах був черво-
ного кольору), побудовану ще в 1914 році. Дмитро
Іванович розповів школярам про життя їхніх пред-
ків — запорізьких козаків. Особливо дітей цікавили
розповіді про козацькі скарби. Наприкінці зустрічі
вчений запросив слухачів до свого історичного музею.

Я занепокоївся.

— Коли ми копали картоплю на городі, щось
дзенькнуло під лопатою. Може, то був козацький
скарб? — запитав я невпевнено.

— Можливо, — з іронічною усмішкою відповіла бабуся. — Слухай далі, онучок. У 1921–1922 роках панував голод, здебільшого в містах. На той час учений хворів. Твій прапрадідусь запропонував школярам поїхати провідали вченого і взяти із собою дещо з харчів: що в кого є (картоплю, олію, сало, борошно, пшоно тощо). І ось одного разу на сходах будинку Дмитра Івановича стояв твій прапрадід Михайло зі своїми учнями. Двері відчинив сам Дмитро Іванович і запросив відвідувачів до кімнати. Учитель розповів про мету їхнього візиту.

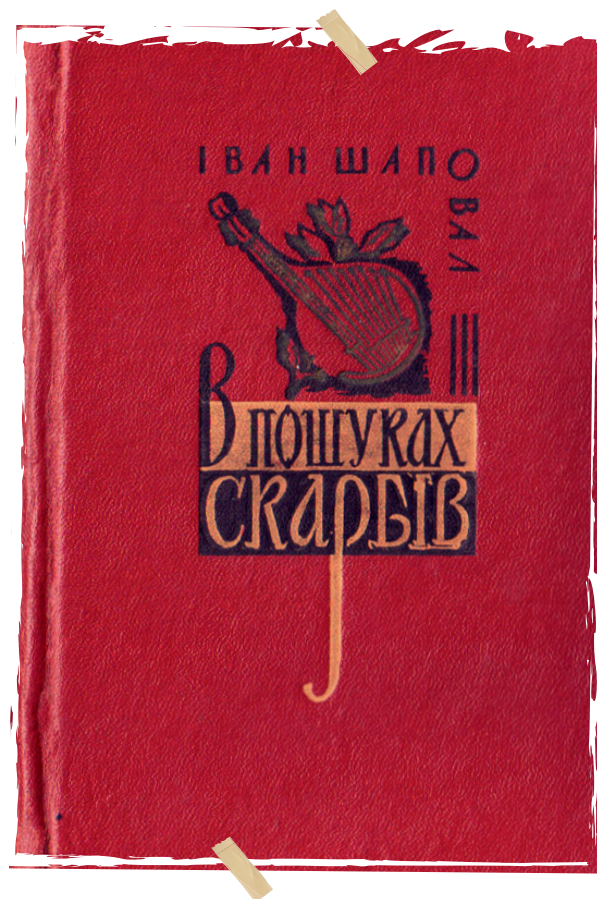
— Що ж сказав дослідник? — запитав я з цікавістю.

Знімаківши, Дмитро Іванович повів їх до свого музею й охоче розповів про його експонати. Враження від цієї екскурсії залишились у її учасників на довгі роки. Вони й мені розповідали про цю незабутню подорож.

— Бабусю, поведи мене до будинку, де жив Дмитро Іванович, — попросив я.

Невдовзі ми опинилися біля Меморіального будинку-музею Дмитра Яворницького, що розташований неподалік від парку імені Тараса Шевченка. Я ніби перенісся в ті далекі часи. Із цікавістю роздивлявся особисті речі Дмитра Івановича. Розглядав картини, на яких красувалися козак Мамай, Тарас Бульба, Іван Сірко. Самого Дмитра Івановича в народі називали чарівником-характерником. Я уявляв, як господар обійстя підіймався сходами на другий поверх, обідав, працював над рукописами і відпочивав. Надзвичайно сподобалася веранда з дерев'яним різьбленням. Охоче оглянув подвір'я, де поряд із квітами розкошував степовий куточок, ніби з козацького степу.

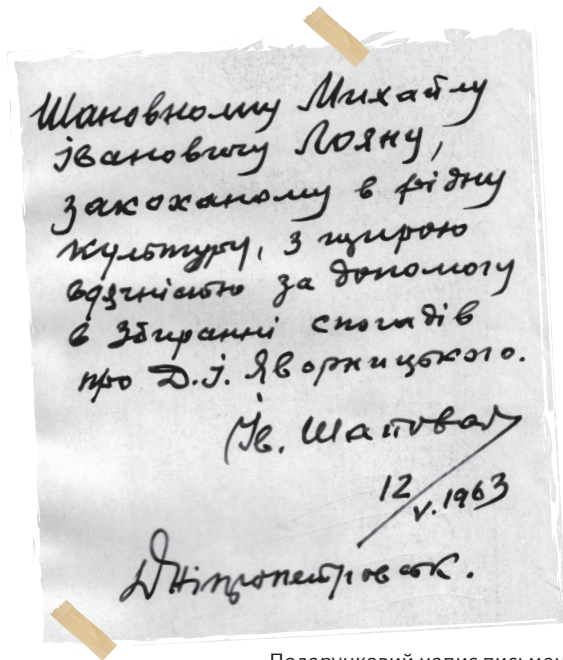
Усі ці розповіді не давали мені спокою. Хотілося ще більше дізнатися про дослідника історії козацтва. У Таромському залишилися садиба моїх пращурів-учителів: прапрабабусі Ольги і прапрадідуся Михайла. Їй уже понад століття. Там ростуть кущі

винограду, дерева (дуби, каштани, горіхи), посаджені ними. Садиба дихає минулим. Збереглися предмети побуту, старовинні меблеві вироби, зроблені таромськими майстрами.

Бабуся Зоя запропонувала мені відвідати Таромську Свято-Покровську церкву.

— Це наша родинна церковна споруда. Там хрестили, вінчали, відспівували багатьох представників нашого роду. Насамперед хрестили мене, твого тата Івана і твого двоюрідного брата Тимофія. Справді, Таромський храм має величний і дивовижний вигляд. А поруч діяла церковнопарафіальна

Подарунковий напис письменника Івана Шаповала у книзі «В пошуках скарбів»

школа. У нашій церкві бував Дмитро Яворницький. Він завжди їхав туди, де знаходилася старовинна річ, і різними способами влаштовував так, щоб вона посіла належне місце в музеї. Ось Дмитро Іванович нагледів у нашій церкві старовинне Євангеліє. Спочатку його не вдалося забрати до музею (священник Павловський не віддав). Через деякий час, коли служив отець Голубицький, історику вдалося взяти раритет до музею, про що свідчить реєстрація в касовій книзі.

— Бабусю, а ми можемо побачити речі, які Дмитро Іванович узяв із Таромської церкви?

— Так, онучок Іванку, у музеї зберігаються наше старовинне Євангеліє й одяг священнослужителів.

— Як добре, що завдяки Дмитру Івановичу вдалося зберегти старовинні раритети, — подумав я.

Бабуся продовжила свої пояснення.

— Узагалі, між Дмитром Івановичем і твоїм прапрадідусем, імовірно, встановилися дружні відносини. Дід Михайло навіть намагався його наслідувати. Наприклад, твій прапрадідусь любив одягати білий полотняний костюм. Розглядаючи старовинні світлини, помітно, що схожий костюм мав і Дмитро Іванович. Основним кредо вченого було: «Працєю, працєю, поки б'ється серце у твоїх грудях; працєю на користь свого народу і на благо Батьківщини». Ці слова наслідував і Михайло Іванович Лоян, який понад пів століття віддав улюбленій культурно-освітній роботі. За любов до всього українського він був репресований (відбував покарання у «чичеринській» тюрмі, а потім на виселках у Марійській автономній республіці). Мені хотілося б, щоб і ти, онучок Іванку, здійснив свої мрії і багато зробив корисних справ. На прохання письменника Івана Шаповала спогади Михайла Лояна про Дмитра Яворницького ввійшли до його книги «В пошуках скарбів».

Ось так, завдяки розповідям моєї бабусі я дізнався багато цікавого про Дмитра Яворницького не тільки як про видатну особистість, а як про доброзичливу, привітну людину, просту в спілкуванні. Його іменем заслужено названо центральний проспект міста Дніпра. У межах проєкту «Відчуй Дніпро» встановлено 16-ту мініскульптуру, яка присвячена українському історику Дмитру Яворницькому. А ще я дізнався, що 5 серпня 2025 року (до 85-річчя від дня смерті) у саду Меморіального будинку відкрили йому пам'ятник. Бабуся Зоя, яку я дуже люблю, допомогла мені підібрати світлини зі свого архіву.

Я пишаюся, що колишня земська школа, де був учений (нині гімназія № 105), має ім'я мого прапрадіда Михайла Лояна. За значний внесок у розвиток освіти на Придніпров'ї, вивчення історії рідного краю одна з вулиць Таромського теж названа на його честь.

Ілона Шепотько

13 років, родом з
м. Лимана (Донеччина),
проживає в м. Кам'янському
(Дніпропетровщина)

*Я навчаюся у восьмому класі
Лиманського ліцею № 1 на Донеччині.
У вільний час люблю танцювати,
подорожувати, створювати
поробки. Мене захоплює історія
та життя видатних українців.
Цікавлася сучасними технологіями
— створюю малюнки й відео за
допомогою штучного інтелекту
Gemini. Мені подобається не лише
дізнаватися про минуле, а й уявляти
його в сьогоденні. Тому я написала
есе у формі подорожі в часі, щоб
очима дитини побачити життя й
діяльність Дмитра Яворницького—
історика, дослідника козацтва та
хранителя української спадщини.*

Хто ми? (есе)

Я часто міркую про те, хто ми є. Я не проводжу експерименти, не сиджу в лабораторії, та заради вивчення цього питання читаю та переглядаю матеріали, відклавши прогулянки спекотним літнім днем 2025 року. Уявіть, один чоловік пройшов тисячі кілометрів пішки, зошити, олівець і серце — от і весь його багаж. Він шукав скарби — не золото, а пісні, легенди, вишиванки, старі козацькі шаблі та прапори. Це був Дмитро Яворницький — науковець, дослідник і «рятівник української історії...». Перенесімося з вами до Запорізької Січі періоду XVII-XVIII століття.

Я уявляю себе юною дівчинкою віком 13 років, яка прогулюється територією Січі, ґрунтовно вивчаючи старовинну книгу. Читаю про козацтво, перед очима постають мужні воїни із шаблями та списами. Проте історія була б неповною без згадки про жінок, які відігравали надзвичайно важливу роль у становленні козацької України. Ще раз вчитуюсь у сюжети легенд і переказів, у сторінки козацьких літописів, письмових джерел, а також у рядки історичних пісень і дум, які й досі зберігають дух та присмак козацької епохи.

Хоча Запорізька Січ і була недоступною для жінок, проте українка, на відміну від інших жінок в Європі, була пов'язана з військом і військовими обов'язками. У записаному Д. Яворницьким переказі «Могила Настина» (в інших варіантах — «Могила Насті») відображено зовнішній вигляд та окремі сценарії повсякденного життя відважної отаманші на ймення Настя. Вона носила шаблю, шаровари, шапку і «держала у себе ватагу козаків, а ніхто того не знав, що вона дівка...». Кілька років правила вона за козака. А як умерла, то тоді тільки й дізналися, що вона дівка». Таким чином, маємо підстави говорити, що войовнича козацька спільнота пов'язана з активною участю жінок. І ось я тепер уявляю себе відважною козачкою, яка вправно володіє шаблею, верхи мчить на коні. Я маю на меті розширити традиційне уявлення про Січ як виключно чоловічу військову фортецю, додаючи до її історичного портрета людський елемент.

Ви можете уявити себе козаком улітку 1575 року, коли було дуже спекотно: трава в степу вигоріла, висохла вода в ріках, але для нього цей край був «обітованою країною, заповітною Палестиною, попри літню спеку чи сильний мороз, жахливе безводдя, згубний вітер. І чим

страшнішим видавався цей край іншим, тим привабливішим був для запорізьких козаків».

Я уявляю себе то археологинєю, то етнографкою, то дослідницею, що мандрує світом у пошуках відповіді на питання, досліджуючи наше історичне минуле, у пошуках втраченого, прогалин, щоб знайти і зберегти правдивий образ козацької Січі. Я припускаю, що частини коду Яворницького допоможуть дати відповідь на це питання чи спростують мої судження: про козаків як борців за справедливість, чи вільне козацьке життя, а, може, легенди, перекази, зібрані видатним етнографом; або наукові роботи про українську ідентичність? Навіщо це мені потрібно?

Знання з історії дозволять розвінчувати міфи та протидіяти маніпуляціям, які використовує російська пропаганда для виправдання своєї агресії. Це допоможе нам, українцям, критично оцінювати інформацію та не піддаватися впливу ворожої дезінформації. Вивчення історії, питання «хто ми» під час війни з росією є надзвичайно важливим, оскільки воно допомагає зрозуміти причини та наслідки конфлікту, а також усвідомити значення української ідентичності та державності, здатності протистояти російській агресії.

Ідемо дорогою Січі за нашим духовним наставником Дмитром Яворницьким, який написав запальний, емоційний, доступний за змістом та викладом твір «Історія запорізьких козаків» про мужніх лицарів — козаків, життя яких проходило в битвах проти турецьких завойовників, пихатої польської шляхти та власних визискувачів. Найбільш винятковим є перший том Д. Яворницького — це як своєрідна енциклопедія побуту козацтва. Продовжуємо нашу подорож, ретельно придивляємося до навколишнього середовища, до деталей. Що шукали та які знахідки відкрили дослідники?

Перед нами чорний ліс, «що дуже часто служив місцем, де збиралися татари, козаки й поляки або як союзники, що виступали проти московських військ».

Слухаємо народні перекази, що говорять про існування у цих лісах підземних льохів, про сховані у них величезні скарби. Наша група археологів знайшла козацьку люльку з глини, прикрашену орнаментом (яка датується XVIII століттям). Це символ козацької свободи, а можливо, її використовували як інструмент ще й для медитацій. Хоча козаки робили люльки частіше з білої глини.

Ще одна знахідка — чорна шабля, бойова шабля, яка не мала прикрас. Козаки надавали перевагу шаблі як "чесній зброї" та використовували її в бою з противниками, яких вважали гідними. Це різновид холодної зброї. Шабля мала велике значення в козацькій культурі, її вшановували в піснях та легендах. «У багатьох селах над Дніпром ще й досі зберігається звичай прикрашати ворота оселі старим козацьким списом або шаблею — на спомин про прадідів-запорожців».

Увечері біля багаття наша група мандрівників-дослідників до ранку слухає діда Митрофана, який багато знає народних пісень та легенд про козацьку Січ, козацьке життя: походи, битви, любов, тугу за домом. Я записую ці розповіді, створюю до них малюнки. Адже Дмитро Яворницький не лише описував, а й малював. Ці малюнки ввійшли до його праць і нині зберігаються в архівах та музейних збірках. Перепитую діда про побут запорізьких козаків — їхнє житло, одяг, страви, зброю, традиції й обряди. Звертаю увагу на стародавню символіку українських орнаментів, бо дід Митрофан демонструє нам рушник, емоційно доповнює: «У вишивках козацьких сорочок і жіночих рушників переважають знаки сонця і хреста, що символізують життя і силу. А ще часто трапляються ромби й зірки — символи родючості та благословення неба».

*А може крапну я
Хоч ще крапелину
На ріднеє поле
Своєї Вкраїни.*

(Д. Яворницький)

Я уявляю своє невеличке дослідження краплиною, створюю своє бачення коду Яворницького. Це не лише про минуле, це про нас. Він дав нам ключ до пам'яті. А тепер ми маємо передати його далі.

Я учениця ХХІ століття, родом із Донеччини. Якби в мене була можливість зустрітися з Дмитром Яворницьким за допомогою машини часу, то я б разом з відомим істориком проводила дослідження, звернула б його увагу на питання, які мене хвилювали, особливо як жінки, українки, козачки. Подякувала б за те, що він уперше ґрунтовно показав, що територія сучасного Донбасу (особливо її північна та центральна частини) не була «порожнім степом», як це трактували деякі російські історики. Що його дослідження заклали основу для концепції, що Донбас — це історично українська земля, заселена й освоєна українськими козаками, а не «новоосвоєний» край. Яворницький став духовним натхненником краєзнавців Донбасу, які намагалися знайти й зберегти сліди козацького минулого. Його підходи стануть основою для подальших і моїх досліджень.

Хто такі українці? Здавалося б, що це доволі прозаїчне запитання, але воно вкрай важливе для сьогодення. Відповідей може бути зразу декілька. Гідно і чітко даю відповідь: Ми — нащадки козацької слави. Українці мають багату історію та культуру, яка сформувалася на території сучасної України протягом століть. Запорізька Січ, козацьке військо вкрили себе немеркнучою славою, захищаючи свій народ, свою землю від турецьких та татарських набігів. Козаки-запорожці були й залишаються уособленням кращих людських якостей і виразниками незламного національного духу. Ми — покоління, яке не забуло, звідки прийшло. Ми — українці. Народ, у серці якого живе воля, пісня і пам'ять. Це можна не лише відчувати — це можна побачити, прочитати і почути, коли відкриваєш для себе код Яворницького, це як "ДНК української історичної пам'яті". Для мене символами на питання є образи, узяті з мого дослідження: код Яворницького у формі дерева явора, стовбур — Яворницький, ко-

ріння — традиції (козацьке минуле), гілки, листя — козаки (козачки), рушник, люлька, прапор тощо. Я бачу себе не просто як українську дитину, що живе на українській землі, а як частинку великого, сильного народу.

Авторка — Олександра Васильєва, 16 р.
(2020)

Дарія Зінченко

17 років, с. Андріївка
(Полтавщина)

Я студентка першого курсу Полтавського університету економіки і торгівлі. Люблю фотографувати — ловити миті, що зберігають емоції. Готуючись до НМТ з історії, усвідомила важливість знання минулого. Це надихнуло мене створити відео «Дмитро Яворницький — батько козацької пам'яті», де я поєднала фото, відео та слово. Особливий інтерес викликала його роль у дослідженні козацької спадщини на Полтавщині. Я вважаю, що важливо вивчати історію. Це про минуле, сьогодення й майбутнє. Вона живе, доки ми її досліджуємо й передаємо далі. Кожна історія, документ і спогад допомагають зрозуміти, ким ми є, що нас формує і за що варто боротися. Історія живе доти, доки ми її досліджуємо, розповідаємо і передаємо далі.

Софія Зеленська

16 років, с. Покровське
(Дніпропетровщина)

Я живу в прифронтовому селищі, де кожен куточок сповнений історією. Для мене важливо берегти пам'ять про минуле, щоб будувати майбутнє. Надихає постать Дмитра Яворницького, який зумів передати знання для наступних поколінь. Я добре навчаюся, організовую заходи, є членкинею молодіжної ради, долучаюся до грантових програм. Важливою частиною мого життя є журналістський клуб «Голос молоді», де ми з командою розповідаємо історії рідного краю. Я вірю, що навіть у складні часи ми можемо плекати культуру, зберігати пам'ять і надихати інших цінувати своє коріння.

Дмитро Яворницький – це наше минуле, яке подарувало нам майбутнє

Я народилася й виросла в місці, яке з першого погляду може здатися звичайнісіньким, нічим непримітним селищем. Степ. Поля, які щороку вибираються в неймовірно гарну золоту пшениці та соняшників. Місцями все ще трапляються старі будиночки, біля яких одразу уявляєш стареньку бабусю з онуками на лавці. Ранковий гомін базару, коли люди сходяться на площу біля церкви. Але ... зупинившись, можна почути щось інше, щось із минулого.

Я заплющую очі — і раптом відчуваю себе в іншому часі. Літо. Дніпропетровщина. Той самий степ, який поблискує осяяним сонячним промінням. А поряд пролягають козацькі шляхи. Тут вони гнали коней, ішли в походи, молилися в церквах на честь Покрови Пресвятої Богородиці, яку вважали своєю покровителькою. І раптом на одній з тих стежин десь попереду йде чоловік у широкополому капелюсі, з торбою через плече. Це він — Дмитро Іванович Яворницький.

Уперше про нього я почула в школі й навіть надовго не акцентувала увагу на цій постаті, бо «Господи, та що цікаво я можу дізнатися?». Але, подорослішавши, почала досліджувати історію рідного Покровського й знову зустрілася з цією особистістю. Читаючи його дослідження, я зрозуміла, наскільки це важлива людина в нашому житті, та ще більше полинула в історію, але вже не тільки рідного краю, а й зокрема Дмитра Івановича та Запорізької Січі.

І знаєте, мені здається, що Яворницький не просто збирав матеріали. Він насправді розмовляв із минулим. Він міг підійти до старого діда, сісти з ним на призьбі й тихо попросити: «А заспівайте, тату, ту пісню, що співали ще ваші батьки...». І дід, спершись на палицю, співав. А він записував кожне слово, наче це були крихти золота, бо знав: коли їх розгубити — уже ніхто не зможе відтворити. Може, саме тому його книги — це не суха хроніка, а живий світ. Уже декілька років я живу, базуючись на словах цього неймовірного дослідника: «Я служив козацькій справі, бо вірив: хто забуває свою історію, той втрачає себе».

Усе це він збирав не лише для науки, а й для людей майбутнього. Для таких, як я. Щоб ми знали, що наша земля — не просто точка на мапі, а частина великої історії. Щоб ми пам'ятали, що тут жили вільні й сильні люди, здатні боронити своє. Дмитро Іванович був одним із тих, хто збирав всі пам'ятки про Запорізьку Січ та козаків; якби не він, неймовірно велика кількість унікальної, відомої нам інформації просто була б втрачена.

Уявляю, як би я зустріла Дмитра Яворницького в нашому Покровському. Сіла б поруч із ним на лавці біля церкви і запитала: «Як ви змогли зберегти всі ці голоси та історії?» Він посміхнувся б і відповів: «Бо в кожній пісні, у кожному камені я чув подих своєї землі. Без неї немає нас». І думаю, ці слова дали б мені змогу і такий поштовх задуматися про те, наскільки все в житті важливе. Певною мірою я б продовжила його життєву справу — передавати історію наступним поколінням, не забути минуле та збирати все, бо колись воно може бути втраченим.

Дмитро Яворницький умів чути землю. Коли я думаю про нього, мені хочеться робити так само: дивитися на свою землю уважніше, помічати навіть дрібниці, бо саме вони складають велику історію. Можливо, він і не уявляв, що через сто років у Покровському його ім'я згадає хтось із молоді. Але так і сталося.

Мене завжди дивувало, як він поєднував у собі вченого й мандрівника, музейника й поета. У Катеринославському музеї (тепер Дніпровському,

який має його ім'я) він створив цілий світ козацької минувшини. Там, серед клейнодів, старовинної зброї, гравюр і карт, оживає Запорізька Січ. Перебуваючи в цьому гарному місці, у мене деколи з'являється відчуття, що все навколо живе. Ось зараз козак з картини візьме шаблю, застрибне на коня та поїде відвозити гетьману листа. А он ту люльку зараз закурить якийсь кошовий отаман. І здається, що їхні голоси — пісні, розмови, сміх — лунають між стінами музею, ніби час не має сили зупинити цю живу пам'ять. Тут кожен предмет розповідає свою історію, і здається, що сам Дмитро Іванович не просто збирав експонати, а робив живим дух минулого, щоб ми могли відчутти і зрозуміти, ким були наші предки, чим жили і за що боролися.

Уявляю собі, як Дмитро Іванович іде по нашому степу. Сонце пече, вітер грає в траві, а він уважно дивиться під ноги, вдивляється в кожен камінь, кожную стежку. Бо для нього це не просто земля — це скарбниця пам'яті, яку треба зберегти для майбутніх поколінь. Він бачив дорогу, якою йшли козаки до Січі. Бачив стару церкву, у якій молилися заступниці — Покрові, ім'я якої має і моє селище. Він міг відкрити в звичайній пісні — історію, у камені — обличчя воїна, у пилуці дороги — відбиток чобота запорожця. І все це він збирав — не для себе, а для нас.

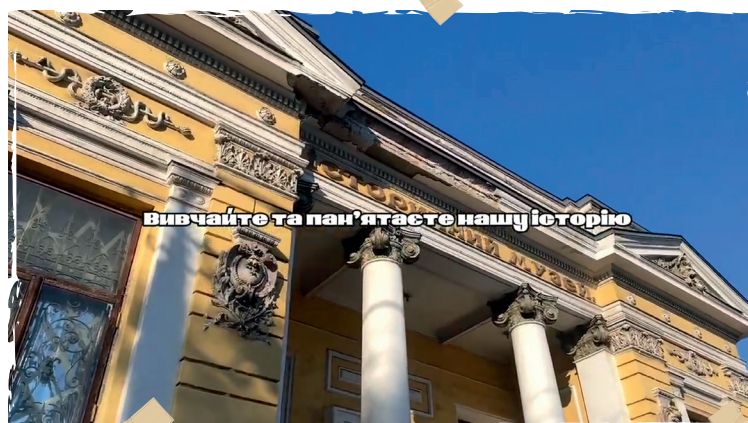
Можливо, він і не ночував у моєму Покровському. Але я певна: у його серці мій край був частиною тієї великої козацької мапи, яку він так невтомно малював усе життя.

Дар'я Зозуля

15 років, с. Романки
(Дніпропетровщина)

Активна та відповідальна учасниця журналістського клубу «Голос молоді» та гуртка «Інформаційних технологій». Беру участь у створенні інформаційного та відеоконтенту, займаюся підготовкою тематичних інтерв'ю, допомагаю вести сторінки в соціальних мережах. Завдяки участі в кількох проєктах набула навичок планування, організації та командної роботи. Ініціативна, креативна та завжди відкрита до нових знань. Окрім цього, відвідаю дитячо-юнацьку студію образотворчого мистецтва "Юний художник", де розвиваю свої навички у сфері малювання та працюю над власними освітніми проєктами. Відповідальна, творча, наполеглива, люблю досліджувати й глибоко вивчати тему, маю сильну мотивацію працювати для України.

Вікторія Заїка

14 років,
м. Кролевець (Сумщина)

Я народилася на мальовничій Сумщині в місті Кролевцю. З п'яти років захоплююся малюванням, танцями та театральною майстерністю. Дуже люблю виступати на сцені, бути ведучою на різних заходах і брати участь у конкурсах. У вільний час багато малюю.

Олександра Могиліна

14 років, родом з с. Великі
Новосілки (Донеччина),
проживає в м. Дніпрі

У 2022 році я виїхала з рідної Великоновосілківщини до Дніпра. Тут почала відвідувати секцію «Історія України» Малої академії наук. Живу поряд із місцями, пов'язаними з Іваном Сіркою. Відвідувала музей Дмитра Яворницького, чия відданість Україні надихає мене. Моєю мотивацією стало й бажання спростувати стереотипи про Донеччину як повністю зросійщену землю. Для цього я підготувала проєкт — віртуальну подорож від Дніпра до Маріуполя, щоб нагадати про козацьке минуле Донеччини. Хоч зараз не можу відвідати рідні місця, вірю: пам'ять про наш край треба зберігати.

Дмитро Яворницький — літописець степових легенд

Чи замислювалися ви, звідки ми знаємо історію запорізького козацтва? Здається, наче вона витає в повітрі, розчинена в степовому вітрі, у шелесті очерету, у відлунні давніх пісень. Проте за цим відчуттям, за цим живим пульсом стоїть титанічна праця однієї людини — Дмитра Івановича Яворницького.

Він був не просто істориком, він був літописцем духу, справжнім рятівником нашої козацької спадщини, що вихопив її з лабет забуття, наче дорогоцінний скарб із темної безодні. Його постать — це маяк у тумані часу, що освітлював козацькі шляхи, надаючи їм форми, кольору, голосу, а його магnum opus, «Історія запорозьких козаків», не просто книга, а справжній епос, що промовляє до нас гомоном шабель і брязкотом підков.

Дмитро Яворницький збирав уламки минулого, як коштовне каміння, перетворюючи їх на мозаїку, що розкриває велич Запорізької Січі. Його цікавість до історії козацтва спалахнула ще в дитинстві, коли батько читав йому «Тараса Бульбу». Потім ця іскра переросла в незгасимий вогонь. Навіть у студентські роки в Харківському університеті, коли тема української історії перебувала під негласною забороною в російській імперії, молодий дослідник не відступився від мрії. Його першою науковою розвідкою стала праця «Виникнення і устрій Запорізького Коша».

Учений не сидів за письмовим столом — він мандрував місцями розташування колишніх поселень козацтва, збирав архівні, археологічні та фольклорно-етнографічні джерела. Він був справжнім археологом душі, що знаходив у землі не лише артефакти, а й відлуння голосів минулого. Протягом життя Дмитро Яворницький створив велику колекцію старожитностей Запоріжжя, що налічує понад 75 тисяч екземплярів! Це не просто речі — це німі свідки епохи, що промовляють до нас завдяки його невтомній праці.

Я йду його слідами і з кожним кроком розумію: моя рідна Донеччина також цікавила дослідника, адже це земля, де на кожному клаптику лежить тінь запорізького козацтва. Я народилася на Великоновосілківщині, у повітрі якої — запах степу й козацького диму.

Вона мовчки шепоче мені про мужніх козаків, які обрали це місце не випадково.

На початку XVII століття моєю прадавньою батьківщиною проходив потайний водний шлях запорізьких козаків. Він починався там, де в Дніпро впадає річка Самара. Козаки на своїх дерев'яних суднах пливли нею на схід, де в районі сучасного села Межиріч Павлоградського району на Дніпропетровщині до Самари впадала її притока — річка Вовча. Далі Вовчою козаки пливли вже серед степових просторів моєї рідної Донеччини. Потім перетягували чайки з Вовчої до Кальміуса. Виходили в Азовське море, і далі — через Керченську протоку в Чорне море: штурмувати турецькі й татарські фортеці, здобувати військову здобич — «козацький хліб», звільняти невільників. Цей потайний шлях дозволяв обійти турецький флот, який блокував Дніпровський лиман, намагаючись запобігти морським походам козаків на територію Османської імперії. Це не просто географічні точки, це артерії, якими пульсувала козацька воля, це невидимі шляхи, що прокладалися крізь небезпеки й випробування.

А ще славетні запорожці заснували у XVIII столітті на наших землях форпост Кальміус — центр Кальміуської паланки Нової, або Підпільненської Січі. У гирлі річки Кальміус, де її води зливаються з Азовським морем, колись виростала ця фортеця — скромна, але горда. Це був не просто оборонний пункт. Це було серце Кальміуської паланки, духовний і стратегічний центр. Земляні вали, дерев'яні башти, дерев'яна церква Святого Миколая, що ніби пульсувала молитвами вітру — усе це жило, дихало історією. Це не просто фортеця. Це шрам часу. Це лінія пульсу, що б'ється десь під поверхнею степу, зберігаючи ритм історії, як серце, що стугонить у грудях давно забутого воїна. Його не видно, але воно є. Можливо, саме тут, де Кальміус зливається з морем, Україна колись обернулася до себе лицем. Не на трибуні, не у січі, а тихо через побудову дерев'яної церкви, встановлення сторожі, обрання свого шляху поміж небом і землею.

Єдиної думки щодо часу будівництва форпосту Кальміус у науковців немає. Є версія, що укріплення побудували в 1734 році одночасно з поділом Запорізьких Вольностей на паланки. Але документальні відомості про Кальміуську паланку збереглися лише з 40-х років XVIII століття. Ще одна ймовірна дата будівництва форпосту Кальміус — 1754 рік. Згідно з письмовими джерелами у цей час була збудована дерев'яна церква Святого Миколая. А за козацькою традицією поселення не могло існувати без церкви. На користь припущення про будівництва форпосту Кальміусу саме в 1754 році свідчить також такий факт. У рапорті кошового отамана Лантуха гетьману Кирилу Розумовському за 1755 рік міститься згадка про форпост Кальміус.

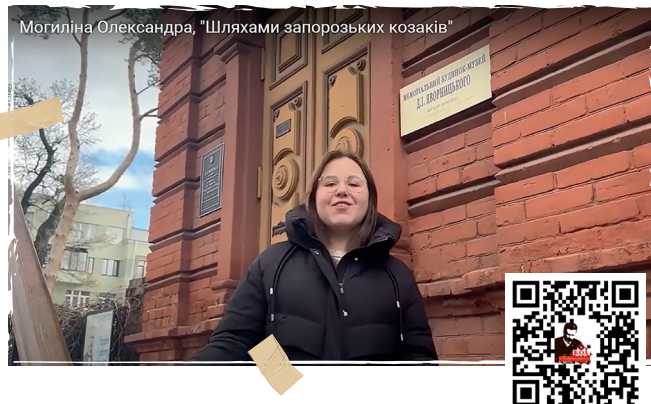
Укріплення було побудовано на правому березі ріки Кальміус, на високому місці. З висоти 25 метрів добре проглядалися плавні, гирло й лівобережжя ріки, узбережжя Азовського моря. Високі обриви та яри робили недосяжним для ворогів укріплення зі східного боку. За планом Маріуполя 1811 року з півдня козацький форпост оточували неприступні болота та озеро Домаха, яке було в минулому одним з рукавів Кальміусу. Козаки в укріпленні могли витримати тривалу осаду, адже в східній частині мису були наявними джерела води. При потребі козаки мали можливість відступити до плавнів, вплинути рікою до Азовського моря або піднятися до верхів'їв Кальміусу.

Однак у 1768 році, на початку російсько-турецької війни, невелика залога форпосту Кальміус полягла в битві з татарами. Адміністрація Кальміуської паланки на чолі з полковником Сидором Чалим встигла врятуватися та перевезти на Самару Свято-Миколаївську церкву. Із Самари паланкова адміністрація повернулася на Кальміус у 1771 році. Але період відродження форпосту Кальміус був недовгим. У 1775 році Запорізька Січ була остаточно ліквідована владою російської імперії. Козаків з форпосту Кальміус переселили до Олександрівська (нині Запоріжжя).

Мені фортеця Кальміус нагадує одну думку. Глибоку, як дно річки. Істинну, як пісня без свідків. Можна роками шукати її на картах, але набагато важче — почути її в собі. Бо Кальміус — це не уламок фортифікації. Це уламок внутрішнього світу. Вона говорить із нами не голосом документів, а голосом інтуїції. Мовить словами, які не потребують словників. Кажуть, що час — це ріка, а минуле — пісок на її дні. Але є такі епізоди, які не осідають. Вони течуть разом з нами, обтікають наші думки, формують наші вчинки. Кальміус саме такий. Він не ріка. Він берег. Той, на який можна ступити, аби відчувати: ось тут була Україна. І тут вона є. Хіба не дивно, що з місця, яке фізично стерте з обличчя землі, ми черпаємо силу будувати нове? Хіба не парадокс, що в руїнах шукаємо витоки майбутнього? Але так і є. Бо дух — це єдине, що не піддається руйнуванню.

Фортеця Кальміус — це не про героїзм і не про війну. Це про відповідальність. Бути — означає пам'ятати. І там, де вали впали, пам'ять має піднятися новою висотою. Не з дерева. З духу. Не для форми. Для сенсу. Коли ми вивчаємо ці історії, ми ніби торкаємось коріння. Не для того, щоб залишитися в минулому, а щоб прорости вгору. Бо без глибини не буде висоти. Фортеця Кальміус — це дзеркало. У нього заглядає час, а бачить нас. І якщо ми зуміємо відповісти на його мовчазне питання: «Хто ти?», то це означатиме лише одне, що ми все ще живі як нація.

Дмитро Яворницький навчив нас, що пам'ять — це теж фортеця. Непроступна. Її не знищать ні час, ні війна. Бо коли в серці живе козацький вогонь, навіть піщинки степу співають про волю. Тож я вірю, що незабаром, у мирний час, ми всі зможемо пройти цими шляхами — від Дніпра до Кальміуса, від старих мап до живої землі. І тоді пам'ять перестане бути спогадом. Вона стане майбутнім. Фортеця Кальміус — це більше, ніж історія. Це наша ідентичність, закодована в кожному подиху степового вітру, у кожній хвилі Азовського моря. І саме завдяки таким титанам, як Дмитро Яворницький, цей вогонь пам'яті

Могиліна Олександра, "Шляхами запорозьких козаків"

ніколи не згасне. Він не просто писав історію, він її рятував, передаючи нам у спадок не лише факти, а й незламний дух, який є основою нашої національної сили. Він показав, що пам'ять — це жива субстанція, яка потребує постійного догляду та плекання. Його внесок у збереження унікальних фольклорних та етнографічних матеріалів неоціненний, адже вони є голосом народу, що промовляє крізь покоління.

Дмитро Яворницький став тим, хто допоміг нам усвідомити, що козацтво — це не просто історичний період, а фундаментальна частина української душі. Він дав нам інструменти, щоб ми самі могли почути пульс історії й зрозуміти її значення. Його спадщина — це дороговказ, що веде нас до самопізнання та відродження. Ми завдячуємо йому тим, що сьогодні можемо з гордістю сказати: ми — нащадки козаків, і цей дух живе в нас.

І саме він, незламний козацький дух, відтворений у працях Дмитра Івановича Яворницького, надає нам сили сьогодні боронити рідну землю. Це той самий вогонь, що палає в серцях наших воїнів, які б'ються за українську свободу, мирне щасливе життя кожної родини в страшній російсько-українській війні. Це спадщина вільного духу, який неможливо знищити, бо він живий у кожному з нас.

Кіріл Гайдар

11 років, с. Боромля (Сумщина)

Я навчаюся в Сумській ЗЗСО 1-3 ступенів №10 СМР. Навчаюся я добре, мені дуже подобається дізнаватися щось нове – я дуже люблю читати та дивитися відео про історичні факти та події. Мої хобі – гра у футбол та комп'ютерні ігри.

Уважно прочитай тезу

Шестирічний Дмитро обожнював твір Миколи Гоголя "Тарас Бульба".

Д. Яворницький згадував: "Як дочитали до того місця, де Бульбу вішають, сльози, дитячі сльози, градом котились у мене з очей". Саме тоді тема козащини захопила хлопчика й не відпускала все життя.

Уважно прочитай тезу:

У 1902 році Дмитра Яворницького запросили на посаду директора Катеринославського обласного музею імені О. М. Поля. Він очолював заклад понад тридцять років.

За цей час були сформовані основні фонди, а сам музей перетворився на один із найбагатших в Україні, зібравши понад 80 тисяч експонатів. Особливістю музею стало те, що вчений надав йому виразного козацького характеру, зібравши велику етнографічну колекцію.

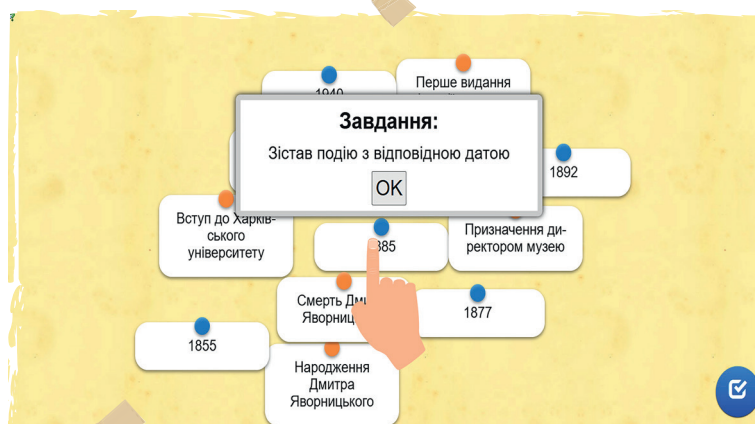
Олексій Шуман

12 років, м. Павлоград
(Дніпропетровщина)

Я народився на Донеччині, але через війну зараз живу в місті Павлограді. Раніше відвідував бокс, навчався у звичайній школі, а після переїзду тривалий час навчався дистанційно — саме тоді відкрив для себе світ комп'ютерних ігор та програмування.

Уже три роки відвідую школу програмування Logika, де зараз вивчаю мову Python. Найбільше мені подобається створювати власні проєкти — коди дають можливість утілювати будь-які ідеї. Вірю, що через гру можна не лише розважатися, а й навчатися цікаво й ефективно.

Тому для конкурсу я обрав стратегію гейміфікації — поєднання навчання з ігровими механіками. Уважаю, що саме так можна зацікавити сучасних учнів і зробити будь-яку тему захопливою.

Захар Ясь

10 років, м. Остер
(Чернігівщина)

Я навчаюся в шостому класі Остерського ліцею №1. Я дуже люблю грати у футбол, де можна бути швидким, сильним і працювати в команді. Ще я захоплююся шахами — вони мене навчили думати наперед і уважно все планувати. Також я дуже люблю історію — мені цікаво дізнаватися про минуле нашої країни та людей, які її творили.

Я пишаюся, що живу в Україні, і хочу, щоб вона завжди була вільною, сильною і щасливою!

Уляна Гіль

9 років, м. Устилуг (Волинь)

Я учениця 3 класу Устилузького лією Устилузької міської ради Волинської області. Юна читачка Устилузької міської публічної бібліотеки.

Представляю комікс "Дружба Дмитра Яворницького та Іллі Ріпина". Своім малюнком хочу показати історію виникнення картини «Запорожці пишуть лист до турецького султана». Картина була написана українським художником Іллею Ріпиним у двох варіантах. Нині видатний шедевр, який належить Харківському музею мистецтва, можна побачити у Львові в галереї «Zag».

Зустрілися якось
дослідник Дмитро Яворницький
та художник Ілля Ріпин

Історія Запорозьких козаків—
це історія героїзму, відваги
та незламної волі
українського народу

Я напишу картину про
воєвний характер запорожців

Михайло Дейнеко

16 років, м. Остер
(Чернігівщина)

Я студент другого курсу Остерського фахового коледжу будівництва та дизайну. У закладі навчаюся будівельній справі, проте мені також дуже подобається вивчати історію рідного краю, проводити дослідження та робити відкриття. Наприклад, моє прізвище Дейнеко означає «кий» або «козацьку юрбу», озброєну киями та палицями. Готуючись до занять з історії України, особливо на тему козацтва, я часто звертався до наукової спадщини Дмитра Яворницького. Саме так виникла ідея перетворити звичайні заняття на пізнавальну та захопливу гру.

Правила гри «Доба козацька»

У комплекті: 30 карток (питання-відповіді) та 13 карток (творчі завдання).

Важливо: На кожній ігровій картці з питаннями і відповідями з одного боку пронумеровані 4 питання, а зі зворотного боку, відповідно, 4 відповіді на них. На картках із творчими завданнями відповіді – короткі, бажано, щоб гравець більш детально і ґрунтовно відповідав на питання.

Ціль гри: правильно відповідаючи на питання гри і виконуючи творчі завдання, зібрати найбільшу кількість ігрових карток.

Мета гри: ознайомлення з науковою спадщиною Д.І.Яворницького про козаків, їхній побут, розваги, традиції, звичаї, бойові звичаї; нагода поспілкуватися з товаришами та знайти однодумців щодо вивчення історії козащини; цікаво готуватися до НМТ з Історії України.

Початок гри: Ігрові картки перемішують і викладають стопкою в центрі столу стороною питань вгору.

Творче завдання

1. Як називається ця картина?
2. Хто автор картини?
3. Кого із своїх друзів зобразив художник писарем у центрі картини «Запорожці пишуть листа турецькому султанові»?
4. Чому здружились Ілля Ріпін та Дмитро Яворницький?

Відповіді

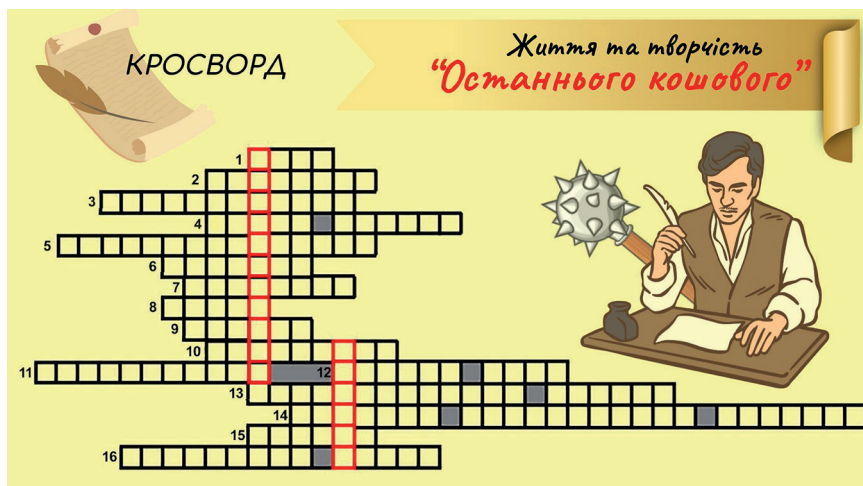
- 1. «Запорожці пишуть листа турецькому султанові».
- 2. Ілля Ріпін.
- 3. Дмитра Яворницького.
- 4. За словами Дмитра Яворницького, з Іллею Ріпіним його познайомили і здружили запорожці. Їхня дружба мала наслідок — славновісну картину Іллі Ріпина «Запорожці пишуть листа турецькому султанові».

Данило Цибульський

14 років, с. Шоломинь
(Львівщина)

Я вчуся у восьмому класі
Звенигородського ліцею. Люблю
читати книги й відеоігри. Граю
на акордеоні та скрипці, відвідую
секцію плавання та уроки
англійської. Здібний до точних
наук. Кілька місяців тому почав
цікавитися озброєнням та
військовою технікою. Цього року
брав участь у багатьох олімпіадах
і посідав призові місця. Я побачив
цей конкурс у Facebook і підготував
кресворд про життя й творчість
Дмитра Яворницького. Бажаю
успіхів із розв'язуванням.

1. Від назви якого дерева походить прізвище вченого?

2. Під яким парком в Дмитро Яворницький нібито знайшов таємний прохід до Палацу студентів? (Р. в.)

3. В якому місті вчений ініціював створення музею, подарував йому власну колекцію старожитностей, очолював його більше тридцяти років і зробив відомим музеєм козацької слави?

4. Який літературний персонаж пробудив в малому Дмитрі цікавість до козацтва?

5. Який собор врятував Д.І. Яворницький, влаштувавши у ньому музей атеїзму?

6. Як звали сестру Дмитра Яворницького?

7. В якому селі народився історик?

8. Скільки років було Яворницькому, коли батько прочитав йому "Тараса Бульбу" письменника Гоголя?

9. У якому місті Дмитро Яворницький закінчив університет?

10. Чого позбавили в університеті Дмитра Яворницького через його цікавість до козацтва? (Р. в.)

11. Яким прізвищем підписувавсь вчений до радянських часів?

12. У 1885 році історик написав 2 книги про розкопки курганів, перший курган знаходився в селі Вороний, а яку назву мав другий курган?

13. Першовідкривачем якого народного декоративного розпису вважається Дмитро Яворницький?

14. Яку назву має головна тритомна монографія Д. І. Яворницького, видана у 1892, 1894 та 1895 роках?

15. Місто, у якому центральний проспект названий на честь Яворницького.

16. Один із найвідоміших літературних творів Дмитра Яворницького, виданий у 1911 році. Його назву має й водойма в Сихівському районі Львова.

Зміст

Дарина Католик	6	Ілона Шемчук	55
Віталій Циганко	8	Софія Кучеренко	56
Євгенія Васіна	10	Анна Давидова	58
Єлизавета Окпокоро	14	Марія Буко	61
Станіслав Лисенко	17	Вадим Войт	62
Тетяна Ворняну	20	Софія Усаченко	64
Ірина Джугостранська	22	Марія Каракаш	65
Олександр Косіненко	23	Катерина Олійник	66
Анастасія Горбач	26	Надія Мазурець	70
Ольга Присяжнюк	30	Дар'я Близнюк	72
Катерина Чаус	32	Нікіта Бабенков	75
Єлизавета Яненко	33	Станіслав Пацюк	78
Ярослава Гізова	34	Іван Гапонов	81
Вероніка Ковтун	36	Ілона Шепотько	85
Дмитро Глущик	38	Дарія Зінченко	88
Вероніка Корба	39	Софія Зеленська	89
Андрій Канівець	40	Дар'я Зозуля	91
Дмитро Кожемякін	42	Вікторія Заїка	92
Лілія Джемесюк	44	Олександра Могиліна	93
Поліна Вовкула	46	Кіріл Гайдар	96
Юлія Мищишина	47	Олексій Шуман	97
Софія Суходоля	48	Захар Ясь	98
Андрій Алексич	51	Уляна Гіль	99
Даніїл Шестопапов	52	Михайло Дейнеко	100
Пилип Шолойко	54	Данило Цибульський	101

СЛОВО ДО ЧИТАЧІВ

ВІТАЄМО!

Ви тримаєте у руках першу книжку, створену підлітками та молоддю, до 170-річчя легендарного дослідника козацтва — ученого **Дмитра Яворницького**.

У виданні зібрано тексти, відео, комікси, подкасти, презентації, кросворди й навіть квести. Це все роботи фіналістів конкурсу **«КОД Яворницького – 2025»**, які намагалися розкодувати життя, деї та спадщину цієї видатної людини. Цю книжку можна не лише читати, а й слухати та дивитися: достатньо скористатися **QR-кодами**.

Автори хотіли довести, що історія може бути цікавою, живою й надихати нас сьогодні. Життєвий шлях **Дмитра Яворницького** — це приклад успіху всупереч життєвим і політичним перешкодам, досягнутого завдяки вірності ідеям, незламності та принциповості. Він показує, що навіть у найскладніших обставинах можна знаходити сили для великих звершень і залишати по собі спадщину, яка надихатиме наступні покоління.

Тож відкрий для себе світ Яворницького! Можливо, саме тут ти знайдеш код для власних перемог!

КОД

Дмитра
Яворницького

